YÖN

HAFTALIK GAZETE

TOPRAK REFORMU TASARISI

Yıl: 4 - Sayı: 94

15 OCAK 1965

125 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖNE

Ekonomik bağımsızlık savaşı

Sayın YÖN'cüler,

Yabancı sermayeli imtiyazlı şirketler hakkındaki son neşriyatlarınız millî ruhun sesi olarak yankılar uyandırmaktadır

İmtiyazlı yabancı sermaye ile kalkınma değil, ancak sömürge olunacağını gün gibi aydınlattınız.

Bu neşriyatlar karşısında susan sorumlulara, hareketsiz kalan yetkililere sorulacak hususlar ayrı konu.

Pek şatafatlı ilânlarla sizleri mahkemeye vereceklerini bildirenler, temenni ederim bu hataya düşsünler ki, millî şuur özgürlük silkinişi ile ürpersin.

Türk mahkemesine tesir edilemeyeceğini bilmiyen bu patronların milyonları kazara sizleri mahkûm ettirirse, inanın ki bu millî menfaatlerin mahkûmiyeti olacaktır

Öyle bir halde gerçek vatanperverlerin yeri seve, seve yanınızdır

Siyasî istiklalimizin ayrılmaz parçası olan iktisadî özgürlüğümüze leke düşürmekte olan sömürgecilere karşı duran mücahitler olarak selâm sizlere, saygı sizlere!

Hıfzı KAÇAR
(Emekli subay)

Önce bağımsızlık

Her yıl Atatürk devrimlerini inceleyen yazı ve kitap sayısı artıyor. Bir zafer coşkunluğundan kurtulup olup bitenleri derinleme sine incelemenin gerektiğini anlayanların çağı başladı.

«Hasta adam», neden hastaydı? «Kendine yetmeyen, çağına yetmeyen bir devlet bağımsızlığını yitirir» (1) diyor Ceyhun Atuf Kansu. Osmanlı İmparatorluğu son çağlarında gerçek anlamıyla bağımsızlığını yitirmişti. Çünkü ekonomik gücü yetmiyordu kendisine. Kimse bağımsızlık sözünü ağzına almıyordu: sadece bir türkü vardı tutturulan: özgürlük türküsü... Avrupanın kapitalist devletleri iyi bir pazarın kaybolmasını istemiyorlardı. «Üst yapı ekonomik tutsaklıktan kurtulmak istiyor muydu? Ekonomik tutsaklık denilen şey, bir avuç yağmacının, bir avuç derebeyi artığının özgürlüğü değil miydi? Devlet onların ve yabancı ortaklarının ellerindeydi. Bu devlet, bağımsızlık isteyemezdi, bağımsız olamazdı.» (1)

Hasta adam dayanak aramak zorunda kaldı. İlkin Almanlara dayandı; çöktü. Amerikalılarla İngilizleri seçmede kavgaya düştü üst yapıdakiler. Atatürk tek başına «Ya bağımsızlık ya ölüm..» diyebilen kişiydi. Önce mandacılarla olan savaşını kazandı Sivas kongresinde: «— Ahmaklar, memleketi Amerikan mandasına, İngiliz himayesine terketmekle kurtulacak sanıyorlar. Kendi rahatlarını temin etmek için bütün bir vatanı ve tarih boyunca devam edip gelen Türk istiklâlini feda ediyorlar.» *diyor Atatürk.*

Onun ilk düşündüğü şey, artık bu temelleri çürümüş, bağımsızlığını bitirmiş İmparatorluk iskeletini canlandırmaya çalışmakta hiç bir fayda olmayacağı idi. Ceyhun Atuf Kansu'nun çok iyi belirttiği gibi kendine ve çağına yeter durumda değildi, o yapıyla bunları başaramazdı da. Onu tarihin sayfalarına gömüp, yepyeni bağımsız bir Türkiye çıkarmak gerekti ortaya. Ulus yüzyılların geleneğiile sultan ve halifesine bağlıydı. En yakın arkadaşlarından bile saltanat taraftarı olanlar vardı. Atatürk artık bu ulusun düşüncede ve yönetimde tam bağımsızlığa kavuşmasından başka bir şekli kabul etmiyordu.

Bağımsızlık savaşının Atatürk etrafındaki öncü kadrosunun görüşü ile Anadolunun görüşü arasında fark vardı: «Bu iki ses arasındaki temel ayrım, savaşın amaçlarından başlıyordu. Mustafa Kemal neye başkaldırıyordu: ilk önce devlete... sonra sömürgecilere ve sonra... devleti de, toplumu da bu bağımlılık uçurumuna atan orta çağa! İlk önce devlete, neden ki, sömürgecilerin saldırısını üzerimize çeken orta çağlı ve bağımlı devletti.

«Anadolu orta sınıfının devletle ve orta çağla bir kavgası yoktu.. Düşmanı da «Bir sömürgeci», batı anamalının öne sürdüğü bir «emperyalist öncü» olarak değil, bir «Gâvur ordusu» olarak görüyordu.»

Bir tarafı kamçılayan bilinç, diğer tarafıysa sadece ulusal ve kutsal duygular... İkinci taraf için düşmanı yurttan sürüp çıkartmak yeterdi. Oysa Atatürk asıl savaşın ondan sonra başlayacağına inanmıştı. Bu ulusu orta çağdan kurtarıp kendi çağına ulaştırmayınca bağımsızlık savaşı kazanılmış sayılamazdı. «Bağımsızlık savaşının birinci devresinden—yâni zaferden— sonra orta sınıfın çelişkisi şu idi: Hem orta çağda yaşamak hem de çağdaş dünyada bağımsız kalmak.» (1) Orta çağ düzeninin devamında çıkarları bulunanlar, halkın uyanmasını istemeyen derebeyi artıklarıyla, Osmanlı aydınlarıyla bir zorlu savaş başlıyordu: «Çatışma, hâlâ Kurtuluş savaşı Millet Meclisinin kürsüsünde «Ne demek garplılaşmak» çığlıklarıyla sarayı tutan ümmetçi adam ile -Adam olmak demektir hocam, adam olmak» diye onun tepesinde çakan Atatürk'ün çatışmasıdır» (E. Tonguç — Devrimci Atatürk — Vatan 12.11.1964)» (1)

Yüzyıllar boyunca savaşmaktan yerleşmeye, tarım ve endüstri düzenlerini yenilemeye vakti olmamıştı ulusumuzun. Bu yönden kendi kendine yeter durumunu yitirmişti. «Bir ulusun kendine yetmesi demek» «Kendi maddelerini» kendi ihtiyaçları için üreterek, kendi ihtiyaçları için kendisinin işlemiş mal haline getirmesi, bu ham maddeleri geliştiren tarım düzeninin sömürgeci çıkarlar uğruna değil, «Ulus yararına» ulusal endüstrinin temeli uğruna işlemesi, değerlendirmesi, üretmesi demektir.» (1)

Ekonomik bağımsızlığını elde edememiş uluslar bağımsız sayılabilir mi? Ceyhun Atuf Kansu ekonomik bağımsızlığı iki koşula bağlıyor: «Üretimin iç ve dış sömürmeden kurtulması; tüketimin, ulusun kendi ulusal üretimine, yani kendi ulusal endüstrisine dayanması.» (1) Bunu istemeyenler ancak orta çağ düzenin de kalmayı çıkarları sayanlar, halk devletini eğemenliklerine geçirmek isteyenlerdir. Sorun halkın kendi devletini üst yapının elleriyle değil, kendi elleriyle kurabilmesindedir. Atatürkün «Halkçılık» ilkesindeki asıl amacı budur. «Develetçilik» «Bir ulusal ekonomi yaratma yolunda, ulusun kendi kendine yetmesinin halkçı kaynaklarını bağımsızlık ekonomisinin temeli haline getirme» dir Atatürke göre. Devrimciliğe gelince, o bütün anlamıyla çağ değiştirme, dünyanın değişim hızına ayak uydurmak, Gazzali'de, Aristo'da kalmamak demektir. y

Batılılaşacaktık ama bunu batıya kul olmak anlamında almak gerekmezdi. Atatürk hem batılılaşmayı isteyen hem de batıya kafa tutmasını bilen ilk doğuluydu. Onun gösterdiği yol, doğulu ulusların batının emperyalizm ve kapitalizmine karşı ayaklanmaların cabuklaştırdı.

«Batılılaşmak ne değildir? Batılılaşma ilk olarak şu değildir: Sömürgeci batının ana malına, dış yardımlarına dayanarak «bağımlı olmak» değildir. Neden ki «Türklerin çağdaş modern bir ulus olma zorunluğu dış sermayeyi hiç ilgilendirmez. İlgilendirdiği zaman da bu ancak siyasi ve askeri *müttefik sağlamak içindir»* (1).

Şimdi Türkiyede batıdan yana olmanın açıklanmasında zorluklar belirmiştir. «Devrimciler, çağdaşlaşma adına batıya baş kaldırırlarken; gerici — gelenekçiler orta çağ adına sömürgeci ve anamalcı batının yanında yer alacaklardır. Onlar insancı akılcılığa karşıdırlar, hümanizmaya karşıdırlar, ve bu tohumların gelişmemesi için sömürgeci — anamalcı batı ile işbirliği yaparlar.» (1)

Ceyhun Atuf Kansu devrimlerin temelinde bağımsızlık, özellikle ekonomik bağımsızlık kavramının yattığını belirtiyor.

«Bu rivayetler şayet doğruysa Amerikalı dostlarımız iç işlerimize bu kadar ilgi göstermekten nası bir sonuç beklemektedirler. İç işlerine lüzumundan fazla ilgi gösterdikleri memleketlerde şimdiye kadar kargaşalıktan başka bir şey sağlıyamamışlardır.Çeşitli kulisler ve desteklerle seçimlerde şu veya bu partiyi kazandırmaya çalışmak çeşitli taraftarlarla birlikte memleket bünyesinin kolay kolay kabul edemeyeceği bir takım iktisadi kombinezonları zorlamak, iyi sonuçlar vermemekte ve özgür dünyag parolasıyla bağdaşamamaktadır.» (2)

Çetin Altan'ın bu yazısı son günlerle ilgilidir. Durum dünü iyice hatılayıp bugün için etraflıca düşünmeyi gerektiriyor. Atatürk: «Ey Türk gençliği! Birinci ödevin Türk bağımsızlığını, Türk cumhuriyetini, sonsuza dek korumak ve savunmaktır!» diye sesleniyor yeniden.

Dr. Muzaffer Hacıhasanoğlu

---

(1) *Atatürk devriminin temeli Ya bağımsızlık ya ölüm — Ceyhun Atuf Kansu — Varlık yayınları.*

(2) *Ankaradan Notlar — Çetin Altan Milliyet 19.12.1964*

Gençlik

Çağımız gençliğini toplu olarak göz önünde bulunduracak olursak şunu gözlemiş oluruz ki, bu gençler mutlak olarak bazı sorunlar üzerine eğilmişlerdir. Yaşam problemlerini çözümlemekten tutunuz da, ekonomik ve sosyal konulara değin belli başlı şeyler buna sokulabilir. İmdi iddia edemeyiz ki gençlik yaşam problemini çözümlemeyi başarabilmiştir. Ancak, gözden uzak tutulmaması gereken nokta ferdlerin yaşam problemlerinin toplu olarak sosyal problemi gerçekleştirdiğidir. Bunu çoğu durum ve ortamlarda psikolojik olmaktan çok, sosyolojik açıdan, yani objektif oalrak ele alıyoruz.

Gençliğe yöneldiğimiz oranda, ilerıyi görüyoruz diyebiliriz. Gençler, her an kendilerine değişik yaşam felsefeleri uygulamışlardır. Böylece, gözönünde, asi gençlik, ekzistansiyalist gençlik, v.s. dediğimiz guruplar oluşagelmişlerdir. Ülkelerin sosyal ve ekonomik seviyesine göre değişen bu guruplar, ülke düzeninde rol oynamayı bilmişlerdir. Sözünü etmek istediğimiz, geri kalmış, azınlığı ile büyük çoğunluğunun kültür seviyeleri arasında uçsuz bucaksız bir girift alan açılmış bir ülkenin, Türkiyenin gençliğidir.

Eni konu bildiğimiz gerçeklerden küçük hatırlamalar yaparsak bir de bu gençliğin yakın tarihinin akışına değinirsek koyacağımız ismi oybirliğiyle bulabiliriz: Devrimci Gençlik.

Bu demektir ki, kaideyi bozmıyacak istisnalar dışında gençler, sosyal ve ekonomik aksaklıklara seyirci kalmıyorlar. Bu demektir ki: ATA armağanını sevip korumayı biliyorlar. «Anadolu ihtilâlini» kavramışlar ayrıntılarına varıncaya dek. Çıkış yapıyorlar sırasında... Ve idealleri var bu çocukların, çakıyorlar inatçı beyinlerde... Ve asıl bu demektir ki: Türkiyenin geleceği aydınlıktır, Türkiye ne olursa olsun kalkınacaktır.

Devrimci gençler, bunun bir örneğini daha geçenlerde Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde verdiler. İnsanî duyguların pekiştirdiği, Atatürkçülükle yoğrulmuş kendilerini ideale adamış gençler «Öğrenci Derneği» seçimi için kullandıkları oylarla, fakültenin devrimci yoldan ayrılmıyacağını ispatlamış oldular.

Islah düşünen fakülteli gençler, herşeyden önce öğretim üyeleri ile öğrencilerin birbirlerine yaklaşmalarını arzuluyorlar. Sonraki amaçları, konferans ve açık oturumlar düzenlemek. Özellikle «Türkiye petrolleri» ve «Ereğli Demir, Çelik İşletmesi» konuları üzerinde duruluyor. Diğer yüksek okullarla münazaralar ve çeşitli kollarda çabalar yer alıyor programlarında.

«Medenî bir topumda fikirlerin yönü onu terkibeden sınıfların birbirleriyle yaptıkları savaşların tarihini aksettirir.» diyor, gençler. O halde fikre yumrukla mukabele edilmemelidir, düşünce özgürlüğü yasaklanmamalı, insan haysiyeti yerilmemelidir. Ve ekliyorlar: «Bizler bu gibi akımların karşısında olacak, Türk halkının sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınması için çalışacağız.»

Türkiyenin geleceği aydınlıktır, demiştik. Çünkü orada tekâmül etmiş fikirleriyle bu gençler olacak.. Tarih, Türk Devrimci gençliğinin gelecekte de, şimdi dudaklarından düşmiyen şu iki kelimeyi haykırışına tanık olmak için yürümekte:

«Zafer Atatürkçülerindir.»

Yavuz GÖKMEN

Bir seçimin düşündürdükleri

Ankara Hukuk Fakültesinde bir öğrenci derneği seçimi yapıldı. Her yerde hazır olan bir grup beyinsiz, Hukuk Fakültesi çatısı altında her yıl olduğu gibi kesif bir faaliyete giriştiler. Sandılar ki, yalanla da olsa, 10 bin Hukukluların başına geçmek mümkündür. Bu grup, ne yalanlar atmadı. Karşılarındaki «Devrimci Cephe»nin ne Lenincilliğini bıraktı, ne Marxçılığını! İftira üzerine iftira. Okul içinde, binlerce Hukuklu gencin içinde sayıları 100'ü bile bulmayan bu yüzsüzler, en güzel cevabı seçimde aldılar... Seçime katılanların oyları, ezici çoğunlukla, devrimcilerin başkan adayı Cevdet Fenercioğlunu seçiyordu. Gerici ve tutucu çevreler, her yıl olduğu gibi, bu yıl da hezimete uğradılar. Ve 17 kişilik Yönetim Kuruluna, sadece bir, evet bir kişi sokabildiler! İşte, gericilik karşısında Türk gençliğinin tutumu ve devrimcilerin inkârı imkânsız zaferi... Bu seçim de göstermiştir ki, Türk Üniversite gençliğinin yüzde 98'i ilerici, devrimci, Atatürkçüdür. Ne, gerici bir partinin desteklediği kimseler, ne de bir gerici, ilerici gençliğin başına geçemez. 38 Nisanların, kararlı sahibi gençlik, görevini bilerek, seve seve yapmaktadır. Tek kelimeyle, zafer Atatürkçülerindir, bizlerindir!

Ahmet Güneş, Aşkın Güney, Hikmet Tuncel, Saim Deniz, Sabir Doğan, Ali Kahraman.

(Ankara Hukuk Fakültesi öğrencileri.)

ÇAGRI

Toprak Reformu Mitingi için

Daha iyi hayat şartlarına lâyık Türk Ulusu!.

Cumhurbaşkanımız Sayın Gürsel, Başbakanımız sayın İnönü, C.H.P. Genel Sekreteri Kemal Satır, Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar, Türk-İş Başkanı Seyfi Demirsoy, Ziraat Odaları Birliği Başkanı A. Ertunga, T.M.T.F. ve M.T.T.B. başkanları, Ankara ve İstanbul öğrenci cemiyeti başkanları, tüm aydınlar, ilericiler, işçiler, devrimci Türk köylüleri! Sizlere sesleniyoruz:

Toprak reformu mutlaka gerçekleştirilmelidir! Ulusun kanını emenleri, artık hizaya sokmak zamanı gelmiştir. İlk hedefimiz, topraksız köylüyü, toprağa —uğrunda sınırlarda can verdiği toprağa— kavuşturmak olmalıdır. Ağaların sözcüsü partilerin «Toprak Reformu» istemezük, efendim biz tarım reformu isterük» sözlerine ulusca, cevap vermeliyiz. İster bir parti tarafından, *ister bir işçi veya öğrenci kuruluşu tarafından* tertiplensin, yapılacak bir TOPRAK REFORMU mitingine hep birlikte katılmalıyız. Devrimcilik, sadece sözle değil, eylemle de ispat olunmalıdır. Topraksız köylülerin ümidi olan TOPRAK REFORMU mitingini, ümitli ve kararlı olarak beklemekteyiz. Bu çağrımızı yayınlıyan YÖN'e içten saygılarımızı sunarız...

Kararınız, yüreklerinizin sesine uysun!.

Ankara Hukuk Fakültesi Öğrencilerinden Bir Grup

HAFTALIK FİKİR VE SAN'AT GAZETESİ

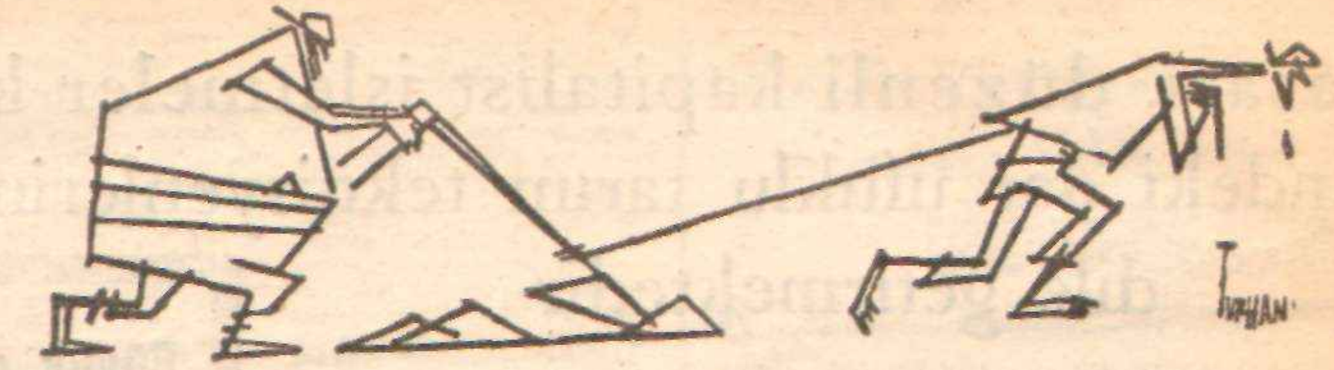
Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu — Mümtaz Soysal — Doğan Avcıoğlu İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T.A.Ş.

ADRES: Yazı işleri: Sümer sokak No: 16/8 Yenişehir — ANKARA Telefon: 17 69 20. — İstanbul Bürosu (Satış - İlân ve Abone işleri): Molla Fenari sok. No. 22 Cağaloğlu — İstanbul Tel: 22 65 76 — Posta Kutusu 655 İstanbul.

ABONE: Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L., Üç aylık (13 sayı) 15.— T.L.'dır. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dır.

İLAN: Beher sütunda santimi 25.— T.L. dır. Sürekli çıkacak ilân ve reklâmlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır. İlân ve reklâmların yayınlanmasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez.

REFORM TASARISINI DESTEKLİYORUZ!

Toprak reformu, hazırlıkları çok daha önceden bitirilerek, Kurtuluş Savaşından sonra hemen uygulanmalıydı. Yapılmadı. Yapılabilseydi ve Millî Kurtuluş Hareketinin isimsiz kahramanı Mehmetçik, kanıyla suladığı toprakların gerçek sahibi kılınabilseydi, bugün çok farklı bir Türkiyede yaşıyacaktık. Aksine, 1924 Anayasasına, bedeli peşin ödenmeden kamulaştırmaya gidilemez diye bir madde koyarak, devrimciler, tarımda devrim yolunu kendi elleriyle kapadılar.

Toprakta Mehmetçiğin egemenliğini kuracak olan devrim fırsatı kaçırıldıktan sonra, Ziraat Bankasının kurulması, kooperatifçiliğinin denenmesi, eğitim seferberliklerine girişilmesi, sonucu değiştiremiyecek iyineyetli çabalar olmaktan öteye gidememiştir. Üzerinde yaşadığı toprakları akıttığı kanla binlerce defa satın alan mazlum halkımız, Kurtuluş Savaşındaki şahlanışını unutarak kabuğuna çekilmiş, *meydan tefeciye, ağaya,* şeyhe ve şehirli aracıya bırakılmıştır.

Atatürk, kendine has büyük sezişiyle, toprak reformu zorunluğunu *1934-35 yıllarında anlamışsa* da, artık geç kalınmıştır. Nitekim 1945 Toprak Kanunu denemesi harpte zenginleşen ağa, eşraf, tefeci ve karaborsacı tüccar koalisyonunun, gücünü yitiren ve memurlaşan devrimci kadroya baş kaldırmasıyla sonuçlanmıştır. Bu sömürücüler koalisyonu, toprak reformu tarihi fırsatını kaçırarak sonunda anlamsız bir istibdat kadrosu haline gelen eski devrimcilere yüzçeviren halkımızı da, aydınlarla birlikte peşinden sürükleyerek, toprak reformu muhalefetinin sözcülüğünü yapan büyük çiftlik sahibinin liderliğinde iktidara gelmiştir.

Sonra 27 Mayıs... Yeniden toprak reformu özlemlerinin doğması... Getirdiği sosyal ve ekonomik haklar bakımından ilerici, fakat organları bakımından muhafazakâr bir Anayasanın yapılması... Kamulaştırma bedellerinin gerçek değer üzerinden kısa bir süre de ödenmesini öngören bir Anayasa maddesinin kabulüyle, toprak reformu ümitlerinin kırılması. Tabloyu, «gerçek bedel» kavramını, piyasa bedeli diye yorumlayan muhafazakâr bir Anayasa Mahkemesiyle Toprak Reformu sözünün edilmesinden bile huzuru *kaçan bir parlâmento* çoğunluğu tamamlamaktadır.

Yeni Toprak Reformu kanun tasarısı, böyle bir ortamda hazırlanmıştır. Tasarı, toprak reformunu, *imkân ölçüsünde* büyük ve düzenli Kapitalist işletmeler kurmak şeklinde anlayan iyi niyetli, fakat dar ufuklu tarım teknisyenlerinin eseridir. Teknisyenler, Bakanlar Kurulundan geçirmeyi başarabildikleri eserlerinden memnundurlar. Kamulaştırma ölçüleri, yüksek verimli kapitalist çiftlikler için bir kat attırılarak, düzenli *işletmeler korunmuştur.* Kiracılık ve ortakçılık sınırlandırılmış, toprak ağaları arazilerini kendileri işletmeye zorlanmıştır. Toprak dağıtımında, imkânlara nazaran oldukça geniş ölçüler tanınarak tatminkâr âile işletmeleri kurulması imkânı sağlanmıştır. Verilen arazinin ve araçların uzun bir süre için satılması ve miras yoluyla işletmenin parçalanması yasaklanmıştır. Tasarı, toprağı ırgatlardan daha iyi işletirler gerekçesiyle, topraksız yada az topraklı Ziraat ve Veteriner Fakülteleri ile Tarım Okulları mezunlarına, ırgatlardan önce arazi verilmesini öngörecek kadar prodüktivite hayranıdır.

Reformların yürütülmesinde baş rol, Tarım Bakanlığı teknisyenlerine ayrılmıştır: Ufak âile işletmeleri, ayrı işletmeler olarak kalmakla beraber, ancak birlikte yürütülebilecek işler için, Tarım Bakanlığı memurlarının müdürlük yapabileceği koperatiflerde toplanacaklardır. Bakanlık, kurduğu örnek köylerde, topraklandırma veya toplulaştırmanın çiftçilerden yüzde 50'sini ilgilendirdiği durumlarda veya zorunlu gördüğü hallerde kooperatiflere katılmayı mecburi kılabilir. Bakanlık, kooperatif yatırımlarını plânlar ve yatırımlara yılda 20 milyon lirayı aşmamak üzere, yüzde 30 ilâ 70 arasında bağış vererek katılır. Reform ilân ettiği sulama bölgelerinde. Bakanlık, uygulanacak tarım şekillerini, nöbetlemeye girecek bitkileri, ekilecek ve yetiştirilecek çeşitlerle hayvan cinslerini bile tâyine yetkilidir. Bakanlık, reform bölgelerinde, birbirinden uzak ufak arazi parçaları halinde bulunan mülkleri kamulaştırarak araziyi ıslâh etmek ve bu mülk sahiplerine tek bir parçadan ibaret yeni arazi vermek hakkına, birçok halde sahiptir. Arazi toplulaştırması denilen bu işlemin yapıldığı bölgede idare, gerekirse, köylerin birleştirilmesine bile gidebilecektir.

Reform işinin sürüncemede kalması imkânlarını daraltacak tedbirler de düşünülmüştür. Kamulaştırma işlemlerinde, açılacak idari ve adlî dâvalarla kamulaştırmanın durdurulması ve ihtiyati tedbir kararı alınması önlenmiştir. Tarım Bakanlığı, araziyle ilgili dâvâlara, müdahil olarak geniş *yetkilerle katılabilecektir.* Reform bölgelerinde, işleri hızlandırmak için gezici mahkemeler kurulacaktır. Reforma, tapu ve kadostrosu yapılmış yerlerde girişilmesi esas *olmakla beraber, tapulama işlemi* bitirilmemiş bölgelerde de, belirtme işleri ile gerekli ölçü ve haritaların reform uygulama ekibiyle birlikte yapılması suretiyle işlerin bir dereceye kadar *hızlandırılması* düşünülmüştür. Kamulaştırmada, gerçek değerin tesbiti işi, mahalli komisyonlara verilmeyip Tarım Bakanlığı temsilcisi başkanlığındaki bir komisyona bırakılarak çok yüksek kamulaştırma bedelleri ödenmesi ihtimalleri azaltılmak istenmiştir. Ama yine de teknisyenlerin canlarını sıkan iki Anayasa engeli vardır: Bir defa satışların durdurulması, ancak kanunun kabulünden sonra mümkün olabildiği için, büyük toprak sahiplerinin uydurma satışlarla reformdan kurtulmaları imkânı vardır. Sonra kamulaştırma bedelleri de, müteahhid ve işçi ödeneklerini bile zamanında karşılamıyan bütçeye, çok büyük külfetler yükleyebilir, bu da kamulaştırma işlerinin yavaşlatılmasına yol açabilir. Bu ikinci ihtimal Kaldor tipi müterakki bir tarım vergisiyle ödenebilirse de, reform Hükûmetleri, kapitalist Japonyanın geçen yüzyılda yaptığı gibi, tarım verimini de arttırabilecek etkin bir *vergilemeye gitmekten nedense fena* halde ürkmektedirler.

Kısa bir yazıyı ağırlaştıran bu bir sürü can sıkıcı teknik teferruatı neden yazdık? Yazdık, zira bizim sömürücüler koalisyonu, toprak reformundan çok, istediklerini bizzat söyledikleri tarım reformuna yaklaşan tasarıyı, solculukla suçlamaktadırlar! İç ve dış koalisyonun 27 Mayıstan hiç ders almamış müfrit bir sözcüsü olarak ortaya çıkan AP. Genel Başkanı, «Doktriner toprak taksimiyle karşı karşıya kalınmasından endişe edilmektedir» demektedir. Bir milletvekili tasarıya «solokratların eseri» damgasını basmıştır.

Bu efendilere sosyalist tarım reformunun ne olduğunu kısaca anlatmak lâzımdır. Bir defa sosyalist tarım reformu değil, tarım devrimi vardır. Sosyalist devrim, bir iki nesil önce millete ait olan topraklar için yüzmilyonlarca lira bedel ödemez. Nitekim 1945 Toprak Kanununda da, sayın İnönü'nün deyimi ile, batakçı toprak ağalarını zengin etme niyeti yoktu. Sonra sosyalist toprak devrimi, tarımda derebeyliği ve kapitalist işletmeyi tamamen tasfiye eder. Devrimin itici ve yürütücü kuvveti, ne kadar bilgili uzmanlarla dolu olursa olsun, ağır işleyen, halktan kopmuş bürokrasi ile eşraf partileri değildir. Sosyalist devrim gücünü, topraksız ve az topraklı geniş köylü kütleleri ile onların siyasi teşekkülü olan sosyalist partiden alır. Parti, fakir köylüyü eğitir, bilinçlendirir, örgütlendirir ve onu tarımdaki köklü yapı değişikliğinin temeli yapar. Bu safhada sosyalist görüş, *tarihi şartları* gözönünde tutarak düzenli işletmeleri, kooperatifler ve devlet çiftlikleri halinde tutmakla beraber, toprağa aç köylüyü mülk sahibi yapar. *Tarımda milyonları bulan gizli işsiz*leri az yatırımla tarım üretimini arttırabilecek sulama, toprak, baraj inşası, erozyonla mücadele v.s gibi toplu yapılacak işler için seferber eder. Tarımda *işsizliği* kaldırır. Cüce işletmeleri, toplulaştırma ve kooperatifler yoluyla adım adım rasyonel işletmeler hâline getirir. Artan tarım üretimi sâyesinde, büyük çapta yatırımlara giderek ağır sanayii hızla kurar. Artık sanayi, tarım nüfusunu önemli ölçüde çekecek ve tarıma makina, gübre v.s. verebilecek duruma gelmiştir. Böylece, sosyalizmin maddî temeli olan mekanize ağır sanayi kurulmuş, sanayi tarımı en ileri teknolojiye uygun şekilde organize edebilecek güce ulaşmış ve sosyal değişmenin en zor safhası atlatılmıştır. Tarım işletmeleri artık sanayi işletmelerinden farksız hâle gelme yolundadır.

Az gelişmiş ülkelerde, kalkınmanın temel şartı olan gerçek bir toprak ve tarım reformu, ancak sosyalizm yoluyla gerçekleştirilebilir. Zira toplumsal değişme kanunlarını, parçaları yerli yerine oturmuş bir bütün olarak ortaya koyan bilimsel bir düşünce sistemiyle mücehhez olan sosyalizm, tutucu ve kökü dışarda *olan* toprak ve şehir burjuvazisini zararsız hâle getirerek, halk kütlelerinin enerjilerini kalkınma yolunda görülmemiş bir şevkle seferber edecek yeteneklere sahiptir. Halk, kendi yararına olarak üretim güçlerine en büyük gelişme imkânlarını sağlar. Bir anlamda sosyalizm, halkın dağlar devirmeye muktedir potansiyel gücünü harekete getirmek demektir.

Tarım Bakanlığı tasarısında ise, halk yoktur. Halka tepeden bakan bürokrasi vardır. Halktan kopmuş bir bürokrasinin tarım kalkınmasında halka öncülük etmesi mümkün değildir. Esasen tasarı, feodaliteyi bile tasfiyeyi denememekte, sadece onun daha verimli tarım yapmasını istemektedir. Böylece toprak ağası, feodal münasebetleri sürdürerek eskisi gibi köylünün başında kalmaktadır. Kapitalist işletme ise teşvik görmektedir. Sömürme düzeni değişmeden ve halkın bilinçlenmesi ve örgütlenmesi gerçekleştirilmeden girişilecek bir kooperatifleşme hareketi eski denemelerde görüldüğü gibi, çabucak dejenere olmaya mahkûmdur. Bu durumda tefeci ve sömürücü aracı saltanatı sürüp gidecektir. Cüce işletmeler yaşayacak, *toprağın aşırı* bölünmesi önlenemiyecek ve halkın pek az kısmına sağlanan topraklar şeklen köylünün mülkiyetinde de tutulsa, Hindistanda olduğu gibi tekrar ka*pitalistlerin ve toprak* ağalarının eline düşebilecektir. Hızla modernleşme yoluna giremiyen ve gizli işsizliği kaldıramıyan bir tarım ise, sanayileşmeye yatırım fonu ve pazar sağlayamıyacaktır. Esasen şehirdeki ehliyetsiz müteşebbis de elindeki fonları, İsviçre bankalarına aktarma çabası içindedir. Yabancı sermaye, vurgun peşindedir. Ve siyasî partiler «katı doktrin»lerden nefret ettikleri için kıt sermayenin dışarıya akıp gitmesine oybirliği ile seyirci kalmaktadırlar.

Tarım Bakanlığı tasarısı, parlâmentodan geçip kanunlaşsa bile, âkıbeti öteki reformlardan farklı olmıyacaktır. Ama her tarafından dökülen bir toplumsal yapı içinde, toprak dağılışında az çok bir adalet sağlamak ve arazinin bir parça daha iyi işletilmesini gerçekleştirmek için samimiyetle çaba gösteren tasarı, yine de övülmeye lâyıktır. Tarım Bakanı ve teknisyenler, mevcut şartlar altında, mümkün olan en iyi tasarıyı hazırlamaya çalışmışlardır. Bu sebeple *sömürücüler koalisyonunun* «komünistlik» diye ilân ettiği tasarıyı biz, çok mütevazi bir reformculuk denemesi saymaktayız. Ama sosyalistler, milletimizi bir mili*metre bile ileriye doğru yol aldı*racak reform kırıntılarını bile desteklemektedirler.

Doğan Avcıoğlu

TOPRAK REFORMU TASARISI

Tasarı, düzenli kapitalist işletmeler kurma özlemi içindeki dar ufuklu tarım teknisyenlerinin görüşlerini dile getirmektedir

Ama büyük kapitalist işletme kompleksi içinde hazırlanan bu tasarı bile büyük toprak sahiplerini ürkütmeye kâfi geldi

Kurucu Mecliste kamulaştırma bedelinin on taksitte ödenmesine karşı, «Çiftçi, şefkate muhtaç» gerekçesiyle şiddetle muhalefet eden büyük toprak sahibi Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Toprak Reformu tasarısına karşı ilk bayrağı açanlar arasında yer aldı. Ege Çiftçiler Birliğinin yaptığı basın toplantısında konuşan, CHP. nin müstafi Parti Meclisi üyesi, «Katı bir ideolojinin etkisi altında hazırlanmış bir tasarı fayda getirmez, zarar getirir» dedi. Karaosmanoğlu, katı ideolojiden solculuğu kastettiğini *açıkladı. Ne gariptir ki*, petrolün ve dış ticaretin devletleştirilmesi konusunda, «Bu dâvalar katı ideolojik kaidelerle çözülmez» diyen İnönü, toprak reformu konusunda aynı itirazla karşılanıyordu.

Ege Çiftçiler Birliği, katı ideoloji ithamını, «Tasarı kanunlaşırsa istihsal düşer, açlık olur. Çıkacak arazi ihtilâflarını önlemeye, devletin zabıta gücü yetmez» şeklinde korkunç bir tablo ile tamamlıyordu. Çiftçiler, Devlete karşı isyan edecekti!...

Tasarı, İzmir gibi Adanada da homurdanmalara yol açtı. Adana Çiftçiler Birliğinin tecrübeli Başkanı Fazlı Meto'nun faydadan çok zarar getiren, falsolu sesleri önleme çabasına rağmen, Adanalı büyük arazi sahipleri, «İnönü, her halde siyasi hayatının son demlerini yaşamaktadır... Kendisiyle birlikte partisi de bir daha dirilemez» diyorlardı. Şimdiye kadar parti çekişmeleri yüzünden kanlı bıçaklı olan ağalar Toprak Reformu Tasarısı üzerine kader birliği yapmışlardı. Adananın büyük çiftçilerinden eski Tarım Bakanı Cavit Oral ise geçmiş tecrübelerine *güvenerek meseleyi küçümsüyordu*. Ona göre, «Tasarı, CHP. nin seçim balonuydu. Meclisten geçmezdi» Oral, pek fazla haksız değildi. Zira tasarı kanunlaşsa bile uygulanması çok uzun yıllar alacaktı. Halbuki, AP. Ekimde iktidara gelebilirdi. Nitekim, Salı günü grupta konuşan AP. Genel Başkanı Süleyman Demirel, «Türk'iyenin zirai istihsalini azaltan ve Türkiyeyi açlık ve sefalete sürükliiyebilecek olan tedbirleri tasvip etmiyoruz.. Doktriner toprak taksimiyle karşı karşıya kalınmasından endişe etmekteyiz» sözleriyle, toprak reformuna tamamen karşı olduğunu açıkça söylüyordu. Bütçe komisyonunda da YTP nin McCarthy'ci milletvekili Nihat Diler, «Tasarı solokratların» eseri görüşünü ileri sürüyordu.

Bu homurdanmalar karşısında Tarım Bakanı Turan Şahin'in çıkışı doğrusu cesaretli olmadı. Şahin, «Ne sağcıyız, ne solcu» siperine sığındı.

«Toprak reformu, mücerret toprak dağıtılması değildir» diye savunmaya geçti. Gerçi Tarım Bakanı bu sözlerinde haksız değildir. Tasarıda sol doktrinlerin zerresi yoktur. Amaç, tarımda düzenli kapitalist işletmeyi gerçekleştirmektir. Tasarı, feodaliteyi bile tasfiye etmemekte, sadece onları topraklarını daha rasyonel işlemeye zorlamaktadır. Tasarıda, dağınık ve ufak işletmeleri toplulaştırma yoluyla düzenleme ve tarım teknisyenleri emrinde büyük kooperatif işletmeler yaratma arzusu, toprak dağıtma arzusundan çok daha kuvvetli gözükmektedir. Ama yine de, büyük toprak sahiplerinin taarruzları karşısında, derhal savunmaya geçmek, tasarının geleceği bakımından hayra işaret sayılmaz.

Tasarının esasları

1 Toprak reformunun derhal yurt yüzeyinde uygulanması imkânsız sayılmaktadır. Kanun, Bakanlar Kurulunun tesbit edeceği belirli bölgelerde uygulanacaktır. Uygulamada, arazi ıslâhı, geliştirilmesi program içine alınmış olan yerler ile tapu ve kadastrosu yapılmış yerlere öncelik tanınacaktır. Tapulama işlemleri bitirilmeden reform ilân edilen

Turan Şahin
Ne sağcı, ne solcu

bölgelerde, ilk iş olarak belirtme işleriyle gerekli nitelikte ölçü ve haritalar yapılır (Görüldüğü gibi bu mekanizma, reformun gerçekleştirilmesi işini bir hayli uzatabilir.)

2 Tasarıyı uygulayacak teşkilât toprak reformu tasarısı kanunlaştıktan sonra ayrı bir kanunla *kurulacaktır*. Ayrıca *asliye mahkemesi* niteliğinde gezici mahkemeler tesis olunacaktır. (Demek ki toprak reformunun çıkmasından sonra bir de teşkilât kanununa ihtiyaç vardır Teşkilâtın kurulması da ayrıca zaman alacaktır.)

3 Dağıtılacak arazi: Hazinenin özel mülkiyetinde 7,5 milyon dönümü tarla ve 172 bin dönümü bağ, bahçe ve arsa olmak üzere 8 milyon dönüme yakın arazi vardır. Fakat bunlar çoğu zaman küçük parçalar halinde köylere dağılmıştır ve çoğunun mülkiyet durumu ihtilâflıdır. Bundan başka devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan arazi vardır. Fakat toplam alanı kesinlikle bilinmeyen bu arazilerin büyük kısmı halkın işgalindedir. Ayrıca Vakıflara ait 100 bin dönüme yakın arazi vardır. Özel idarelerin ve Belediyelerin elinde ise pek az arazi kalmıştır. Demek ki dağıtılacak devlet arazisi pek fazla miktarda değildir.

Tasarı, tarım arazisini genişletmek ve yeni işletmeler yaratmak bakımından «emniyetle başvurulacak en önemli kaynak olarak», arazi ıslâhını öngörmektedir. Tasarıya göre, memleketimizde 10 milyon dönüm tuzlu ve alkali saha ile 30 milyon dönüm, fundalık, yabani zeytinlik, bataklık v.s. gibi üretime yaramıyan arazi vardır. Bu arazi ıslah edilecektir.

Özel büyük tarımsal mülklerin sayıları ve genişlikleri bilinmemektedir.

4 Azami zirai arazi büyüklüğü: Kamulaştırmada mülk sahibine bırakılacak arazi miktarı, memleketten memlekete değişmektedir. Bu miktar Mısırda 800, İtalyada 3 bin, Yunanistanda Anayasa gereğince 300, Japonyada 30 dönümdür. Tasarıda kurak iklimde dördüncü sınıf kıraç arazi için 2.500 dönüm arazi genişliği tanınmıştır. Nemli iklim bölgesinde birinci sınıf sulu arazide azami miktar 125 dönümdür. Yalnız tarımsal üretimde işletmecilik tekniği esaslarının gerektirdiği sermaye yatırımlarını tam ve uygun bir şekilde yapan, aldığı kredileri yerinde kullanan ve verimi yüksek olan işletmelerde mülk sahibine iki kat arazi bırakılmaktadır. Böylece azami toprak genişliği 250 ile 5000 dönüm olmaktadır. Arazi sahibi elinde kalacak araziyi kendisi seçecektir.

5 Reform bölgesinde ilân tarihinden itibaren 3 yıl süreyle sahiplerinin temliki tasarruf hakları bağlı tutulmuştur. Tapulanması tamamlanmış yerlerde bu süre bir yıldır.

Reform bölgesi dışında da sulu arazide 250, kıraçta 500 dönümden çok araziye sahip olanlar, temliki tasarrufta bulunmak için Tarım Bakanlığından izin alacaklardır. Bakanlık bu arazilerin kamulaştırma kapsamı içinde kalıp kalmadığını ilgiliye bildirmek zorundadır. Böylece muvazalı satışlar önlenmek istenmektedir. (Yalnız kanun çıkana kadar, mülk sahiplerinin elinde mülklerini, akrabaları arasında paylaştırmak için bir hayli zaman vardır. Kaldı ki 27 Mayıstan beri Toprak Reformu söylentilerinin çıkması üzerine, uzak görüşlü büyük arazi sahipleri reformdan kurtulma tedbirlerini çoktan almışlardır. (Jacoby raporunda da belirtildiği üzere, *27 Mayıstan sonraki temlikî tasarrufların* reformda muteber sayılmaması gerekirdi. Anayasaya aykırılık endişesiyle bu yola gidilememiştir. Böylece, reform kanununda büyük bir gedik açılmıştır.)

6 Gerçek değerin tesbiti: Kamulaştırmada arazinin gerçek değeri ödenecektir. Gerçek değer, Tarım Bakanlığınca görevlendirilecek bir ziraat yüksek mühendisinin başkanlığında, Maliye ve Tarım Bakanlığının tensipleriyle Belediye veya köy ihtiyar kurullarından seçilecek bir üyeden teşekkül eden özel komisyonca tesbit edilecektir. (Böylece, mahalli komisyonların çok yüksek değer tesbiti tehlikesi önlenmek istenmiştir. Ne var ki Anayasa Mahkemesi, gerçek değeri piyasa değeri olarak kabul eden bir karar almıştır. Bu karar kamulaştırma için çok büyük bedellere ihtiyaç göstererek, Toprak Reformunu imkânsız hale getirebilecek niteliktedir.)

7 Kamulaştırma bedellerinin ödenmesi: Kamulaştırmada bedelin 25 bin lirası peşin ödenir. 25 bin lirayı geçen kamulaştırmada bedelin onda biri peşin verilir. Kalan miktar 10 yıl içinde 10 eşit taksitle ve yüzde 5 faizle ödenir. İlk sahiplerine alacakları karşılığı ada yazılı bonolar verilir. Bonoları ödemek için her yıl devlet borçları bütçesinde ayrı bir bölüme ödenek konur. Tarımsal işletmeyle ilgili olmayan yapı tesislerinin bedeli peşin ödenir.

Yatırım indiriminden yararlanacak nitelikteki projelere yatırım yapanlara % 20 peşin ödeme yapılır. Kalan kısım 5 yılda ödenir. *(Çabuk ödeme yolile toprak ağalarının* sanayici olacağı ümit edilmektedir. Bu fazla iyimser bir tahmindir. İstimlâk bedelleri Hindistanda olduğu gibi, apartmanlara, lükse, israfa gidecektir. Milliyetçi Çin Amerikalıların tavsiyesi üzerine bu yolda daha zorlayıcı hükümler koymuştur. İspanyada da kamulaştırma bedellerinin bir kısmını arazi ıslahında kullanma zorunluğu vardır. Kamulaştırma konusunda diğer bir mesele de bütçelerin işçi ücretlerini ve müteahhit istihkaklarını ödemeğe bile yetersiz kalması dolayısıyla Maliye Bakanlığının kamulaştırmalara mukavemet etmesidir.)

8 Arazi dağıtılması: Topraklandırmada çiftçiye aile arazisi kurmak için verilecek tarla arazisi toprak kalitesine göre kıraç arazide 40 ile 400, sulu arazide 20 ile 55 dönümdür. Dağıtılacak topraklar sıradaki çiftçilere yetmezse yukardaki miktarların dörtte üçü ile yetinilebilir. Verilen toprağın bedeli borçlandırmadan sonra gelen altıncı yılda başlayacak 20 yılda 20 taksitte ve faizsiz ödenecektir. Bu kimselere özel fondan azami yüzde 5 faizle kuruluş onarma ve donatım kredileri verilecektir. Dağıtılan arazinin satılması ve kira yoluyla dağılmasını önleyici tedbirler alınmıştır. Arazi verilmesinde arazisi yetmiyen çiftçiler ile ortakçı ve kiracılara öncelik verilecektir. İkinci sırayı topraksız veya az topraklı ziraat ve veteriner fakülteleriyle tarım okullarını bitirmiş olanlar almaktadır. Tarım işçileri ve göçmenler, sırada tarım teknisyenlerinden sonra gelmektedir! Arazi talep üzerine verilecektir.

9 Kiracılık ve ortakçılık: Tasarı, kiracılık ve ortakçılığı sınırlandırmakla beraber kaldırmamaktadır. Ortakçılık payı ve kira bedeli yıllık ortalama gayri safi hasılanın yüzde 35 ini aşamaz.

10 Arazi toplulaştırılması: Parçalanmış araziyi birleştirerek ıslah etmek ve sahiplerine yeniden rasyonel şekilde dağıtmak hedefini gütmektedir. Toplulaştırmada geçici bir süre için mülkiyet sınırları kavramı kalkmaktadır. Çiftçinin bunu kabulü güç bir meseledir. Türkiyede parçalanmış arazi çok fazladır ve bunun birleştirilmesi zaruridir.

Tapulaştırmada toplulaştırma, reform bölgesinde çok âcil durumlarda Tarım Bakanlığının kararıyla bunun dışında maliklerin yarısından çoğunun muvaffakati ile yapılacaktır. Reform bölgesi dışında, toprak muhafaza ve sulama tekniğinin zorunlu kıldığı hallerde Bakanlar Kurulu kararı ile toplulaştırmaya gidilecektir. Toplulaştırma zorunlu fakat çok mukavemetle karşılaşan bir işlemdir. Tasarı bu konuda daha çok teşvik ve iknaya dayanmaktadır.

11 Kooperatifler: Kooperatifler *kurulması* ihtiyaridir ancak örnek köylerde ve topraklandırma veya toplulaştırmanın çiftçilerden yüzde 50 sinden çoğunu etkilendirdiği veya Tarım Bakanlığının zorunlu gördüğü hallerde kurulacaktır. Kooperatiflerin kurulmasına dağıtım ve toplulaştırma işlerinden faydalanmış olanların kooperatiflere ortak olması şarttır.

Kooperatiflerin görevleri genel olarak bölge çiftçilerinin her türlü üretim araç ve gereçlerini alıp satmak, toplu olarak yapılmalarında fayda görülen hizmetleri ifa etmek, (toplu mücadele, harman makinası gibi), ürünün pazarlama ve değerlendirilmesi için gerekli tesisleri kurmak, üyelerinin kredi ihtiyaçlarını sağlama ve kontrol etme, arazi ıslahatı ve toprak muhafazası gibi tesisleri ortakları adına yapma, köy el sanatları ve küçük sanatları geliştirme şeklindedir. (Demek ki ancak birlikte başarılabilecek işlerde işbirliği öngörülmektedir. Bunun dışında herkes genellikle kendi araçlarıyla toprağını kendisi işleyecektir.

Kooperatifler, kooperatif birlikleri kurabilirler, temsilcilikler alabilirler ve diğer kooperatiflerle gerçek ve tüzel kişilerle ortaklıklar kurabilirler

Kooperatif müdürü, en çok 10 yıl süreyle aylığı Tarım Bakanlığınca verilmek üzere atanabilir. Kooperatifte geçen iş süresi her türlü hakları devam etmek kaydıyla memuriyette geçmiş sayılan müdüre yıllık safi kârdan azami yüzde 10 tazminat verilir.

Kooperatif idare kurulunda aile

Büyük arazi sahipleri

Toprak Reformu Kanun Tasarısının gerekçesi, önemli bir gerçeği ortaya koymaktadır. Türkiyede, büyük tarımsal mülklerin sayıları ve alanları belli değildir. Gerekçede: «Bunun tesbiti, bugün için çok zor ve hattâ imkânsız bir iştir» denilmektedir. «Birçok hallerde mülk sahiplerinin kendileri bile, arazilerinin büyüklüğünü doğru olarak tesbit ettirememişlerdir.»

Bu konudaki istatistikler, mülklerin değil, işletmelerin büyüklüklerini göstermektedir. Tek bir mülk sahibinin ayrı ayrı yerlerde birkaç işletmesi olabileceğine göre, işletme büyüklüklerinin tesbiti, mülkiyetin dağılışını yansıtmamaktadır. Örneğin Devlet İstatistik *Enstitüsünün yaptığı 1963* tarım sayımı, bin dönümü aşan işletme sayısını 4 bin 323 olarak ortaya koymaktadır. 5 bin dönümü aşan işletme sayısı ise 491'dir. Ayrıca 100 adet devlet tarım müessese ve çiftliği vardır. Ne var ki, büyük işletmeleri belirten sayım, özel büyük mülkler hakkında bilgi getirmemektedir.

1952 tarım anketi ise, 700 dönümün üstünde, işlenen toprakların beşte birini kapsayan 21 bin işletme tesbit etmiştir. Tarım Bakanlığı 1951 de 36 ilde yaptığı bir soruşturmada, 5 binin üstünde 235 işletme bulmuştur.

Gerekçe, büyük toprak mülkiyetinin durumu, soruşturma ve anketlerle, doğru olarak tesbit edilemez, sonucuna varmaktadır.

işletmesi ve bunun iki katına kadar büyüklükteki işletme sahipleriyle küçük işletme sahipleri üçte ikiyi teşkil eder.

Ortakların sermayeye katılma paylarının dörtte biri 5 yılda geri ödenmek üzere özel fondan karşılanır.

Kooperatif yatırımlarına, yatırım tutarının yüzde 30'undan az ve yüzde 70'inden çok olmamak ve yıllık tutarı 20 milyon lirayı geçmemek üzere Tarım Bakanlığı bütçesine konacak ödenekten bağış yoluyla yardım yapılır. Yatırımlar, kooperatifler ile işbirliği halinde Tarım Bakanlığınca plânlanır ve uygulanır.

1-2 Özel fon: Toprak dağıtımı ve arazi toplulaştırılması yoluyla tarımsal işletme kurmak, her türlü yapı, kuruluş ve arazi islahatı meydana getirmek, bunların onarılmasını sağlamak, kooperatifler kurmak ve donatım gereçleri sağlamak üzere Ziraat Bankasında Tarım Bakanlığı emrine açılacak özel fondan kuruluş, onarım ve donatım kredisi sağlanır. Özel fonun kaynakları her yıl bütçesine 100 milyon liradan az olmamak üzere konulacak ödenek ile toprak verilen çiftçiden tahsil olunacak bedeller ve fon kredisi dolayısıyla yapılacak tahsilat yoluyla teşekkül eder, (Maliye Bakanlığının, her yıl bütçesine belli tahsisat koymasını öngören bir sürü kanun vardır. Fakat kanunların açık hükümleri ekseri halde yerine getirilemez. Özel fonun, bu genel kuralın ne dereceye kadar dışına çıkabileceği belli değildir.)

Hükümlerinin incelenmesinden anlaşıldığı gibi tasarı Tarım Bakanlığına büyük sorumluluklar yüklemektedir. Çiftçiden uzak ve bürokratik bir teşkilât olarak tanınan Tarım Bakanlığının bu ağır görevleri, hem de kasaba eşrafından ve parti teşkilâtından gelebilecek mukavemetlere rağmen yerine getirebilmesi belki toprak dağıtımından da zor bir iştir.

Tasarıda Köy Bakanlığına hiç bir yer tanınmamıştır. Bu durum da Köy Bakanlığının ne işe yarayacağını anlamak daha da güçleşmiştir.

EREGLİ - ÇELİK

Yeni Hovardalık Örnekleri

EREGLI — Çelik'i kurtarma endişesiyle yaptığı basın toplantısında da Sanayi Bakanı Muammer Erten de, üç milyarlık Truva atının memleket ekonomisine zarar veren bazı hovardalıklarını açıkladı. Erten'e göre şirket 1964 Mayısında Bakanlığa müracaat ederek, 1964'ün ikinci yarısında üretime geçeceğini bildirmiş ve üreteceği mamullerin 13 üncü kotadan çıkarılmasını istemiş. Bu mamuller karaborsaya düşmüş. Piyasayı ferahlatabilmek için çok sıkıntı çekilmiş. Buna sebep, esas itibariyle kireç taşı olmaması. Bilindiği gibi Ereğli - Çelik, taş ocakları ruhsatlarının çoğunu kapatan Salih Kuyaş firmasıyla anlaşmayı reddetmiş. Kireç işini, bunu yapamıyacak durumda olan Sezai Türkeş - Fevzi Akkaya firmasına vermişti. Başbakan Yardımcısı Dr. Satır'ın desteğiyle, Bartın liman inşaatı makinelerini ve ocaklarını bu işe tahsis ettirmişti. Ama yine de kireç meselesi çözülememişti. Sanayi Bakanı, bu konuda şöyle demektedir: «Yüksek fırının 1 Aralık lüzumsuz bir ithalâta sebebiyet mesi için 30 bin ton kireç taşının hazır bulunması gerekirdi. Bunun hâlen dahi hazır durumda olmayışı ve yüksek fırın açılışının başka mazeretlerin de inzimamiyle Şubata kalması elbette memnuniyeti mucip değildir». Ereğlinin imalâta başlamasıyla, 1965 te 28 milyon dolar döviz tasarrufu sağlanacağı belirtildiğine göre, kireç taşı ihalesindeki inat yüzünedn 40 - 50 milyon lira döviz israf edildiği ileri sürülebilir. Ama buna rağmen şirket, kireç taşı meselesini inceleyen murakıplardan iki defa müsbet rapor almıştır. Son rapor şimdi Sümerbank ve Karabük tarafından incelenmektedir. Fakat öyle görünür ki, rahatlıkla müsbet rapor veren murakıpların da durumları incelenmelidir. Bu 40-50 milyon liralık aşikâr döviz israfının başlıca sorumlusu olan İdare Meclisi Başkanı Sümerbank temsilcisi Daniş Koper'i de, Sümerbank derhal temsilcilikten uzaklaştırmalıdır.

Sanayi Bakanının açıkladığı diğer bir hovardalık, 5 milyon liralık luzmsuz bir ithalâta sebebiyet verilmesidir. Sanayi Bakanı bu konuda şöyle demektedir: «Müessesenin kireç yakma kalsinasyon tesisleri vardır. Bunların Şeker Fabrikaları A.Ş. ve Makine Kimya Endüstrisi tarafından yapılması mümkündür. Ve vaktinde de bunun ithali için talepte bulunmuşlar. Tutarı, 500 bin dolardır. Bu talep üzerine Şeker ve Makine Kimya Umum Müdürlerini, zamanında müracaat edilseydi yapabileceğini, ancak istenen zamanda yetiştiremiyeceklerini ifade etmeleri üzerine milyarlık müessesesinin bir kalsinasyon tesisi için geri kalması düşünülemiyeceğinden yerli sanayi hesabına içim yana yana ithal müsaadesi verdim.»

Sanayi Bakanı fazla sarfiyat ve firmalara tercih edilmesi konusunda da, şunları söyledi: «Yersiz bir sarfiyat var mıdır? A firması yerine B firması tercih edilmiş midir? Mukaveleye rağmen, fazla bir ödeme yapılmış mıdır? Ancak bu bütün kayıtların eksperler tarafından incelenmesiyle tesbit olunabilecek bir husustur. Bu nasıl tetkik edilir, denetlenir. Yukarıda arzettiğim gibi, kamu kanunlarına göre ne Sanayi Bakanlığı, ne de hissedar teşekküller teftiş ve tahkik yapamazlar. Ancak hissedarlar, Ticaret Kanununun ve Anonim Şirketi Kuruluş Kanunu ve mukavelesinde yazılı hissedarlara tanınan hakları istimal ederek bu konuları denetime tâbi tutarlar. Bu denetim ya mevcut murakıplar vasıtasıyla yapılır, yahut Ticaret Kanununa göre Genel Kurulda seçilecek bir murakıplar heyeti vasıtasıyla olabilir». Halbuki Şirket, bütün gazetelere verdiği pabuç kadar ilânlarda, «Şirketimiz devlet kontrolünden âzade.. bir müessese değildir.» diyordu. Görülüyor ki, «Devletimizin ve milletimizin öz malı» diye reklâm edilen Şirketi, baş sermayedar ve banker olan devlet, doğrudan doğruya kontrol edememektedir.»

Şirketin açıklamaları

Sanayi Bakanı, bundan başka Ereğli - Çelik Şirketinin bazı rakkamlarını kendine maletmeden verdi. Şirketin ilk projede Türk parası ihtiyacı, meskenler hariç, 591 milyon lira olarak hesaplanmışken, 13 Kasım 1964 tarihinde bu miktar 1 milyar 109 milyon liraya yükselmiştir. Halbuki döviz ihtiyacı olan 1,5 milyon lira artış sabit kalmıştır. Yani Türk parası ihtiyacında, Şirketin verdiği rakamlara göre, bir misli artış vardır. Bu artış normal sayılamaz. Sayılamadığı için de, Maliye Bakanı ancak İnönü'nün Amerikadan telefonu üzerine, Şirketin 350 milyon lira ek finansman talebini 250 milyon lira bütçeden, 100 milyon AID fonundan olmak üzere vermiştir. Ama şirket 13 Kasım 1964 te Maliye Bakanlığından tekrar 200 milyon lira istemiştir! Maliye Bakanı 100 milyon liraya rıza göstermiştir. Böylece devletin Türk lirası olarak sermaye ve kredi şeklinde ödediği miktar, AID kredisi dahil 987 milyon liradır. Özel teşebbüs iştiraki 78 milyon liradır. Ama Şirket, şimdilik reddedilen 100 milyon liralık talebin de ortaya koyduğu üzere hâlâ Türk parasına muhtaçtır. Bu sebeple, maliyet daha da yükselebilecektir.

Türk parası maliyetinde bu iki mislinden fazla artış, ancak israf ve hovardalıkla izah edilebilir. Şirket, fiyat artışları hakkında bazı bilgi vermiştir. Morrison ile 95 milyon liraya mukavele yapılmıştır. Fakat fazla kazı ve beton kullanmak gerektiğinden Morrison'a 118 milyon lira ödenmiştir. Ayrıca, hakem, Morrison'a, masraflar dahil 11 milyon lira verilmesine karar vermiştir.

Süleyman Demirel, 48 mesken inşaatını 3 milyon 769 bin lira fiyat vererek almıştır, Şirketin yaptığı, fakat ilân etmediği tahmini keşif ise 4 milyon 283 bin liraymış. Ama Morrison'a 4 milyon 872 lira ödemek gerekmiş. Demek ki, teklife göre 1 milyon 100 bin lira fazla para ödenmiştir. Demirel'in daha sonra yaptığı 52 meskende ise, teklif fiyatı ile nihaî maliyet arasında bir fark yoktur.

Maliyet ve fiat meselesi

Sanayi Bakanı, maliyet ve fiyat meselesinde Şirketi savunmaya çalıştı. Bakan, «Müessesenin emsaline nazaran üç misline mal olduğu iddiası yanlıştır. Böyle bir tesisin bir milyara çıkacağı hakkında Sanayi Bakanlığında bir etüd mevcut değildir.» demektedir. Böyle bir etüd, Bakanlığın Tetkik Heyeti Başkanlığı yapan ve hâlen emekliye ayrılmış bulunan yüksek mühendis Bekir Sıtkı Dransay tarafından hazırlanarak, devrin Sanayi Bakanı Çelikbaş'a verilmiştir. Raporda, Yunanistanda benzer bir tesisin bizimkinin üçtebir maliyetine kurulduğu belirtilmektedir. Çelikbaş, rapor üzerine, çaresizlik içinde, «Bunu kimse duymasın» demiştir. Kaldı ki, Sanayi Bakanının Makine Kimya Genel Müdürlüğünden uzaklaştırdığı Yüksek Mühendis Şanbaşoğlunun, bu konuda 1958 denberi yaptığı ciddî etüdler vardır. Bu etüdlere dayanarak Yön, daha 1963 yılında «Ereğli - Çelik» rezaletini ortaya koymuştur. Etüdler, böyle bir tesisin 1 milyar liraya çıkabileceğini göstermektedir. Şirketin hem nezaretçisi, hem proje başısı, hem müteahhidi, hem de kurucusu bulunan Koppers'in, bu durumdan korkunç bir şekilde faydalandığını gizlemeye çalışmak beyhudedir. Yüksek Plânlama Kurullarında, bu korkunç vurgun defalarca konuşulmuş ve durum Bakanlarca kabul edilmiştir. İmar İskân Bakanlığının hazırladığı Zonguldak Bölgesi incelemesinde, mukayeseli maliyetlerle Ereğli - Çelik'in çok yüksek fiyata çıktığı ortaya konmuştur. Japonlar, 60 milyon dolara böyle bir tesisi kurabileceklerini ileri sürmüşlerdir. Yeni öğrendiğimize göre, Polonyalılar da Mehmet Kavala eliyle, 1959 da 1 milyar liraya 7 yıl vâdeyle tesisi kurmayı teklif etmişlerdir. Bu sebeple, Ereğli - Çelik'in korkunç maliyet fiyatını örtbas etmeye çalışmak boşunadır.

Fiyatlar konusunda da Sanayi Bakanı yanıltılmaktadır. Bakan Ereğli — Çelik fiyatlarının Türk piyasasında her zaman cari fiyatlardan ucuz olduğunu ileri sürmektedir. Halbuki aynı gün Yeni Gazete, «Ereğli Demir Çelik fiyatları pahalı olacak» başlığı altında, Ereğli fiyatlarını ithal malı fiyatlarla karşılaştırmakta ve fiyat yüksekliğini belirtmektedir. Özel teşebbüsün sözcülüğünü yapan İKA ajansı da 9 Ocak tarihli bülteninde, «Madeni Eşya Sanayii ihracının aksaması muhtemel» başlığı altında şu haberi verdi: «Madeni Eşya Sanayiinin önemli maddelerinden biri DKP saçtır. DKP. saç bundan böyle Ereğli — Çelik fabrikalarında imal edileceğinden ithalât listelerinden çıkarılmıştır.. Fakat ithal malına nazaran Ereğli mamulü, DKP saç kilosu 200 kuruş pahalıdır. Gümrüksüz ithal malı DKP saç 110 kuruş, Ereğli mamulü ise 310 kuruş olacağı bilinmektedir. Mesela imal edilmekte olan bir madeni eşya imalat sanayii mamulünde 100 kilo DKP saç kullanılıyorsa maliyette 200 liralık bir artış olacaktır ki, bu ihracat piyasalarında önemli bir farktır.»

Esasen, Ereğli fiyatlarının gümrüklü ithal fiyatlarından yüksek, olacağının geçen hafta Sayın İnönüye anlatıldığını Sanayi Bakanı çok iyi bilmektedir. Bu bir kehanet değildir. İki yıl önceki Yüksek Plânlama Kurulu toplantılarında da bu durum İnönüye duyurulmuştur. Ama tedbir alınmamıştır. Durumun vehametini belirtmek üzere, yüksek mühendislerin hazırladığı mukayeseli bir fiyat listesini yayınlıyoruz. Ereğli Demir — Çelik'in fabrikada teslim ton fiyatları şöyledir:

Cinsi	Fiyatı	İstihsal Vergisi	Fiyatı
Teneke	2940 +	588	= 3528 TL.
Soğuk Ç. saç	2180 +	436	= 2616 TL.
Sıcak Ç. Saç	1720 +	344	= 2064 TL.
Lavha	1820 +	364	= 2184 TL.

«Metal Bulletin» Ağustos 1963 te Avrupa mamul fiyatlarını şöyle vermektedir: (Dolar olarak verilen fiyatlar 1 dolar = 9 TL. hesabı ile Türk parasına çevrilmiştir.)

Cinsi	Fransa	Belçika	Alm.	İtalya	Lükseburg	Hollanda
Kalaylı teneke (0.25 lb.BB)	—	1917	2043	1422	—	1908.
Al. soğuk çekilmiş saç	1188	1269	1359	1044	1269	1305
Sıvama soğuk çekilmiş saç (BB)	1303	1341	1495	1071	1395	—
Sıcak çekilmiş saç (BB)	1116	1224	1242	990	1242	1251
Lâvha	*1008*	*1080*	*1098*	*876,6*	*1062*	*975,6*

(BB) Ereğlinin çelik imalât teknolojisidir.

Tabloda görüldüğü gibi Avrupa satış fiyatlarıyla Ereğli — Çelik fiyatları arasında yüzde 106'yı bulan bir fark vardır. Bu rakamlar, Türk sanayii için Ortak Pazarın nasıl bir intihar olduğunu göstermektedir.

İşin daha fenası, Sanayi Bakanı Ereğli — Çelik fiyatları için «ilân edilen fiyatlar, maliyet hesaplarına bakmadan alı-

---

GERÇEK SAYGISI

SÖZÜN VE PROGRAMIN DEGERİ VAR MI?

Fethi Naci

Başbakan İnönü, geçen hafta içinde MİLLİYET gazetesinde verdiği özel demeçte, yabancı sermaye konusunda şöyle diyordu:

«Bizim sarsılmaz siyasi kanaatimiz şudur: Devletin taahhütlerinde mutlaka sarsılmaz bir emniyet ve istikrar olmalıdır. Onun için yabancı sermaye, Petrol Kanunu ve Yabancı Sermaye Kanunu içinde emniyetle işliyecek ve istifade olunacaktır. Bunlar emniyetle işleyince herkes kendi payını alır. Bu meseleler katı ideolojik kaidelerle halledilecek mevzular değildir.»

Aynı İnönü, 1954 yılında, şehir şehir dolaşarak şöyle diyordu:

«Petrol Kanunu, bir kapitülâsyon kanunudur. Bu kanunla memleket, bilinmiyen akıbetlere sürüklenmiştir. Biz, bu memleketi sokakta hazır bulmadık. Biz, bu memleketi bir avuç harabe halinde ele aldık. Yabancı ellere kaptırmıyacağız. Bu memlekette kapitülâsyonların yeniden ortaya çıkmasına asla müsaade etmeyeceğiz ve bu uğurda sonuna kadar mücadele edeceğiz... *Petrol ve Yabancı Sermaye Kanunları, memleketin canevine dokunmaktadır.* İktidara gelirsek düzelteceğiz. Bununla her zaman uğraşacağım. Bırakmam yakalarını!»

Muhalefette böyle söyleyen Sayın İnönü, iktidarda büsbütün başka bir yönde konuşmaya başlayınca bunun adı «katı ideolojik kaidelerle» hareket etmemek oluyor.

Aynı demeçte, Ereğli Demir Çelik konusunda, «Ereğli devletin büyük *fedakârlıklarıyla* kurulan bir özel teşebbüstür» sözlerini okuyoruz. «Bu şekilde *tekâmül edecektir*» diyor Sayın İnönü. Oysa Ereğli Demir Çelik, devletin büyük fedakârlıklarıyla değil de gerçekten özel teşebbüsün büyük fedakârlıklarıyla kurulmuş olsaydı, sermayesinin tamamını özel teşebbüs sağlasaydı, CHP. programına göre gene de devletleştirilmesi gerekirdi. Oysa Sayın İnönü, partisinin programına aykırı bir kuruluşu benimsemekte, partisinin programına yan çizmekte, bu program yüzde yüz karşı bir tutumun sürdürüleceğini açıkça söylemektedir.

Öyle olaylar, öyle durumlar olur ki bir şeyi akıl ölçüleri içinde açıklamağa çalışmanın imkânsızlığını, daha doğrusu boşunalığını fena halde duyarsınız. *Bir sözün değeri varsa, bir programa inanılıyorsa, bu söz yerine getirilir, bu program uygulanır!* Bugün memleketimiz o hale getirildi ki bir sözün yerine getirilmemesi, ilân edilen bir programın uygulanmaması, hatta milletçe kabul edilen bir Anayasa'nın uygulanmaması nerdeyse olağan sayılıyor, gerekli tepkiyle karşılaşmıyor. Sayın İnönü, 1962 yılında da, antidemokratik kanunlar konusundaki bir soruya, «Gelen hükümetler antidemokratik kanunlardan şikâyet ederek gelirler, bulduklarını düzeltmeye vakit bulamadan, yenilerini üzerine koymaya çalışırlar» demişti.

Bütün bunlar, bir gerçeği ortaya çıkarıyor: Sayın İnönü ve partisi *meseleleri çözmüyor, eskitiyor!* Plânlı kalkınma için bu böyle! Toprak reformu için bu böyle! Öbür reformlar için bu böyle!

Türkiye'nin bugün çözüm bekleyen meseleleri, ancak toprak ağalarına, komprador burjuvaziye ve bunların köklü dışardaki efendilerine karşı gerçek bir bağımsızlık, özgürlük ve demokrasi savaşı yürütebilecek olanlar tarafından çözülebilir. Bunları söyleyince size «katı doktrinci» derler. Ama, benim bildiğime göre, «İstiklâli tam» konusunda Atatürk de «katı doktrinci» idi!

ğılmış piyasa fiyatlarına göre tesbit edilmiştir» demektedir. Demek amortismanlar da hesaba katılırsa fiyatlar daha da artacaktır. Önümüzdeki yıllarda üretimin yükselmesi, bir miktar fiyat indirimine imkân verse de, maliyetteki çok aşırı yükseklik kendini şiddetle hissettirecktir.

Bu arada Vehbi Koç'a da kısaca cevap vermek isteriz. Vehbi Koç, Yön'ün yayınlarını «Biraz ileri giden Türk müteşebbislerini yıkmak için âdeta gayret sarfetmek» şeklinde yorumlamaktadır. Hemen söyliyelim ki, Türkiyede gerçek milli sanayicinin hasreti içindeyiz. Bunu Yön'de her vesileyle ilân etmekte ve milli özel sanayii her fırsatta desteklemekteyiz. Ama Amerikan Bira fabrikalarıyla ortaklığı veya otomobil montaj tesislerini değil. Büyük bir müteşebbis için tüketim malları sanayiini de önemli saymıyoruz. Hele Akis'in bir ara yaptığı neşriyata, bir Ankara gazetesinde yayınlanan taksimetre hikâyesine ve akim kalan bir çimento stoku meselesine akıl erdiremiyoruz. Tüccarlığı ağır basan ve yabancılarla ortaklığa dayanan bir hafif sanayicilik «ileri giden müteşebbis» olduğunu söyliyenler için bir marifet değildir.

Koç, bayilik varid değildir, diyor. Biz, Zonguldak milletvekilinin bir sürü gazetede çıkan bayilik iddialarını kendiliğimizden düzeltmiş, ama bayilerin paylaşılmak istendiğini de belirtmiştik. Nitekim Sanayi Bakanı da, «Bayilik ihdası konusu İdare Meclisinde müzakere edilmiş, fakat İdare Meclisinin Ekim 1964 tarihindeki toplantısında bayilik açılmaması kararı verilmiştir» demektedir. Söylendiğine göre, bu vazgeçişte, Şirket memurlarından biriyle Amerikalıların muhalefeti rol oynamış. İdare Meclisi İkinci Başkanı olduğu Şirkete, demir cevheri sattığını ise, Vehbi Koç kabul etmektedir. Biz de bu kadarını söylemiştik. Yalnız Salih Kuyaş firması, kireç taşı için ihalelere gidildiği halde, demir cevherinin, firmalarla derhal anlaşmaya gidilerek sağlandığını, ileri sürmektedir.. Ayrıca, Koç'un ortağı olduğu şirkete ait demir madenini Ereğli — Çelik'in satın alacağına dair bir teşebbüs olduğu söylenmektedir. Fakat asıl dâvâ yanında, bunlar ufak meselelerdir. Ereğli — Çelikte, çeşitli hükümetlerce bile bile kabul edilen Koppers skandalını saymasak da, iç harcamalarda da çok büyük hovardalıklar olduğu aşikârdır. Nitekim, Sanayi Bakanı da 40—50 milyon lira dövize malolan iki çok büyük bir idaresizliği açıklamıştır. V. Koç ise, Ereğli — Çelik'in İdare Meclisi İkinci Başkanıdır... Gazetelerde, Koç reklâmlarından yoksun kalmamak için yayınlanan şahsi methiyeler kaleme almak yerine, İdare Meclisi İkinci Başkanı, Ereğli — Çelik idaresizliklerinin hesabını vermelidir.

SİYASİ NOTLAR

Dış Ticaret

Dış ticaret tartışması, marifetleri hiç kimse tarafından inkâr edilmiyen ithalatcılar ile ihracatçıların sermaye kaçırma hürriyetlerini hâlâ savunanların nasıl bir yolda olduklarını göstermek bakımından öğretici oldu. Demirel, devletleştirmenin tartışması dahi piyasada büyük bir endişe ve ürkeklik yarattı, dedi. Demek sermaye kaçırılmasının önlenmesi lâfı dahi piyasayı çok korkutuyor... Piyasa, her halde daha kötü savunulamaz. Ticaret Bakanı, plâncıları ve biraz iktisat bilenleri çok şaşırtacak bir karma ekonomi tarifi yaptı. Karma ekonomide, karma ticaret olurmuş. Hele devletleştirmenin Anayasaya aykırı olduğunu belirtmek için ileri sürdüğü 40 ıncı madde, 36 ıncı madde gibi, devletleştirme maddesidir.

Maddede, «Devlet, özel teşebbüslerin milli iktisadın gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini sağlıyacak tedbirleri alır» demektedir. Milli iktisadın gerekleri ve sosyal amaçlar, dış ticaretin devletleştirilmesini zaruri kılmaktadır. Ferit Melen ise, mücerret Anayasaya aykırılık iddiasında bulundu. Bakanlarımızın her biri hukukçu olmadıklarını dahi unutarak Anayasa Mahkemesinin yerini almışlardı. Hele Bütçe Karma Komisyonu Başkanı Ağanoğlu, parlâmento adabını ve başkanlık mevkiinin en iptidai gereklerini unutacak kadar

Şakir Ağanoğlu

kendinden geçerek Orhan Apaydını komünistlikle suçladı!.. Kemal Satır, Apaydın milliyetçidir, vatanseverdir diyerek, kendinden geçen Komisyon Başkanını hizaya getirdi.

Türk—İş'in mücadeleci Genel Sekreteri Halil Tunç ise açıklamalara devam etti. Tunç «Devletleştirme tezini savunanlar, her türlü doktriner mülahazadan uzak olarak rakamlarla ortaya çıktıkları halde, devletleştirmeye karşı olanlar hiç bir delile dayanmayan aşırı doktriner bir tutumla ortaya çıkmaktadırlar» diyordu. Halil Tunç, dış ticarette serbestiyi savunan İnönüye de bu cevabı verdi: «Zaman zaman dış ticaret açığından yakınan ve dış ticaret yoluyla dışarıya milyonlarca lira kaçırıldığını iddia eden ve bu yakınma ve iddialara rağmen bu yolda olumlu bir tedbir almıyan hükümetin Başı Dış ticaretin devletleştirilmesi mevzuu bahis değildir. Fakat serbest ticaretin cari olduğu memleketlerdeki koruyucu ve teşvik edici tedbirler daima alınabilir, diyerek adeta mesuliyetsiz bir kişi edasıyla temenni de bulunmaktadır.

Gönül isterdi ki, bu konuda en yetkili olan Hükümet Başkanı dış ticaret açığının kapatılmasıyla ilgili her türlü tedbiri aldık. Dış ticaret yoluyla kaçrılan döviz kanallarını tamamen tıkadık, bu sebeble dış ticaretin devletleştirilmesine lüzum yoktur, diyebilmeliydi. Bizim hükümet başkanından beklediğimiz buydu.

Orhan Apaydın

PETROL AÇIK OTURUMU

Oturuma katılanlar: Prof. Dr. Muammer Aksoy, Aydın Bolak (CHP Balıkkesir milletvekili), Abdurrahman Durukol (Petrol Mühendisi, Ersan Genel Müdürü), Doğan Avcıoğlu, Yöneten: Dr. Yaşar Gürbüz, Oturumu tertipleyen: Orta Doğu Teknik Üniversitesi İdari İlimler Fakültesi Talebe Derneği.

AYDIN BOLAK — Konu, Türkiyenin petrol sorunu olarak vazedilmiş. Geniş bir konu. Meseleyi, Türkiyenin petrol politikası ne olmalıdır şeklinde anlıyarak inceleyelim. Önce durumu tesbit gerekli. Türkiye bugün 3,5 milyon ton petrol istihlâk ediyor. Buna karşılık Türkiye topraklarından çıkan petrol 1964'te 823 bin ton. Türkiye Petrolleri A. O. ihtiyacın beşte birini, yâni 700 bin tonunu üretebiliyor. Batman rafinerisinin kuruluş yeri dolayısile, ürettiği mal, ancak devlet tedbirleriyle satılabiliyor. 1965'te istihlak 4 milyon tona çıkacak. Bunun 750 bin tonunu Türkiye Petrolleri A. O., 50 bin tonunu Mobil ve Shell içerde karşılayacak. Yâni ihtiyacın ancak üçte biri. Ithalat zorunlu.

Kurulu rafinerilerin kapasitesi 4,2 milyon ton. 1965'te rafineriler ancak, ihtiyaca yetecek. Petrol dâvamızın henüz başındayız. Gerek üretici, gerek arayıcı ve gerek devlet munzam gayretler göstermek durumundadır.

MUAMMER AKSOY — Politikayı izah etmedi.

DOGAN AVCIOGLU — Talebe teşekkülünüz, petrolde özel teşebbüscülüğü savunanlarla, petrol kaynaklarımızın işletilmesinde devletçiliğin şart olduğunu ileri sürenleri bir araya getirmekle çok faydalı bir iş yapmış. Mobil, Shell temsilcileri de çağırılmışlar, ama gelmemişler. Bununla beraber, sayın Aydın Bolak, Mobil'e hukuken değilse de fiilen tabi bulunan bir şirketin önde gelen kişilerindendir. Yabancı şirketlerin görüşlerini bilir.

Arkadaşlarım, Atatürk devrinde bugünkünden tamamen farklı bir petrol politikamız vardı. 1926 tarihli bir kanunla petrol arama ve işletme işleri tamamen devletin tekeline alınmıştı. Maden Tetkik Arama Enstitüsü 1935'te kuruldu. 1940'ta Raman'da, sonra Garzan'da petrol bulduk. 1963 yılı petrol üretimimizin yüzde 80 inden fazlasını devletin bulduğu bu petrol sağlamaktadır. Petrol politikamızı 1954'te değiştirdik. Türk dostu ilân edilen Teksas petrolleriyle ilgili Mc Ghee'nin telkinleriyle Max Ball adlı bir Amerikalıya yeni bir petrol kanunu hazırlattık. Kanunun gerekçesi, «Biz bu işleri beceremeyiz. Ancak büyük yabancı şirketler bu işi becerir» şeklindeydi. Sayın İnönü, bu kanun hakkında, «Petrol kanunu, kapitülasyon hükümleriyle hazırlanmış, gönüllü bir kapitülasyon layihası olarak teklif edilmiştir... Petrol ve Yabancı Sermaye kanunu memleketin can evine dokunmaktadır. İktidara gelirsek düzelteceğiz, gelmezsek yakından takip edeceğiz. Bununla her zaman uğraşacağım. Bırakmam yakalarını» diyordu. Türk Hükümetinin Amerikalı petrol müşaviri dahi, bu kapitülasyon kanunu karşısındaki şaşkınlığını saklamıyordu. Böylece Türk petrol kaynakları yabancı şirketlere peşkeş çekildi.

Kanunun incelenmesine geçmeden önce, bu yabancı dev petrol şirketlerini bir iki kelime ile tanımakta fayda var: Musaddık devrinde, Iran, petrolü millileştirdi. Musaddık, Ingilizlere karşı Amerikalıların kendisini destekleyeceğini sanıyordu. Yanlış hesap. Ingiliz — Amerikan petrol şirketleri anlaştılar, daima anlaşırlar. Musaddık, Amerikan casusluk teşkilâtından (CIA) bir generalin tertibi ile devrildi. Petrol konsorsiyumu kuruldu. Irak'ta, General Kasım, petrol arama sahalarını millileştirmeye gitti. Kürt meselesi alevlendi. Kasım devrildi. Orta Doğuda Kürt meselesiyle petrol meselesi arasında dikkat çekici bir paralellik vardır. Memleketimizde de, Kıbrıs hareketine geçeceğimiz bir sırada, yabancı şirketlerden biri, bizi jet benzininden yoksun bıraktı.

Bu örneklerle belirtmek istediğim, arkalarında büyük devletler olan güçlü yabancı şirketlerle karşıkarşıya bulunduğumuzu anlatmaktır. Yüzlerce şirket şeklinde de görünseler, aslında birkaç şirketten ibarettirler. Dünya petrolüne hâkim olan birkaç dev şirket, aralarında anlaşırlar, pazarları paylaşırlar, petrol fiyatlarını çok yüksek seviyede tutarlar. Petrol olan ülkelerde de bakanlara, yüksek memurlara, avukatlara, milletvekillerine ve profesörlere kadar uzanan kendilerine bağlı geniş bir menfaat şebekesi kurmaya çalışırlar. Şimdi, Petrol Kanununa gelelim: Kanunun ikinci maddesi, petrol işi, «özel teşebbüs eliyle ve yatırımlarıyla yürütülecektir» ifadesiyle, petrolde devletçiliği yasaklamakta ve büyük yabancı şirketlere buyurun demektedir. Devlet sermayesi ancak özel bir şirket olarak petrol arama ve işletmesine katılabilir. Nitekim devlet sermayesi ile kurulan T.P.A.O. bir anonim ortaklıktır ve kanun nazarında yabancı şirketlerle tamamen eşit durumdadır. Hatta tatbikatta eşit durumda da değildir. Petrol Kanunu ile kurulan ve petrol işlerini yürütmekle görevli Petrol Dairesi acaip bir tutum içindedir. Bunun ıstırabını, Muammer Aksoy arkadaşım yakından yaşamıştır. Yerli petrol üretimimizi korumak için, ham petrol ithalinin sınırlandırılması gibi masum bir tedbiri bile, Petrol Dairesine kabul ettirmek mümkün olmamıştır. O sıralarda konuştuğum Mobil'in önde gelen yetkililerinden biri «Petrol Dairesinin bizi bu kadar tutmasından biraz rahatsız olduk, utandık» diyordu. Arama işleri de ayrı bir yürekler acısı hikâyedir. Devlet şirketi, Türk toprağında petrol ararken, yabancı şirketlerle ayni durumdadır. Milli güvenlik sebebiyle kapanan bölgelere giremez. Bir bölgede ancak sekiz arama ruhsatı alabilir. Halbuki yabancı şirketler, bir sürü kukla yabancı şirket kurabilecekleri için, yüzlerce ruhsat alabilirler. Işin daha hazini, Siirt bölgesinde, yâni petrol bulduğumuz bölgede arama ruhsatları cömertçe yabancı şirketlere dağıtılmıştır. Bir petrol haritası olsa da göstersem, son zamanlarda petrol bulunduğu belirtilen Şelmo ve Silvanka, Raman ve Garzan'daki petrol sahalarımızın içine bıçak gibi saplanmış bölgelerdir. Bu, benim kolayca bulacağım petrolü, yabancı şirketlere peşkeş çekmekten başka nedir ki? Bundan başka, yabancı petrol şirketleri, M.T.A.'nın petrol arama işlerinde devlet parasıyla yetiştirilmiş ve petrol bulunması muhtemel yerleri bilen uzmanları, yüksek ücretle almakta kusur etmediler.

Bununla beraber, petrol bulunması muhtemel alanları kapatan yabancı şirketler, 1964 yılına kadar yerli petrolü işletmekle fazla ilgilenmediler. Söylentileri biliyorsunuz: Petrol buldular da işletmiyorlar, denmektedir. Söylentilerin doğruluğunu kestirmek çok güçtür. Yalnız bilmek gerekir ki, Petrol Dairesinin esaslı bir kontrol yapacak genişlikte ve güçte bir teknik personel kadrosu yoktur. Sonra, bulunduğu açıklanan petrol ekseriya, Kâhta'da olduğu gibi geniş bir işletmeye imkân vermeyen mütevazi kaynaklardır. Yabancı şirketler, bu mütevazi petrol kaynaklarını işletmeye istekli değillerdir. Halbuki devlet şirketi, yerli petrolün her damlasını bile işletme azmindedir. Diğer taraftan, yabancı şirketlerin başka ülkelerdeki petrol üretimi çok büyük ölçüde artmıştır. Petrol Dairemiz ise, yabancı şirketler istedikleri kadar petrolü, hem de çok yüksek fiyatla ithal edebilirler görüşünü benimsemiştir. Bu sebeple, yabancı şirketler, Türkiyede petrol bulma ihtiyacını pek duymamışlardır. Bildiğiniz gibi, petrolü, dünya fiyatlarının yüzde 35 üstünde, yabancı şirketlerin empoze ettiği bir fiyata almaktayız. Ataş Rafinerisinin ton ithal fiyatı 17 ilâ 19 dolardır. Halbuki dünyada 9-10 dolara petrol satılmaktadır. Bu yüzden son 10-15 yılda 2 milyar liradan fazla açıktan döviz ödemişizdir. Böyle bir durumda, yabancı şirketlerin, yerli petrolü üretmekte fazla istekli görünmemelerini tabii karşılamak gerekir. Ancak 1964'te, ham petrol ithalinin daraltılmasından ve petrol ithal fiyatının ucuzlatılmaya çalışılmasından sonra, yabancı şirketler, yerli petrol üretimi ile ilgilenmeye başlamışlardır. Yabancı şirketler şimdi 1965 yılında 750 bin ton petrol üreteceğiz demektedirler. Bu politika değişikliğinde, ithalatın daraltılması kadar, halk efkârının petrol oyunları ile ilgilenmesinin de payı büyüktür. Yabancı şirketler, uzun vâdede çok aleyhlerine olacak şaibelerden temizlenmek ve memleket yararına başarılı çalışmaları hükûmetçe de anlaşılmaya başlayan T.P.A.O.'nun daha fazla güçlenmesini önlemek istemektedirler. Yalnız ne var ki, yerli petrolü bulup işletseler de bundan bir avantajımız yoktur. Son bir hesap, yabancı şirketlerin 1 milyon ton yerli ham petrol üretimi dolayısile yapacakları kâr transferinin takriben 26 milyon dolar civarında olacağını göstermektedir. Ayni miktar petrolü ithal edip işlerlerse bunun döviz maliyeti 19 milyon dolardır. Yâni ithalat, daha avantajlıdır. Petrolümüzü kendimiz bulup işletmeliyiz.

ABDURRAHMAN DURUKAN — 1954 Petrol Kanunu büyük değişiklik getirdi. Titizlikle, hassasiyetle hazırlanan kanun, büyük bir ihtiyaca cevap vermiştir. Jeolojik durumun elverişli oluşu ve Türkiyede politik istikrarın mevcudiyeti sayesinde (gülüşmeler) evet, ben öyle görüyorum, yabancı şirketler memleketimize büyük ilgi göstermişlerdir. Kanun yerli, yabancı özel ve resmi şirketler arasında bir fark gözetmiyor. Bu iyi bir prensip. Bu iyi prensibi, gayet iyi uygulayan bir Petrol Dairesi var. Iftiharla bunu ifade edebiliriz. Niye yabancı sermaye? Rizikolu iş, büyük sermaye istiyor. Sermayeyi kısa zamanda geri almak uygun değil.

MUAMMER AKSOY — Yeraltı servetimizi, biz mi işleteceğiz, yabancılar mı? Dâvâ o kadar açık ve o kadar haklıdır ki, bunu anlamak için Teknik Üniversite öğrencisi olmaya lüzum yok. Aklı selim sahibi olmak, yurt sorunlarının önemini benliğinde duymak yeter. Petrol, bize döviz tasarrufu sağlayacak.

Petrol, Siirt bölgesinde bulunmuş. M.T.A. bulmuş. Sâdece arama ve çıkartma için döviz arayacağız. Dışarıya en az döviz çıkartacak yolu bulmalıyız. Hesaplar, petrolü kendimiz bulup işletirsek, en az dövizi harcıyacağımızı göstermektedir.

1954 de Petrol Kanunuyla hatâ yapılmıştır. Ismet Inönü bunu belirtmiştir. CHP programı da petrolün devlet eliyle işletilmesini öngörür, ancak özel sektörle ortaklığa cevaz verir. Kanun hatâlıdır. Bir de tatbikat hatâsı vardır. Petrol Dairesi ve eski Sanayi Bakanı Çelikbaş, kanunu, yerli petrol üretimini baltalıyacak bir anlayışla uygulamak istemişlerdir. Serbest rekabet demişlerdir. 52 kilo tüy sıkleti, ağır sıklet karşı-

sına eşit şekilde çıkarmak serbest rekabet midir? Hükûmet, ithalât serbestisinde ısrar etmiştir. Ancak Danıştay'ın ittifakla aldığı iftihar edilecek bir kararla durum önlenebilmiştir.

AYDIN BOLAK — Türkiye'de iki kamp, petrol rekabetindedir. Dış politikada da iki kamp çarpışmaktadır. İki kampın, rekabet alanı haline gelmemelidir. Sayın Avcıoğlu'nun yazarlığını yaptığı YÖN dergisi petrolün millîleştirilmesini istiyor. Kamp değiştirilemez. *Millîleştirme, hatâlı bir siyasettir.*

T.P.A.O. ile Petrol Ofis biribirlerini tahrip etmektedirler. Caltex'in Acem menşeli petrolünü satıyorlar. T.P.A.O.(Ipraş'ta Caltex ile ortak. Yeni yatırımlar pahasına da olsa Türk malı satmalıdırlar

DOĞAN AVCIOĞLU — Memleketimizde yaygın ve kolay bir moda var. Rakamları, vesikaları koyuyorsunuz ortaya. Cevap veremeyince, efendim, bu bizi nereye götürür diyorlar. Kamp değiştiremeyiz diyorlar Petrolümüzü, bir kampa peşkeş çekmişiz Şimdi sorarım arkadaşlar, kendi öz petrolümüzü millete mal etmek, onu öteki kampa satmak mıdır? (Asla, asla sesleri) Aydın Bolak, T.P.A.O., Petrol Ofisi tahrip etmektedir, diyor. Petrol Ofisin tahrip edildiği doğrudur. Ama onu tahrip eden T.P.A.O. değil, yabancı şirketlerdir. Caltex ile de Türk pazarını paylaşmak için rekabet eden Mobil'dir. Petrol Ofis, gittikçe pazar kaybetmektedir Petrol Ofis, 1955'te Türk piyasasının yüzde 45 ine sahipti. Bu pay 1959'da yüzde 33'e ve nihayet yüzde 22'ye düşmüştür. Wordon ismindeki Amerikalı uzman durumu şöyle anlatıyor: «Can çekişen bir Petrol Ofis, rekabet karşısında piyasa durumunu devamlı olarak kaybetmektedir.. Piyasanın yüzde 70'ini elinde bulunduran şirketler, Petrol Ofis zararına piyasa durumlarını geliştirmek için, bütün imkânlarını kullanmaktadırlar.»

Serbest rekabeti, dev yabancı şirketlerin devlet şirketini ezmesi şeklinde anlayan bir Mobil yetkilisi bana aynen şunları söylemiştir: «Petrol Ofisin satışlarının azaldığı doğrudur. Fakat Petrol Ofis zarar eden bir müessese. Piyasa kaybetmesinde bir mahzur yok. Satış artarsa zararı da artan Ofis piyasadan çekilse de bir şey olmaz. Yerini kâr eden diğer şirketler alır.»

İşin daha garibi, kamu teşekküllerinin birçoğu da petrol ihtiyacını Petrol Ofis'ten karşılamıyor. Bir Petrol Ofis Kanunu tasarısı hazırlanmış. Tasarı, devletin, devlet şirketinden, yani kendinden alış veriş etmesini öngörüyor. Bundan tabiî ne olabilir? Ama Mobil, geniş bir kampanyaya girişiyor. *Anayasaya aykırıdır,* Anayasanın tanıdığı ticaret serbestisini ortadan kaldırır, diyorlar. Aydın Bolak'ın şirketinin petrolünü New York'taki Mobil'den alma durumunda bulunması Anayasaya uygundur, devletin kendinden petrol alması Anayasaya aykırıdır! Tasarı Meclise verileli 15 ay geçti. Hâlâ görüşülmedi. Bu kanun neden çıkmaz? Aydın Bolak, bizleri aydınlatsın.

Şimdi bir iki kelimeyle petrol konusunda alınması gerekli tedbirleri belirtmek isterim: Bu alanda gerçek tedbir, Atatürk politikasına dönüştür. Petrol arama, işletme ve ticareti devletleştirilmelidir. *Komplekslerden kurtulup* kendimize güvenmeliyiz. Her türlü imkândan yoksun bulunduğumuz bir devirde, petrol bulduk ve işlettik. Bugün güçlü dev şirketlerimiz var. Meselâ petrol aramasında T.P.A.O., tek başına bütün yabancı şirketlerden fazla arama yapmış. Petrolümüzü, tek başına bulup *işletecek ve satacak her* türlü imkâna sahip. Millîleştirme, ancak petrol ihraç edebilecek durumda olsaydık tehlikeli olabilirdi. Zira dış pazarlar yabancı şirketlerin elindedir bize mal sattırmazlardı. Ama bizim petrol dâvamız, görünür bir gelecekte iç ihtiyacı karşılamaktan ibarettir. Bu sebeple millîleştirmede en ufak mahzur yoktur. Sadece fayda vardır. Ne var ki, hükûmetlerimizin böyle cesaretli bir karar alabileceklerini sanmıyorum. Bunu yapabilmek için, bize yardım veren ülkelerin yardım kesme tehditleri karşısında gerilemiyecek güçte ve cesarette olmalıyız. Ama petroldeki aşırı sömürmeyi önlemek için, yine de bir takım tedbirler alınabilir: Her şeyden önce, T.P.A.O.'nun önüne dikilmiş, arama ve işletme engeleri yıkılmalıdır. Petrol Dairesi ıslah edilmelidir. Yabancı şirketlerin, bundan sonraki petrol arama ruhsatları sınırlandırılmalıdır. 1961 den beri *Venezüella bile, yabancı şirketlere* petrol arama ruhsatı vermemektedir. Iran dahi, istediği sahayı aramaya açıyor, istediğini açmıyor. Italyan ENI gibi devlete ait şirketlerin, devlet şirketi oldukları için Türkiyeye gelmesini yasaklayan Petrol Kanununun 15. maddesi değiştirilmelidir. Iran, *ENI'nin yabancı özel şirketlere* karşı giriştiği rekabetten yararlanmıştır. Yabancı şirketlerin bulacakları petrolden alacağımız hisse arttırılmalıdır. Kanuna göre, petrol hissemiz yüzde 12,5'dan ibarettir. Buna Kurumlar Vergisi eklemek lâzımdır. Petrol Kanunu alabileceğimiz âzamî hisseyi yüzde 50 ile *sınırlamıştır. Halen yüzde* 50'nin çok altındayız. Halbuki Iran, ENI ile yaptığı anlaşmada yüzde 75 hisse prensibini kabul ettirmiştir. Sonra yabancı şirketler, millî şirketle ortaklık kurmaya zorlanmalı ve Türk personel yetiştirme mecburiyeti konulmalıdır. Iran ve Cezayirin petrol politikasında, bu hususa büyük önem verilmekte ve bu ülkeler yabancı şirketleri bu yoldan kontrol altında tutmaktadırlar.

Ham petrol ithal fiyatı meselesi çözülmelidir. Petrolü yüzde 35 pahalı satan yabancı şirketler, ancak yüzde 10 bir indirim lütfetmişlerdir. Daha ötesine yanaşmamaktadırlar. *Daha fazla pazarlık*la uğraşma zorunda değiliz. Ham petrol ithal fiyatını kendimiz tesbit ve ilân edebiliriz. Ve rafinerileri, bizim ucuz fiyatla sağlayacağımız petrolü işlemeye mecbur tutabiliriz. Bundan başka, devletin kendinden alış-verişini sağlayacak olan Petrol Ofis Kanunu derhal çıkartılmalıdır. Belediyelerin *satış* istasyonları için, devlet şirketlerini tercih etmesi sağlanmalıdır. Bütün bu tedbirlerle, aşırı bir sömürmeyi, normal bir sömürmeye indirmiş olacağız Hiç değilse bu yapılmalıdır.

MUAMMER AKSOY — Deniliyor ki, petrolde kamplar arasında büyük *mücadele oluyor. Hayale* kapılmayalım. Dâva, kendi ihtiyacımızı karşılama dâvası. Demokrasiye inanırım ve hayatım meydanda. Halen kim millî menfaati savunur, ona komünist deniyor. Bu böyle giderse halk bir gün millî menfaatleri savunmaya komünistlik dendiğine göre, komünistlik iyi bir şey düşüncesine kapılmaz mı? O halde bu cins suçlamalar, dolaylı da olsa, komünizm propagandasının ta kendisidir. Amerikayı Rusyaya tercih edebilirim. Ama, Amerikayı, Türkiyeye tercih edemem. Önce Türkiyenin menfaati. Siirtte petrol bulmuşuz, sonra da bunu yabancılara peşkeş çekmişiz. Siirt bölgesinde yabancılara verilen petrol arama ruhsatı sınırsız. TPAO ise ancak 8 ruhsat alabilir. TPAO'ya 10 arama ruhsatı daha verin, olmaz. Ama yabancılar kukla şirketler kurarak, yüzlerce ruhsat alabilirler. Böyle millî siyaset olmaz. Petrol Kanunu derhal değiştirilmelidir. Petrolü devletleştirelim mi? Tedricen, müktesep haklar korunarak, zamanla bu yola gidilecektir. Ama derhal yeni arama ruhsatları verilmesi önlenmelidir.

Şelmo'da petrol bulduk hikâyesi yeni bir taktiktir. Şimdi petrol bulduk, diyorlar. Fırtına geçince petrol çıkmayacaktır. Çıksa da iş*letemiyeceklerdir.* Zira, *dünyada* üretim fazlası var. Ama ben, bütün kaynaklarımı işletme durumundayım ve benim işlettiğim petrolün sağladığı döviz Türkiyede kalacak. Ithalâtta da ham petrolü kim ucuz verirse ondan almalıyız. TPAO ile Petrol Ofis elele vermiştir. Ama Petrol Ofisi Kanunu niye çıkmaz?. Mobil'in bir şahsın kendine petrol satması Anayasaya, babayasaya aykırıdır, mübalâğasına neden karşı koymuyorlar?

siyasi notlar

Demirel, sermaye diktatörlüğü istiyor!

Menderes, hiç değilse iktidara geçene kadar ve iktidarın ilk yıllarında hürriyetten yanaydı.. Nâzım Hikmeti, hapisten çıkartanlar, Demokratlardı. Morrison'un sabık temsilcisi Demirel, ise, Salı günü AP. grubunda yaptığı konuşmayla daha şimdiden, sermaye diktatörlüğünden yana olduğunu ortaya koymuştur: «Halk niçin huzursuzdur? Aşırı sol cereyanların aile, otorite, müesses nizam üzerinde ika edilen baskılardan tedirgindir.. Devletin temel nizamını yıkmağa matuf her türlü hareket ve cereyanlara karşı, mer'i kanunî hükümler mutlak surette tatbik edilmelidir. Aslında kendilerine de karşı olduğu bilinen sol cereyanlar karşısında, bugünkü iktidarın *tutumunu basiretsizlikle* vasıflandırmak lâzımdır.» Basiretli Demirel, emek ve sermayenin denge içinde olduğu bir demokrasiyi değil, sadece sermaye demokrasisini, yani diktatörlüğünü açıkça istemektedir.

Şimdi bir de Johnson ve Morrison ile şöhret yapan Genel *Başkanın fikirlerine bakalım.* Demirel, Toprak Reformu için şunları söylemektedir: «Doktriner toprak taksimiyle karşı karşıya kalınmasından endişe edilmektedir.» Dış ticaret görüşü de şu: «Dış ticaretin devletleştirilmesinin konuşulması dahi piyasada büyük bir endişe ve ürkeklik *yaratmıştır.*»

Dış politikamıza biraz kişilik ve Kıbrıs meselesinde destek sağlamak amacıyla Sovyet Birliğiyle yapılan temaslara, Johnson'un Sovyet liderlerini Amerikan televizyonunda konuşur görmekten büyük bir sevinç duyacağını ilân ettiği bir sırada, Demirel karşıdır: «Rus Heyeti, memleketimize bir iadei ziyarette bulundu. Bu husus içerde ve dışarda tefsirlere yol açtı... Bugün Hür Dünya ile Sovyet Rusya arasında köklü ihtilâflar vardır. NATO'yu karşısına alarak, üyelerle teketek münasebetlere girerek, tesanüdü ve NATO'yu içerisinden çökertmek taktiği vardır. Bütün bu gayretlerin bir Truva atı mahiyetini almamasını temenni ederim..» Demek ki, Batılı Devlet adamları Moskovayı devamlı bir uğrak haline getirdikleri bir devirde, millî menfaatlerimiz zorladığı halde, Sovyetler Birliğiyle temastan devamlı kaçınmak gereklidir. Doğrusu bu, Amerikadan fazla Amerikalı bir tutumdur. Demirel'in iç ve dış politikası böylece ortaya çıkmaktadır: Dış politikada Amerikaya kayıtsız şartsız bağlılık, Yabancı sermayeye bütün kapıların açılması. İthalâtçıya, toprak ağasına azamî hürriyet. *Sol fikirlere zindan.*

Menderes de bu politikayı denemişti, ama olmadı.

İktisadî Politikamızı kim çizer?

Pancar zammını hiç değilse makul bir seviyede tutabilmek çabasıyla CHP. grubunda yaptığı konuşmada Maliye Bakanı Ferit Melen ekonomi politikamızın kimler tarafından çizildiğini açıkladı.

Bunlar bilinmiyen şeyler değil, fakat açık itirafnameyi sütunlarımıza almakta fayda var. Melen şöyle diyor: «1958 de Türkiye için bir nevi iflas kararı verilmiştir.. Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtının müdahalesiyle Türkiyenin enflasyondan kurtarılması için istikrar tedbirleri kararlaştırıldı ve Türkiye o tarihte bu tedbirlere riayet edeceğini bildirdi... Bunun için bir çok fedakârlıklara katlanmak zorunda kaldık... Para Fonu üyesiyiz. Bu fon uzmanları memleketimize gelip bütün ekonomimizi tetkik etmektedirler. Düzenledikleri raporlar bütün dünyaya yayılmaktadır. Bu raporlar lehimizde olmazsa dış ticaret açıklarımızı kapatabilmek için Para Fonundan kredi alamayız.

İkinci olarak, İktisadî İşbirliği Teşkilâtına dahiliz. Ekonomimizi onların tedbirleriyle birlikte yürütüyoruz.

Üçüncüsü, Konsorsiyum teşekkül etmiştir. Türk Konsorsiyumu Türkiyenin istikrar içinde kalkınması için kredi vermektedir. Bunlara da her yıl hesap vermekteyiz.

Bu milletlerarası teşekküller, şeker mevzuumuz üzerinde de tahsisen durmuşlardır. Biliyorsunuz, şeker ihracı zarara sebebiyet vermektedir... Şeker pancarına zamla beraber, şekere de zam usulünü yabancı uzmanlara kabul ettirmek mümkündür. Fakat biz şekere zammı kabul etmiyoruz... Şekere zam yapmadan pancara 1 kuruş zam yapmayı uygun görmekteyiz. Bu zam, şeker şirketine 90 milyon lira ödeme yapmamızı gerektirmektedir.»

Maliye Bakanımızın sözleri, borçlanarak yaşayan bir memleketin ekonomi politikasının nasıl yabancıların eline teslim edildiğini bütün açıklığıyla ortaya koymaktadır. Ne var ki, bu acı durum, son derece normal karşılanır hâle gelmiştir! Şimdi Maliye Bakanı, görüşüne göre bütçeden, fakat aslında Merkez Bankası yoluyla karşılanacak olan pancar zammını ezile büzüle çatık kaşlı yabancı uzmanlara anlatacak ve onların müsamahasına sığınacaktır. Neredesin Atatürk!

POLİTİKA VE ÖTESİ

«KATI KAİDELER»

Ülkemiz üzerine bilimsel araştırmalar yapanlar, iki yüz yıldır bocaladığımızı yazarlar. Bizi iki yüz yıldır bocalatanlar siyasi ve ekonomik hayatımıza hâkim olanlardır. Tarih içinde egemen oldukları zaman, bocaladığımızı, daha bocalayacağımızı belirtmek isteyenleri konuşturmamışlardır. Bildiklerini okumuşlar, dilediklerini yapmışlardır. Sonra işler tersine dönmüş, bugün bulunduğumuz çıkmaza gelip dayanmıştır. Yine doğru yolu göstermek isteyenleri karalama edebiyatı başlamıştır. Toprak münasebetleri, bir toprak reformu yapılmamak suretiyle olduğu yerde bırakılmış, eğitim işleri köy enstitüleri kapatılmak suretiyle geriletilmiş, vergi verecek güçte olandan vergi alınmamak suretiyle bütçe finansmanı yoksul halkın sırtına yüklenmiş, yabancı sermayeyi getirme adı altında, yabancı sermayenin yerli aracılarına bu yurdun olanakları peşkeş çekilmiştir. Ondan sonra bu noktaya gelinmiştir. Şimdi, bütün güçleri bulunduran ve bu güçler ekalimeye yüz tutunca, bir devrin en kudretli adamı:

«— Dâvalar katı ideolojik kaidelerle halledilmez» diyor.

«— *Peki ne ile halledilir?*»

İki yüz yıldır bu memlekette fikir kovuşturulmaktadır. En ilkel ceza kanunları ile fikir suçlanmaktadır. Kanun maddeleri yurt topraklarını yabancılara peşkeş çekenlere, yurt imkânlarından yurttaşları değil de, yabancıları ve onların aracılarını zengin edenlere, bu yurdu, «halledilemiyecek dâvalarla» karşı karşıya koyanlara uygulanmamıştır. Kendi usullerinin dışında yeni fikirler söyliyenlere maddeler uygulanmıştır.

Yıllardır kovuşturmaya ve cezalandırmaya tâbi tutulmuş fikirler halkımızca *itibar kazanmaya başlayınca da, şimdi bu fikir*lerin karşısına çıkanlar, bu fikirlere yeni sıfatlar bulmakta ve «katı kaideler» adını takmaktadırlar.

Bugünedek yamalı bohça halinde, şurdan burdan derlenmiş, toparlanmış sözleri ideoloji diye bu ulusa yutturanlar, meydanlarda, devletin propaganda araçlarında benimsetmeye çalışanlar kimlerdir? İçinde fikir bulunmayan bazı yutturmacaları bize ideoloji diye gösterenler kimlerdir? Hem de katıdan daha katı usullerle...

«— Dâvalar katı ideolojik kaidelerle halledilmez.»

Anladık.

Sizin usullerinizle de halledilmediğine göre, bırakın söyliyelim. Söylememiz ve anlatmamız sizin müsamaha ve izninize bağlı olmasın. Neden korkuyor, neden çekiniyorsunuz?

Neden korktuğunuzu bakın söyliyeyim: Sağlam söylenmekte olan bir fikrin karşısına, aynı sağlamlıkta fikir çıkaramıyacağınızdan korkuyorsunuz. Söylediklerinizi ve yazdıklarınız ancak bir başka kuvvetin, polis rejiminin himayesinde güçlülüğünü belli edebiliyor. Polis ve jandarma kuvvetinin dayanağını, fikir diye söylediklerinizin çevresinden çekelim, şapır şapır döküleceksiniz. En küçük bir eşitlik dengesi yokken, içinize sinen korku bu!..

Sultan Hamit Jöntürkler için:

«— Şimdi güçsüzler, biraz daha artırlarsa Kanunu-u Esasi'yi ilân ederim.» dermiş.

Jöntürkler doğruyu söylüyordu, Sultan Hamit yanlış çizgi üzerinde oynuyordu. Doğru anlatıldı ve «Kanunu-u Esasi» ilân edildi.

Bugün ne deniyor:

«— ...... maddeler memleketin bünyevi ihtiyaçlarına göre uygulanacak ve ıslah edilecektir. İstidat olursa ölçüyü genişletebiliriz.»

Her yeni fikri söyleyene karşı tab'a muamelesi etmek.

İngiltere'de de partiler «Majestenin partileri» dir. Türkiye'de de yeni fikir söyleyenler, «efendimizin yeni fikirler söyleyeni» öyle mi?

İstidat olursa ölçüyü genişletecekler, olmazsa genişletmiyecekler. İstidat olup olmadığını kim tayin edecek? Çevresindeki bir kaç adam, istihbarat raporları!..

***Kanun-u Esasi de güçlükle çıktı.* 1950 seçim kanunu da. Şimdi uygulanmasını istediğimiz 27 Mayıs Anayasası da...**

Konuşma, söyleme, yazma, toplanma, örgütlenme hakkımızı istiyoruz. Hem de tıpatıp, tastamam ve Anayasamızda yazılı olduğu gibi. Engelleyenler, çamur atanlar, çamur atılmasına sebep olanlar bu Anayasayı «ihlâl» etmiş, «Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışları ile meşruluğunu kaybetmiş» olurlar.

Vebali ve günahı da bize ait değildir.

Çünkü bu, «buhara inkılâbıdır kaynayan suyun!»

YÖN'ün anketi

Halk, Politikacıdan NELER BEKLİYOR?

Orta ve Güney Anadolu'da politikacılarla bir gezi

Bir Güney Anadolu köyü

Başkent Ankara'ya da Kültür merkezi İstanbul'un dışında köyde, kasabada ve nihayet illerde yaşayan Türk halkının çeşitli konulardaki görüşü nedir? Derdi, şikâyeti, meselesi nedir? Neyi bilmek, öğrenmek istemektedir? Günlük olaylar içinde kendisini en çok ilgilendiren konular nelerdir? Toplumun çeşitli katlarındaki insanlar politik ve sosyal olaylara karşı hangi tutum içindedirler? Büyük şehirlerde aydınlar çerçevesinde, basında, üniversitelerde ve nihayet parlâmentoda tartışılan konulara karşı ilgileri nedir?

Bir tesadüf sonu 1965 yılının ilk günlerinde Ankara dışında beş günde beş il ve illerin 12 ilçesinde toplumun çeşitli katlarından insanlarla, halkla temasım oldu. Bir politikacı, dostum, CHP.'nin yeni Genel Sekreter Yardımcısı Doktor Suphi Baykam, Konya, Içel, Adana, Hatay ve Niğde illerine çıkacağı bir halkla temas gezisine beni de dâvet etti. Gezide benden başka Cumhuriyet, Milliyet, Ulus ve Anadolu Ajansından da gazeteci arkadaşlarım vardı. Gezi boyunca da bize yer yer Bayındırlık Bakanı Onat, Eğitim Bakanı Oktem, İmar Bakanı Kutlay ile Fakih Ozlen, Rüştü Ozal, Kemal Sarıibrahimoğlu, Yahya Dermancı gibi milletvekilleri de katıldılar.

Gezinin özelliği şuydu: Hiç bir yerde kongre yoktu. Gezi, sadece halkla temas amacını güdüyordu. Ekibin Başkanı Baykam ricama uyarak her gittiği yerde, önce etrafına toplanan halkın dilek, istek ve şikâyetlerini soruyor, neleri merak ettiklerini, neleri beyendiklerini öğrenmek istediğini belirtiyor ve hazır bulunanların enine boyuna konuşmasına, sorular sormasına imkân verdikten sonradır ki, kendi konuşmasına geçiyordu.

Beş günlük gezide binlerce kişinin katıldığı 18 toplantıda, ben bir politikacıya sorulan soruları, nakledilen şikayetleri ve dilekleri tesbite çalıştım. Toplantılarda 376 vatandaş söz aldı. Bunlardan kişisel meselelerini ortaya koyanların sayısı 33 tür. Geri kalan 343 konuşmacıdan 187 si tenkitler yaptı.

Sonradan yaptığım tasnife göre, 343 konuşmacıdan tenkit ve şikayetlerini ortaya koyan 187 kişinin dışında, 113 kişi doğrudan doğruya açık ve net sorular sorup cevap istediler. 43 kişi de dileklerini sıraladı. *Konuşmacıların konuşma konularını da bir* tasnife tabi tutmak gerekirse göze çarpan belli başlı özellikler şöyledir:

177 sorudan 22 tanesi, -koro halinde ayni sorunun tekrarlandığı bir iki yer dışında tek tek, sorular olarak- toprak reformunun ne zaman gerçekleştirileceği yolunda oldu. Her yerde en çok merak edilen mesele, toprak reformu idi.

Soruların derecelendirilmesinde ikinci sırayı, Ziraat Bankasının kredi dağıtımını yeni esaslara bağlayıp bağlamıyacağı meselesi alıyordu. Üçüncü sırada ise, «Kıbrıs Meselesi» gelmekteydi.

18 toplantıda söz alan ve soru sorup tenkit, ya da şikayette bulunan 343 konuşmacı konuşmaları sırasında tam 58 defa «sosyal adalet» lâfı ettiler. Üç kişi sosyal adaletin bir an önce gerçekleştirilmesinde zaruret olduğunu belirtti. 16 kişi ağalardan dert yandı.

İlhami Soysal

Sorular arasında diğer belli başlı kümelenmeler ise şöyle oldu: Dört kişi Ereğli Demir Çelik Fabrikalarındaki yolsuzlukların aslı olup olmadığını dört kişi Türkiye petrolleri üzerinde gerçekten bir yabancı sermaye hegomonyası kurulup kurulmadığını iki kişi personel kanunu tasarısının ne zaman çıkacağını, alt kişi, seçimlerden nasıl bir sonuç alınacağını, beş kişi plân çalışmalarının ne âlemde olduğunu, üç kişi AP. nin çalışmalarının kanunlara uygun düşüp düşmediğini, üç kişi de zirai âlet ve makine satıcılarının fahiş kârlarının önüne geçilmesi için Meclise verilmiş olan kanun teklifinin ne zaman kanunlaşağını sordular. Geri kalan 63 soru ise mahalli konularla ilgiliydi.

Din meselesi

Beş günlük gezide, 343 konuşmacıdan sadece bir teki, Ruhi Soyer'in Milletvekili olduğu Niğde Aksaray'ında Hacı adında bir zat din meselesini ele aldı. Sorusu da şuydu:

«— Geçmiş devirde karşı partiler din konusunu iyice istismar ettiler ve aleyhimizde çalıştılar. *Biz de ilk orta ve liselerde* din derslerini mecburi hale getirsek, meselâ Ingiliz'ceden bilmeyenler ve derse devam etmeyenler nasıl sınıfta kalıyorlarsa, din dersinden de ayni şekilde sınıfta bırakmak yoluna gitsek daha iyi olmaz mı?»

Gezinin dinle ilgili bu tek sorusu da, Niğde Aksaray'ının oldukça mutaassıp havasına ve Ramazana rağmen Suphi Baykam tarafından gerçekten inanılmayacak bir cesaretle karşılandı. Dr. Baykam, merakla kendisine dönmüş bekleyen gözlerin içine baka baka, partisinin laik bir parti olduğunu, Anayasa gereğince Türkiye'de inanç hürriyeti bulunduğunu, hiç kimsenin hiç bir şekilde hiç bir dini inanışa zorla tabi tutulamayacağını, temsil ettiği partinin ise hiç bir şekilde din istismarı yapmayacağını, bu partiye mensup olanların da böyle birşeyi asla düşünmemeleri gerektiğini söyledi ve bu sert çıkışı karşısında muhataplarından çıt çıkmadığı gibi en ufak bir memnuniyetsizlik belirtisi de gösterilmedi, hattâ konuşmayı alkışlayanlar oldu..

Dayak

Gezinin ilgi çekici yönlerinden biri, konuların bölge bölge rahatça hissedilebilecek şekilde değişmesiydi. Gezinin ilk günü boydan boya geçtiğimiz Konya ili hudutları içindeki üç büyük durak, Kulu, Cihanbeyli ve Konya'da daima ilk soru «Toprak Reformu» idi. Kanunun ne zaman çıkacağı soruluyordu. Bunu Ziraat Bankası kredilerinin yetersiz olduğu ve kötü dağıtıldığı yolundaki şikayetler takip etti. Konyalıları üçüncü sırada işgal eden konu ise Kıbrıs meselesinin sonunun ne olacağı idi. Zaten her gittiğimiz yerde sık sık, «Kıbrıs'tan bahset, *Kıbrıs'ta neler oluyor?» soru* ve hitapları ile karşılaştık. Ne var ki, bu soru ve hitaplar hiç bir yerde, konuyla çok yakından ilgilenen Iskenderun dahil, — zira donanma zaman zaman burada üslenmektedir — soru ve dileklerin tesbitinde üçüncüden yukarı sıraya çıkmadı.

Konya sınırından çıkıp da Içel'e girdiğimizde, şikayetlerin mahiyeti değişti. Içel'de, bu arada Mut'da, Silifke'de ve Erdemli'de jandarma dayağından şikâyet başta gelmekteydi. Hemen hiç bir İçel'li yoktu ki, dayaktan yakınmasın. Adana'da ise soruların başına bir kere daha toprak reformu geçti. Hatay ve Niğde'de ise bilhassa CHP. toplantılarındaki şikâyetler çok enteresandı. Hemen her konuşan, CHP. nin iktidarda bulunmasına rağmen, mensuplarının en çok gadre uğrayan insanlar olduğunu söylüyordu. Buralarda da polis ve jandarma dayağı vardı ve CHP. Genel Merkezi uyuyor, parti mensuplarıyla ilgilenmiyordu..

Bir soru listesi

Anadolu'da, özellikle Orta ve Güney Anadolu'da vatandaşların hangi konularla ilgilendiğini daha iyi ortaya koyabilmek için, çeşitli kesimlerde tesbit edilmiş listeleri, konuşmacıların sözlerine sadık kalarak olduğu gibi nakledeceğim:

Konya CHP il merkezinde, bu partinin il ve ilçe yönetim kurulları ile kadın kolları temsilcileri ve bazı partililerin katıldığı bir sohbet toplantısında sorulan sorular, ileri sürülen tenkitler ve belirtilen istekler:

1 — Toprak Reformu ne oldu? Çıkacak dediler ama sesi bile çıkmadı, daha ne kadar bekleyeceğiz? (Bu ilk soru, Cihanbeyli ilçesi köylerinden birinden geldiğini söyleyen fakir kıyafetli bir çiftçi tarafından sorulmuştur.)

2 — Gâvurlar bize petrolü pahalı satıyorlarmış. Başkalarına da daha ucuza. Biz petrolümüzü ne zaman kendimiz çıkarıp kendimiz satacağız? (Bu soru 24-25 yaşlarında kravatlı, orta giyimli ve turistik eşya satan bir dükkân sahibi olduğunu söyleyen bir genç tarafından sorulmuştur.)

3 — Ereğli Demir-Çelik Fabrikasında bir sürü yolsuzluk yapılıyormuş. Parayı devlet veriyor ama fabrikayı kontrol edemiyormuş, yüz milyonlarca liralık suistimal oluyormuş. Çetin Altan yazıyor, bu doğruysa siz hükûmet olarak niye birşey yapmıyorsunuz? Yaptınızsa ne yaptınız? (Bu soru giyimi kuşamı ile kasaba öğretmeni olduğu anlaşılan gençten birisi tarafından sorulmuştur.)

4 — Rüşvet iltimas aldı yürüdü. Çocuğumuza nüfus kâğıdı bile çıkartmak için rüşvet istiyorlar. Bu partimize rey kaybettiri*yor, şikâyetlerimiz de kulak ardına atılıyor.* Ismet Paşa buna ne çare bulacak? (Bu soru, konuşması bir hayli bozuk, ama kavgacı tavırlı çakır gözlü yaşlıca bir adam tarafından sorulmuştur.)

5 — Adalet Partililer gene din iman diye yaygarayı koyverdiler. Köylerde türlü melânet yapıyorlar. Rüşvet de aldı yürüdü, seçime kadar bunların önünü kesmez isek halimiz duman, toprak reformunu çıkarmak lâzım, bizim parti sosyal adaletçi bir parti, Halkçılıktı, devrimcilikti, laikçilikti, devletçilikti bizim bunlara dört elle sarılmamız lâzım. Genel Merkez gevşek davranıyor, teşkilâtla alakalanmıyor, halimiz ne olacak? (*Bu soru Konya Şeker Fabrikasında* işçi olduğunu söyleyen gençten bir parti yöneticisi tarafından soruldu.)

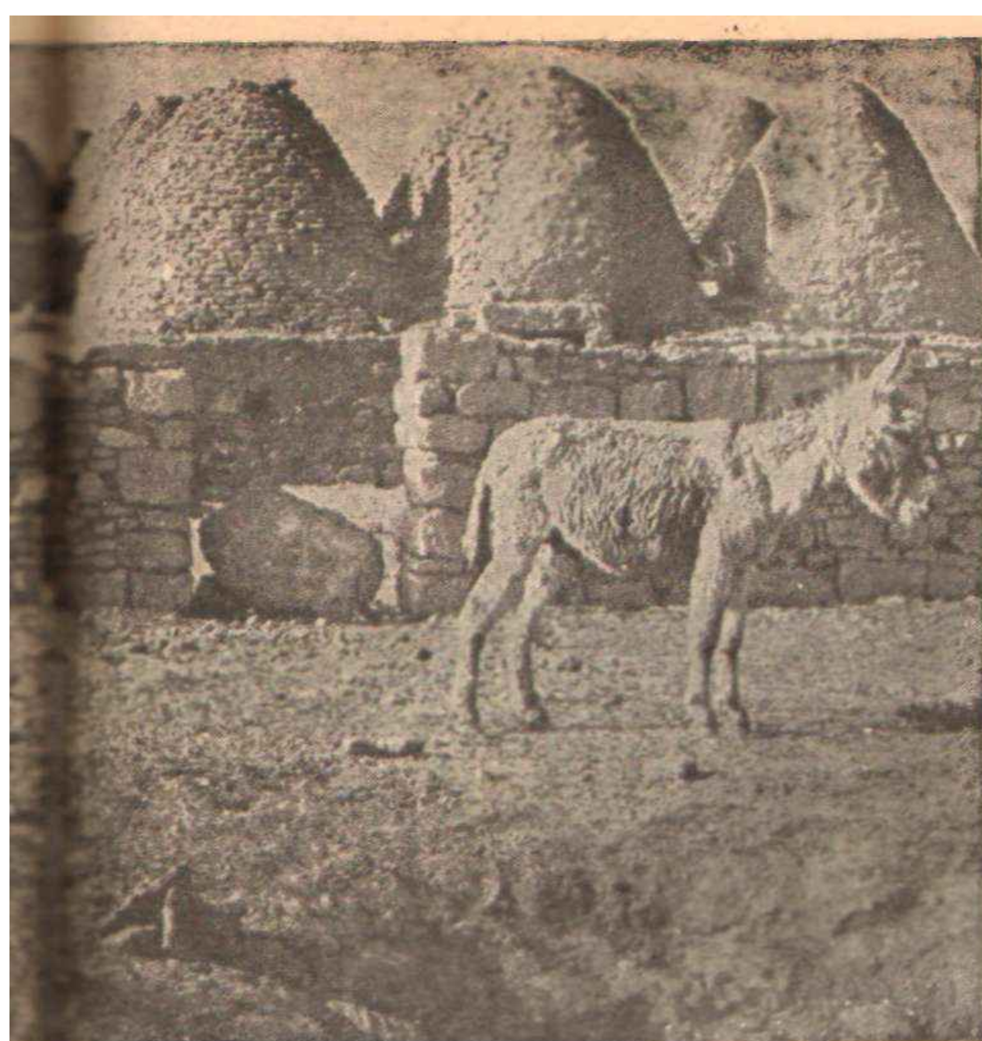
6 — Toplu sözleşmeyi, grevi işçi haklarını biz kanunlaştırdık, parsayı Adaletliler topluyor. Bir çok şey yapıyoruz ama satışımız yok. Genel Merkez ne yapıyor belli değil, bize Ankara'daki ağalarımız neler düşünüyor onlardan bahsedin? (Bu sorunun sahibi de Konya Çimento fabrikasında işçi imiş.)

Partili partisiz herkes konuşuyor

Konya ilinin Kulu ilçesinde önce kahvede sonra bir alanda partili partisiz yüzlerce vatandaşla, Cihanbeyli ilçesinde genişçe bir lokanta salonunda ve Konyada CHP il merkezinde yapılan konuşmalarda her üç yerde de daima ilk soru toprak reformu olmuştu. Içel hudutlarına girdikten sonraki ilk durak Mut'da ise konuşma önce ana-

Bir kasaba kahvesinde derlenen yurttaşlar

Fotoğraf : Fikret Otyam

... üzerinde bir pastahanede, on beş kişiy... sonra da daha genişçe ve yüzelli kişinin ...plandığı bir kahvehanede yapıldı. Gerek ...oros Pastaevinde gerek kahvehanede he... her partiden ve her inanıştan insan ... Buradaki soru, dilek ve şikâyet şö... oldu:

Mutlular tarafından «Çörçil» diye ad... yaşlıca ve hoşsohbet bir zat, ... ağalı bir şekilde sağına soluna bakı... ve Suphi Baykam'a hitap ederek:

— Sorun, söyleyin diyorsun ya etrafa ... bakmak lâzım. Polis olur, jandarma olur. ... Orturak geldiydi de derdimizi söyle... sonradan jandarma çavuşu beni şi... ettiniz diye bir araba dayak attı, neme ... bir daha ıslanmak istemem. Geçen ... postu zor kurtardım.

— *Canım dayak atılır mı? Öyle şey olur* ...? Memlekette kanun var, adalet var.

— Bey bey, sen bilmezsin, bunlar bana *Çörçil derler ya benim adım Şevki Sey*... Alimallah kemiklerimi kırayazlardı. Şikâyet etsen kime? Sen bizde dert dersen ... ama, devâsı yok. Bu Mut'un derdi bit... anlaşılacak gibi değil. Bir kere banka ...ileri dar, gübre pahalı, toprak az. ...ada kaysı yetiştiriyoruz ki, Malatya Kaysı yanında halt etsin. Ama satamıyo... Tüccar geliyor, bedava kapatıyor, koo... kurulmaz mı? (Gençten derli toplu bir adamı göstererek) Şadan bey anlatsın, ... daha iyi bilir...

Çiftçilikle uğraştığını söyliyen, ceketinin ... *cebinde Milliyet gazetesi gözüken* Şa... Bey de Mutlu'ların derdini şöyle dile getirdi:

— *Burada her ne isterseniz yetişiyor.* Kaysı öyle, geçen yıl iki milyon liralık kaysı sattık. Yer fıstığı yetişiyor. Tüc... gelip 150 kuruştan alıyor, üç liradan ...yor. Odunumuz var Konya'lılar yakar, ...ımız var Karamanlılar yer. Şirket, ko...ratif kuramıyoruz. Vaktiyle bir kere ...dik içimizden biri hırsız çıktı para... yedi, itimadımız kalmadı, üç kişi bir araya gelemiyoruz.

Çörçil Şevki sözün burasında yeniden ...şarak şöyle dedi:

— Bir Ziraat Bankası var, kredisi dar. ... da hep ağalar alıyor. Buraya başka banka lâzım, şube açmak lâzım. Banka ... mi kefil istiyor. Biz zaten çulsuzuz, ... *nereden* bulalım. Parayı alan da ... olan da hep ağalar. Biz burda en iyi ... bulgur çıkarırız, Karamanlılar bunu ... kendilerinkiyle karıp satarlar. Topak-Su ... da Şadan bey anlatsın bakın..

Toprak - Su

... *Şadan bey alarak:*

— Toprak-Sucular geldiler, övündüler ...ler, yalan söylediler, lüzumsuz gerek... yerlere yatırıma başladılar. Krediyi ihti... olana değil, olmayana verdiler. Fakir ... kredi istiyor, teraslama istiyor, su arkı ... Zenginler işin başından, taa Mer... bunları ayarlıyor. Hep kendi tar... için çalıştırıyorlar. Toprak-Sudan ... Mersin mi'yonerleri alıyor, fakir köy... ise beş on bin lira almak için yalvar... oluyor, gene de alamıyor. Toprak-Su ...ları aldıkları maaşın dörtte biri ... *bile yatırım* yapmıyorlar. Arazözle tarla sulamaya kalkıştılar. Böyle şey olmaz. Burada en münbit toprağın dönümü bin liradır, bunlar dört bin liraya mal ediyorlar. Bu milletin artık Toprak-Suya itimadı kalmadı, krediler Mersinde ağaların arasında *bölüşülüyor, bizimkiler de burada* avuçlarını yalıyor. Toprak reformu deniyor, burada reform yapılacak kadar geniş toprak yok. Ama aşağıda ovada, ağaların elinde toprak çok. Reformu oralara yapmak lâzım, yapan yok.

Bu arada bir kenarda oturup konuşulanları hafif gülümseyerek dinleyen biri söze atılarak:

— Boyuna toprak reformu diyorlar. Ne bu toprak reformu. Biz bunu bilmiyoruz ki, iyi mi olacak kötü mü söyliyelim. Hele bi kere şu reform denen şey neymiş bir onu söyleyin?

Aracılardan şikâyet

Toros Pastaevindeki sohbet koyulaştıkça kalabalık da artıyordu. Ramazan'ın ilk günüydü ve Mutlu'lar saat dokuzu geçmiş olmasına rağmen daha yeni yeni uyanıp sokağa dökülüyorlardı. Biraz sonra CHP. Ilçe Başkanı da geldi ve bir genişçe kahveye gitmeyi teklif etti. Çarşı içinde Orta Kahve adında bir kahveye intikâl edildi. Buradaki sorular ve dilekler de şöyle devam etti:

— *Ziraat Bankası Kredisiyle* aldığımız tarım âletlerini peşin alıyoruz, aracılar 2200 liralık motörü bize 2900 liraya peşin satıyorlar, hani bir kanun çıkacaktı ne oldu?

— Kooperatif kurmak istiyoruz, illâ da kooperatif birliklerinden birine girin diyorlar. Bu birlikler de birer aracı, biz tek başımıza kooperatif kursak kredi alamaz mıyız?

— Toprak reformu ne demek, hep duyuyoruz. Burada toprak yok, orman var. Onun da reformu yapılacak mı? Orman köylerini süreceklermiş doğru mu?

— *Pamuklu köyü öğretmensiz.* Camiyi okul yaptık ama öğretmen vermiyorlar. Heyet yaptık, Valiye gönderdik söz verdiler gene öğretmen yok.

— Masara-Yıldız köyünün suyu yok. Bir yıldır uğraşıyoruz, 1250 lira para topladık bankaya yatırdık, ama devlet yardım etmiyor.

— 22 bin liralık makineleri 55 bin liraya satıyorlarmış, bu namussuzluk değil mi? Bizim etimiz ne budumuz ne? Zaten tefeciler canımıza okuyor, bunları niye önlemiyorsunuz?

— Bizim Yapındı köyünde yabani zeytinler var, bunlar vatandaşa dağıtılıyordu, şimdi durduruldu, araziye de vatandaş sokulmuyor, jandarma sopayı basıyor. Orman davasından mahkemelere taşınmaktan hâl olduk.

— Köyümüze okul istiyoruz, plânda yok diyorlar. Plâna koyuversinler ne olur, at değil deve değil, üst tarafı bir okul.

— Plân Mut'a uğramadı hiç. Üç yıldır bir çivi bile çakılmadı. Milletvekilimiz Dermancı gelmez, biri de hasta uğramaz. Derdimizi kime yanalım? *Mersin'de Müdür ağaların*ın adamı, onların köylerine asfalt yol yapıyor, bizimse bir yolun menfezi bile beş aydır bitmedi..

Silifkenin yoğurdu

Silifke'liler nedense oldukça az konuştular. *Üstelik* kalabalık de fena değildi ve vatandaşlar tıpkı Mut'ta olduğu gibi rasgele bir kahveye gelmiş olan çeşitli parti*lerden insanlardı ve genellikle köylülerdi.* Sırasıyla belli başlı soru ve dilekler şunlar oldu:

— Toprak reformu ne zaman çıkacak? Çeltik toprağına da reform yapılsın.

— Orman dâvâsı ne olacak. Orman köylerimizin hali duman?

— Evlerimizi sel aldı, devlet ikiyüz ev yaptırdı ama bunlar biz fakirlere değil de, selden hiç zarara uğramayan zenginlere verildi.

— Keben köyünden geçen yol kötü. Nafıa bu yolu asfalt yapsın, söyleyin de plâna alıversinler. *Artık plânsız birşey olmu*yormuş.

— Orman memurları dayak atar, jandarma dayak atar. Ben Millet Partiliyim dayak yiyorum, suçu kime bulacak bilemiyorum. CHP. liler de dayak yiyor. Onlar jandarma ile korcular AP. li diyorlar, AP. liler de dayak yiyor, onlar da korucuyla jandarma CHP. li diyolar. Neli olduğunu bilmem ama, beni öyle dövdüler ki, ayaklarıma bir de tuz bastılar.

Erdemlinin erdemi: Dayak

Mersin'de parti binasında yapılan sohbette sorular genellikle parti içi meselelere inhisar etti. Sorulardan sadece bir tanesi dikkat çekiciydi. Genç, üniversite öğrenci*si olduğu belli biri,* «sosyal adalet ne zaman gerçekleşecek, reformlar niye yapılmıyor» diye sordu.

Eskiden DP. nin, *şimdi de AP.* nin kalesi diye bilinen Erdemli ilçesinde ise bir kahvede halkla yapılan sohbette on-onbeş kişiden fazla müşteri toplamak mümkün olmadı. Milletin üst tarafı tavlasını dominosunu oynamaya devam etti. Konuşanlar da daha çok Erdemli'li CHP yöneticileri oldu. İşte Erdemlideki konuşmaların ana hatları:

— Jandarma karakolları, nahiye müdürleri halka zorluk çıkarıyor. Mesela Gü*zeloluk Nahiye Müdürü böyle.* Karakolda ise sabah akşam vara yoğa dayak atılıyor. Daha bugün burada bunun bir misali vardı. Rasimin tarlasına *yol geçecek diye* grayder sokmuşlar, o da ben grayderi sokmam demiş, paramı almadan istimlâk bedelini ödemeden kimse tarlama giremez. Atmışlar sopayı.

— Karakolda suç işleyene dayak atmak da ne oluyor. Suçu olan varsa mahkemeye verirsin cezalandırırsın. Ama hem dövüyorlar hem hakaret ediyorlar. Şikayet de mümkün değil. Ettik mi Jandarma alay *komutanı, onbaşıyı değiştirmek için tahsi*satım yok deyip çıkıyor.

Erdemlinin CHP. ilçe Başkanı Lütfi Bilgin de dayaktan şikayet edenlerin başında geliyordu. Şöyle dedi:

«— Eski devirde jandarmayı vatandaş döverdi. Hangi jandarmanın haddineydi vatandaşa el kaldırmak. Ama şimdi bizim iktidar geldi dayağı vatandaş yiyor, jandarma nasıl olsa birşey olmayacağından emin.

Içel CHP Il Başkanı Ramazan Aslan da bu yakınmaya şöyle katıldı:

«— *Şikâyet etsen ilin şurasındaki* karakoldan alıp burasındaki karakola veriyorlar. Neticede dönüp dolaşıp gene bi*zim başımıza* belâ *oluyor* bu karakol komutanları.

CHP. iktidarından şikâyette CHP. ilçe ve il başkanlarını yalnız bırakmamak için olacak, sözün burasında söze CHP Içel Milletvekili Yahya Dermancı da katıldı bir, şikayette de o bulundu:

«— Efendim bu jandarma dayağı konusunda üç faktör var. Birincisi İçişleri Bakanlığı kimseyi yerinden kıpırdatamıyor, tahsisatı yokmuş, ikincisi, jandarma da, ormancı da, idareci de siyasî yatırım yapıyor, nasıl olsa CHP. bize birşey yapmaz yarın *ötekiler gelirse onlara yaranmak lâzım* diyor ve dayağı CHP. lilere atıyor, kötü muameleyi CHP. lilere yapıyor. Üçüncüsü, ayni sebeblerden ve bütün alt kademeler DP. den müdevver memurlarla dolu olduğu için orman bölgelerinde ormancılar CHP. lilere de öteki vatandaşlara da vatandaş idareden soğusun diye korkunç bir baskı yapıyorlar. Bunu önlemenin çaresi de yok.

Sohbetin burasında hali vakti yerinde olduğu kalın saat kösteğinden, göbeğinden, ağzındaki altın dişlerinden belli bir kasabalı sordu:

«— *Hani orman kanunu değişecekti?* Tapulama kanunu çıkardınız iyi oldu, bir de şu orman kanunu değiştirseniz, şu toprak reformu lâfından vaz geçseniz...

«Adananın yolları taştan..»

Adana CHP. Il Merkezindeki toplantıda da *bermutat sorulan ilk soru toprak refor*mu oldu. Ancak bu sefer tasarının niye geciktiği soruluyordu. Merak edilen husus tasarının esaslarıydı. Sulu arazide azami toprak büyüklüğü ne olacaktı? Ikinci soru, ziraî alet ve makina ithalatının niye tamamının devlet eliyle ve gümrüksüz olarak yapılmadığı idi. Üçüncü soru Kıbrıstı. Dördüncüsü de ziraî gelir vergisi dilimlerinde yeni bir arttırma yapılıp yapılmayacağı idi.

Adananın daha çok ağaları ilgilendiren bu sourlarının peşinden kara kuru, zayıf nahif bir delikanlı, ufak çiftçi olduğu belli birisi, «Niye herkesten kazandığı ölçüde ver vergi almıyorsunuz? Niye kazanan çok ver*gi almıyorsunuz? Niye çok kazanan çok* ver var gül gibi geçinip gidiyorum, verdiğim vergi de hiç. Zavallı memurlar hattâ odacılar kapıcılar bile benden çok vergi veriyor bizim ağalar ise zırnık koklatmıyor, bu ne biçim sosyal adalet?» dedi. Bir başkası ziraî ilâç ithalinde vergi indirimi yapılıp yapılmayacağını sordu. Daha bir başkası «çiftçiye lâzım olan herşeyin ithalatını devletleştirelim, başka çare yok, ben toprak reformuna karşı değilim ama, bunun hududunu açıklayın da herkes huzursuz olmasın» dedi.

İskenderun'la konu değişti

İskenderun'da toplantı gene parti binasında yapıldı. Gene konuşmadan önce bermutat dertler, istekler ve şikayetler soruldu. Burada vatandaşların söyledikleri şunlar oldu: Şemsettin Mursaloğlu:

— *CHP bir kanun getirsin, 1950 den bu* yana kim nerelerden neler kazanmış, bunlar soruşturulup tesbit edilsin, sıkı bir vergi konsun.

— Vatandaş idareci münasebetleri kötü. Basın yoluyla yaptığımız şikayetler cevapsız kalıyor. Dilekçeli müracatlarımıza anayasaya rağmen zamanında cevap verilmiyor. Idari reformu bir an önce yapmak vatandaşı rahata kavuşturmak lâzım

— AP. yi tutan küçük memurlar CHP. lilere eziyet ediyorlar. Sadece üst kademeyi değiştirmek yetmiyor. Orman Koruma me*muru bir vatandaşın kaşısına çıkıyor* türlü eza cefa yapıyor, sonra İsmet Paşa böyle istiyor da onun için yapıyorum diye vatandaşı bizden soğutuyor. Buna çare ne?

— İskenderun'da ekmekçiler, ücret ileri iş bulamıyor. İşsizlik aldı yürüdü. Halbuki vaktiyle buralarda çok iş vardı. Vatandaş bunun için eski devri geri getirecek diye AP yi tutuyor. Biz iktidardayız, ama kongrelerde vazife verecek adam bulamıyoruz. *AP. de ise adamlar vazife almak için dövüşüyorlar.*

— Halk iktidarınızı beceriksizlikle bir*şey yapmamakla itham ediyor, bir toprak* reformunu bile çıkaramadık. Ne oldu bu tasarı? Ne zaman çıkacak?

— Toprak reformu iyi ama, açıklanmaması endişeler doğuryor, toprak alım satımı durdu, bu reformun ölçüsü ne olacak?

— AP. seçimlerde yasakları dinlemiyor, yasak olan herşeyi yapıyor, dini kullanıyor, para ile oy satın alıyor, bunlara çare ne? Partiler kanunu ne oldu? AP. ile anlaşıldığına göre demek bu kanun da bir işe yaramıyacak, gene herkes bildiğini mi okuyacak?

— *Miletin bu hükûmete itimadı yok.* Bir toprak reformunu bile yapamadınız: Halbuki Atatürk zamanında her sabah bir *reform yapılırdı. Hem de ne reformlar.* Siz ne yapıyorsunuz?

«— 1938 den beri bu vilayete 20 vali geldi geçti. Sonuncusu en iyisiydi, ne parti zandı ne şu ne de bu niye değişti, halk memnundu. Siz halkın memnun olmasını istemiyor musunuz?

— Kıbrıs işi ne âlemde? İyi niyet heyetleri niye geç kaldı? Atı alan Üsküdar'ı geçmesin sakın?

— *Kültür seviyemiz son derece* düşük. Köy Enstitüleri niye açılmıyor?

— Köylüye nakdi kredi yardımı yapmak, onun batmasına yol açıyor. Parayı alıp ya barda yiyor, ya da kızına oğluna düğün yapıyor. Çiftçi kredisini ayni yardım haline getirmek konusunu düşünüyor musunuz?

— Emniyet mensuplarının maaşları kaldırılırsa daha iyi? Nasıl olsa onlar maaşlarını kahvelerden gazinolardan çıkarıyorlar, aldıkları haraç kendilerine yeter. *Maaşları* da hazineye kalsı ndaha iyi olmaz mı?

— Sosyal adaleti lâfla mı gerçekleştire*ceğini sanıyorsunuz?*

— Iktisadi ve sosyal reformlar ne oldu Şayet seçimlere kadar da bunları gerçekleştiremezseniz iktidarda kalmak değil, muhalefette bile kalamazsınız.

— Arazi reformu nasıl olacak, elimizde kaç dönüm toprak kalacak?

— Ben sanayiciyim, bizim imal ettiğimiz yerli sanayi mamulleri korunmuyor, ithal imkânları hâlâ kısılmadı. Yarın Ortak Pazara da girince bizim *iflâsımız mukadder,* bu konuda ne düşünüyorsunuz? Biz ölelim mi, yoksa sanayicilikten vaz mı geçelim?

→

SİYASİ NOTLAR

Gençliğin yerli petrol kampanyası

Gençlik, petrol servetimizin yabancılara peşkeş çekilmesi karşısında yerli petrol üretimini koruma ve petrol kaynaklarımızı millileştirme yolunda bilinçli bir kampanya açtı.

Çarşamba günü bir basın toplantısı yapan İstanbul Teknik Üniversite Talebe Birliği Başkanı Uygut Bayaz, bu konuda gençliğin düşündüklerini şöyle açıkladı:

Ulusumuzun sorunlarına eğilip, bu sorunlar ile ilgili araştırmalar ve incelemeler yaparak düşüncelerimizi kamuya sunmayı bir görev sayıyoruz.

Bugün, ülkemizin içinde bulunduğu «PETROL SORUNU» acı bir gerçek olarak ortadadır.

Bir ulusun siyasi bağımsızlığını ekonomik bağımsızlığı bütünler.

Yabancı sermayenin amacı yalnız kendi çıkarını sağlamaktır. Buna göre, doğal kaynaklarımızı ve bunların en değerlisi olan petrolümüzü yasalarımızla yabancı sermayenin yararına sunmak, ulusumuzun sömürülmesini kendi ellerimizle hazırlamaktır.

Birleşmiş Milletlerin tarihi kararı dahi Türkiyemizin 1954 denberi devam eden tutumunun ne kadar yanlış olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Nitekim, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 14 Aralık 1962 tarihli kararı aynen şöyle der:

«Halkların ve milletlerin kendi tabii kaynakları ve zenginlikleri üzerindeki egemenliklerini ihlâl etmek Birleşmiş Milletler Yasasının ruhuna ve ilkelerine aykırı olup milletlerarası işbirliğinin gelişmesini ve barışın korunmasını engellemektedir.»

İlk bakışta devlet ile eşit koşullar altında işletme hakkına sahip olan yabancı şirketler Devlet bütçesinden de üstün mali güçleri ile eşitliği kısa zamanda bozmuş ve ulusumuzun zararına işler duruma getirmişlerdir. Kaldı ki, Devlet parasının böylesine güçlü yabancı sermayelerle yarışması bir toplumun geleceği bakımından endişe vericidir.

Halen yürürlükte bulunan Türk Petrol Kanunu için zamanın muhalefet lideri Sayın İsmet İnönü «Petrol Kanunu bir kapitülâsyon kanunudur. Bu kanunla memleket bilinmeyen âkıbetlere sürüklenmiştir. Biz bu memleketi sokakta hazır bulmadık. Biz bu memleketi bir avuç harabe halinde ele aldık. Yabancı ellere kaptırmıyacağız. Bu memlekette kapitülâsyonların yeniden ortaya çıkmasına asla müsaade etmiyeceğiz ve bu uğurda sonuna kadar mücadele edeceğiz. Petrol ve yabancı sermaye kanunları memleketin caneyine dokunmaktadır. İktidara gelirsek düzelteceğiz. Gelmezsek, yakından takip edeceğiz. Bununla her zaman uğraşacağım, bırakmam yakalarını» diyerek eleştirmesini yapmıştır.

Bu dâvânın çözümünü, İstanbul Teknik Üniversite Talebe Birliği olarak Petrol İşletmelerinin millileştirilmesinde görmekteyiz. Bu amaç gerçekleştirilinceye kadar başta Devlet olmak üzere bütün vatandaşlarımızı kendi öz petrolümüzü kullanmaya çağırırken, bu ulusal görevin karşısına çıkacak her kurum ve şahsı milli menfaatlerin hasmı ilân ederiz.

Perşembe günü petrol konusunda bir açık oturum düzenleyen T.M.T.F. nin yayınladığı çağrıda ise şöyle deniyordu:

«Öğrenci arkadaş, siyasal bağımsızlık ekonomik bağımsızlığı gerektirir. Ekonomik alanda yabancı şirketlere verilen aşırı imtiyazlar, Türk ulusal bağımsızlığını kısıtlamaktadır. Petrol sorunu Türkiye ve Türk halkı için bağımsızlığa uygun bir biçimde çözümlenmelidir.»

T.İ.P.

Bir kısım basın, TİP Genel Kurul toplantısının yapıldığı MTTB. salonunun güvenliğini sağlayarak vazifesini yaptığı için, neredeyse polisi de «şüpheli» ilân edecekti. Son Havadis, alışılmış demagojilerin etkisi altında, polisi «Satılmışlar Moskovaya diye gösteri yapan gençlere polis cop ve yumrukla mani oldu» sözleriyle adeta jurnal ediyordu. Aslında polis, zorla mesele çıkarmak isteyen cam—çerçeve kırıcılarına karşı çok müsamahakâr davrandı. Saatlerce savunmada kaldı ve sayı 100—150 yi aşmayan bina taşlayıcılarını yalvarmalarla yatıştırmaya çalıştı. İlk hücum Pazar sabahı 9.55 te yapıldı. Polis bunu rahatlıkla püskürttü. MTTB. binasına ikinci hücum, daha sert oldu ve 10 dakika kadar sürdü. Camlar kırıldı. Saldırıcıların bazıları da, savunucuların kırmızı mürekkep yağmuruna tutuldular.

Mücadelenin en kızıştığı bir sırada, Genel Başkan Aybar, arka sokaklardan partililerin omuzlarında salona girdi ve dinleyicilere hitaben «Heyecanlanacak bir şey yok. Bütün bunlar, partimizin kudretini ifade ediyor» dedi.

İkinci hücumları da püskürtülen fatihler, «Mareşalin cenazesinde bulunan milliyetçi gençler, bu binayı zaptedelim» nârâlarıyla üçüncü defa taarruza geçtiler. Fakat bu hücum da binanın dış merdivenleri önünde son buldu. Fatihler, bu taarruzda patates ve çürük yumurta kullandılar. Ama

TİP toplantısında çıkarılan olaylardan bir görünüş
Cam - çerçeve taşlayıcı fâtihleri..

polisin çok yumuşak tutumuna rağmen polis barikatını aşamıyacaklarını anladılar. Hezimet halinde, yokuşun 150—200 metre aşağısındaki TİP Genel Merkez binasını taşlamaya koyuldular. Saldırıcıların bir kısmı da MTTB binasına taş yağdırmaya başladı. Polis, «yapmayın, etmeyin» diye aşağıdan alıyordu. Nihayet emir geldi ve polis taarruza geçti. Polis taarruzu, çok kısa bir süre içinde, saldırıcıların tam hezimetiyle sonuçlandı. Ancak polisin müsamahasıyla yaygara koparmaya alışmış olan gürültücüler ekibi, beklemedikleri bu sertlik karşısında hemen çözüldüler.

Genel Kurul toplantısında Genel Başkan Mehmet Ali Aybar, iç ve dış gelişmeleri belirten ve kapitalizmin buhranına geniş yer veren uzun bir konuşma yaptı. Dış politikada bağımsızlığa yönelmenin kalkınma ve ilerlememizin temel şartı olduğunu belirtti:

«Türkiyenin dış politikası 1939'dan, fakat asıl 1947 den beri dış yardım ve kredi mihveri etrafında dönüyor. Bu yardım ve krediler egemenlik haklarımızla bağdaşmıyan şartlara bağlanmakla kalmamış, üstelik yardım ve kredi anlaşmaları özel sektörü yani toprak ağaları ile kökü dışarıda kapkaççı sermaye çevreleri lehinde türlü şartları da bize dayatmıştır. Ve bu himayenin gölgesinde, yerli özel teşebbüsle yabancı sermaye çevreleri arasında sağlam ortaklıklar, millet zararına işleyen kârlı kombinezonlar kurulmuştur.

Bundan dolayı Türkiyede sosyal yapı anlamında bir iktidar değişikliği olmadan Türkiyenin gerçekten bağımsız bir dış politikaya kavuşması, bize gerçekleşmesi güç bir ihtimal olarak görünüyor. Bununla beraber Türkiye İşçi Partisi, hükümetlerin bağımsızlığa doğru atacağı her adımı bütün gücü ile destekleyecektir.»

Aybar, bağımsız dış politikanın Batıya yüz çevirmek demek olmadığını da şu sözlerle ortaya koydu: «Sovyetler Birliği ile dostluk ilişkilerinin yeniden kurulması, Türkiyenin Batı ülkeleriyle eşitlik ve karşılıklı saygıya dayanan ve ulusal bağımsızlık ve egemenlik haklarımızla çelişmeyen dostluk ilişkileri kurmasına ve sürdürmesine elbet engel değildir ve olmamalıdır.»

Aybar, günümüzün toplumculuğu için de şu sözleri söylüyordu: «Toplumculuk bakımından önemli olan şudur: Her ulus, toplumcu düzenini önce kendi gücüyle kuracaktır. Toplumcu felsefe ve ahlâka bağlı ve uluslararası iyi münasebetler çerçevesi içinde olarak toplumculuğu kurarken, her ulus kendi çıkarlarını ön plânda tutmak zorundadır. Toplumculuğun bugün dünyadaki potansiyel gücü, böyle bir davranışı hem mümkün, hem de dünyada genel olarak toplumculuğun hızla gelişmesi için gerekli kılıyor. Çağımız toplumculuk çağıdır. Aç halkların toklarla savaşında, toplumcu ekonomi, toplumcu felsefe, toplumcu ahlâk ve toplumcu ilkelere göre kurulmuş toplum düzeni, kurtuluşun biricik yoludur. Ve bu yolu her ulus kendi toplum şartları içinde, kendi iradesi ile bulacaktır, bulmaktadır. Kırk küsur yıl önce ilk bizim açtığımız yolu izleyerek politik bağımsızlıklarına kavuşan sömürge veya yarsömürge halkları, o gün bugün bizim tutamadığımız toplumculuk yoluna sarılıyorlar, ya da sonunda toplumculuğa varacak, kapitalist olmayan kalkınma yolunda yürüyorlar.»

Aybar, günün aktüel konusu olan dış ticaret meselesinde de «Görüyorsunuz, şah damarımız kesilmiş, kanımız akıp gidiyor. İlk iş damarı dikmek kanı durdurmaktır: Dış ticaret millileştirilmelidir.. Dış ticaretin, bankacılık ve sigortacılığın kamu zararına işlediği artık rakamlarla ispatlanmıştır. Bu faaliyetler, kamu hizmeti niteliği taşımaktadır. Dış ticaretin, bankacılığın ve sigortacılığın devletleştirilmesi, Anayasaya göre sadece mümkün değil, içinde bulunduğumuz şartlarda bir ödevdir» diyordu.

Son günlerin 141 ve 142. madde tartışmaları hakkında da Aybar'ın görüşü şöyleydi:

«Daha geçenlerde Adalet Bakanı bu maddelerin Anayasaya aykırı olmadığını ileri sürebilmek cesaretini göstermiştir. Gerçekten de cesaret Çünkü bu maddelerin anayasa ile çelişmediğini ispatlıyabilmek sadece hukuka, mantığa değil, sağduyuya da sırt çevirmektir. Üstelik Adalet Bakanı bu maddelerin iptali için Anayasa Mahkemesinde henüz karara bağlanmamış bir dava olduğunu da düşünmemiştir her halde. Çünkü düşünmüş olsaydı, bunun Yüksek Mahkemeyi etki altında bırakmak sayılacağını görerek böyle bir demeçten kaçınırdı sanırız.

Üzülerek söyliyelim ki, sayın Başbakanın bir gazetede yayınlanan bu konu ile ilgili sözleri bizde haklı endişeler uyandırmıştır. Başbakan: «141 ve 142. ci maddeler memleketin bünyevi ihtiyaçlarına göre tatbik edilecek ve islâh olunacaktır. İstidat olursa ölçüyü genişletiriz» demiş. Gazetedeki bu sözler Başbakanın görüşünü tam yansıtmış mıdır? Bilmiyoruz. Ancak 141 ve 142. maddeleri uygulamaktan söz açanların kesinlikle karşısında olduğumuzu, zira bizim Anayasaya gerçekten inandığımızı burada haykırmak isteriz. Demokratik Anayasa ile faşist kanun maddeleri bir arada uygulanamaz. Ya biri, ya öteki; Başbakan seçsin...»

Genel Başkan sözlerini, «Önümüzde fırtınalı günler de bulunsa, pusulamız ve gemimiz sağlamdır» diyerek bitirdi.

Mehmet Ali Aybar

Kırıkhanlıların derdi

Hatay'ın merkezi Antakya'da dertler daha çok kaçakçılık, sulama, Kıbrıs, zirai kredi konularını etrafında toplanıyordu. Karşısındaki dağlar Suriye hudutları içinde kalan Kırkhanda ise ilk soru, mayınlı hudut sahalarının daraltılıp daraltılmayacağı, kaçakçılık konusunda daha sert tedbirlere gidilip gidilmeyeceği oldu. Bunu toprak reformunun ne zaman yürürlüğe gireceği, onu da Kıbrıs takip etti. Dördüncü soru Süleyman Demirel'in yabancı şirketlerin ücretli adamı olup olmadığı yolundaydı. Aynı soru bir iki yerde daha tekrarlanmıştı.

Kırıkhanlıların üstünde ısrarla durdukları konulardan biri de rüşvetin önlenmesiydi. Bu konuda ard ardına beş altı soru soruldu, üç beş örnek sıralandı. Tabii jandarma dayağı da bir garnitür olarak sözlere eklendi.

Kuraklığın hırçınlığı

Ulukışla derdi çok dermanı yok bir kasabaydı. Faruk Nafiz'in Kurtuluş Savaşının hemen sonundaki günlerde meşhur Han Duvarları şiirini yazdığı günlerden pek fazla ileriye gitmemişti ve aynı uzlet içindeydi. Hiç bir kalkınma hamlesi gösterememiş, hiç bir ilerleme kaydedememişti. Burada da ilk soru gene toprak reformunun ne zaman gerçekleştirileceği oldu. Bunu Kıbrıs işinin nereye gittiği sorusu takip etti. Arada birisi Ereğli Demir-Çelik yolsuzluğunun aslını sordu. Jandarmaların dayak attığından yakınıldı.

Fakat asıl hırçın CHP. kadrosu Niğde'de görüldü. Niğde'de CHP. liler iktidar partisi olarak iktidarda olduklarını hissettirememenin burukluğu içindeydiler. Genel Merkezden şikayetçiydiler, teşkilattan şikayetçiydiler, milletvekillerinden şikayetçiydiler. Partililerle yapılan toplantıda sırayla sorulan sorular ve patililerin yaptıkları konuşmalar ana hatları ile şunlar oldu:

— Hükûmet ve parti niye çalışmıyor? Ankara'da sizler ne iş yaparsınız?

— Vergiler niye birden beşe çıktı. Vaktiyle siz vergi zammı olduğunda bunu MBK. yaptı biz düzelteceğiz, dediniz, aksine arttırdınız. Hükûmet çalışmıyor, hiç birşey yapmıyor. İktidar Halk Partisinde İdare AP. de Niğde'de Halk Partili olmak suç. Çimento fabrikasında CHP. li olduğu belli olanların hemen işine son verilir.

— Biz CHP. liler fazla namuslu olmamızın cezasını çekiyoruz. AP. lilerin yaptıklarını yapamıyoruz. Belediye AP. lilerde onlar birbirlerini tutuyorlar, biz ise birbirimizin gözünü oyuyoruz.

— Bizi tutan memurlar iktidar gazetelerini Niğde'de açıkça okuyamıyorlar, götürüp gizli gizli evlerinde okuyorlar. Tıpkı 27 Mayıs'tan öncesi gibi. Bu niye böyle? Hep böyle mi olacak?

— Karakollarda dayağın dik âlâsı var. Azatlı köyünde üç gündür 15 kişiye durmadan dayak atılıyor. Ramatlı köyü ile silâhlı çarpışma oldu, dört kişi vuruldu.

— Doğumevinin ambulansı yok, parayı cip sahipleri kazanıyor. Doğumevinde doktor hastalara bakacağına muayenehanesinde para kesiyor, doğum başına yüz lira alıyor.

İl olmak isteyen ilçe

Beş günlük gezinin son durağı olan Aksaray'da halkla temas gene CHP. lokalinde yapıldı. İlk soru şu oldu:

— Rusya ile münasebet kurmamızı komünistlik sayıyorlar, buna biz inanmıyoruz ama muhaliflerimiz köyde kentte kullanıyorlar, bu nedir?

— İsmet Paşa Kıbrıs'ı sattı diyorlar. Kıbrıs dâvası ne oluyor?

— Beş yıllık Kalkınma Plânını biz köylüler olduğumuz halde benimsedik. Plân değil pilâv diyenlere de verecek cevabımız var. Hükûmeti canı yürekten destekliyoruz. Ama hükûmet de biraz daha halka kise de bizi ağaların şerrinden korusa.

— Halk ve köylü fakir, sefalet içinde. Toplum kalkınması, sosyal adalet ne zaman gerçekleşecek?

— Toprak reformu ne oluyor? Kimin ne kadar toprağı olacak? Hepimize toprak yetecek mi?

— Büyük suiistimaller yapıldığı söyleniyor? Çetin Altan yazıyor, Ereğli Demir-Çelikte soygun varmış? Doğru mu, doğruysa müsebbiblerine ne yaptınız?

— Vergi adaleti nasıl sağlanacak, ne zaman sağlanacak. lâfla peynir gemisi yürümez, bu adaleti sağlamak lâzım. Reform dediniz birşey yapmadınız?

— İlk orta ve liselerde din derslerini mecburi hale getirsek de partimizin itibarını arttırsak?..

— İnönü Kayseri'den dönerken Aksarayın vilâyet olması benim iktidarımda gerçekleşecek dediydi, işte geldi gidiyor hâlâ vilayet olmadık. Muhaliflerimiz, İnönü söyler söyler de yapmaz diyorlar. İnönü hakikaten sözünde durmayacak mı?

Sonuç

Partili, partisiz halkın içinden kişilerin nelerle ilgilendiklerini kabaca tesbit için yapılan şu anket, sistemsizdir ve yetersizdir. Ama yine de 27 Mayıs'tan sonra su yüzüne çıkan sosyal ve ekonomik meselelerin dar bir aydınlar çerçevesinde kalmayıp, geniş halk kütlelerine de mal olmaya başladığını göstermektedir. Halk, ağalarla, aracılarla, tefecilerle savaşılmasını ileri sürmekte ve tarım ve ilâçları ithâlinin devletleştirilmesini istemektedir. Devletçilik görüşü yaygındır, gezide zel teşebbüsçülüğün lâfı dahi geçmemiştir. Diğer taraftan yabancı sermaye, petrolün yabancıların eline geçmesi ve Ereğli-Çelik gibi konularda genel bir bilgi vardır. Halkın hızlı bir uyanış içinde bulunduğu muhakkaktır. Siyasi partilerimiz daha bugünden halkın çok gerisinde kalmışlardır.

FRANSA

Amerikan Hegamonyası

Fransa gibi büyük ve sanayileşmiş bir ülkede dahi, bugün en çok konuşulan konu, politik, ekonomik ve askeri bağımsızlıktır. General de Gaulle'ün yılbaşı konuşmasında ele aldığı temel mesele, bağımsızlık olmuştur.

Generale göre, Kuzey Atlantik Ittifakı, Avrupanın Amerikan himayesine sokulmasıdır. Avrupada milletlerüstü ekonomik, politik ve askeri otoriteler kurulması, Amerikan hemegonyasını arttırmaktan başka sonuç vermemektedir.

Avrupada artık, Sovyet tehdidi kalmamıştır. Politik ve ekonomik istikrar gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple, Avrupada Amerikan hegemonyasına yol açan Kuzey Atlantik Ittifakına ihtiyaç kalmamıştır. Harp tehlikesi, teorik olarak elbette mevcuttur. Fakat bunun için askeri kuvvetlerin entegrasyonuna yönelen NATO tipi bir kuruluşa lüzum yoktur. Amerika ile klasik bir ittifak yeterlidir. Askeri güçleri birleştirmek yerine, milli askeri güçler arasında işbirliği ve koordinasyon isabetlidir.

Atlantik Ittifakı 1969'da sona ermektedir. Ittifak o tarihte, Avrupada Amerikan hegemonyasını kaldıracak şekilde değiştirilmelidir.

Amerikan hegemonyasına karşı çıkan de Gaulle, milli kurtuluş hareketlerine daha sempatik bir tutum takınmakta, Çin ile ve Doğu Avrupa ülkeleri ile münasebetlerini geliştirmektedir. Fransa, Vietnam'da, Çin'in de katılacağı milletlerarası bir konferans sonucu, tarafsızlaşmaya gidilmesine taraftardır. Kongo'da «Bırakınız, Kongolular düşe kalka kendi meselelerini çözsünler» görüşünü savunmaktadır. Böylece kapitalist bir ülke, siyasi ve ekonomik rejimlerine bakmaksızın, az gelişmiş ülkelerde, Amerikan emperyalizmine karşı bir rol oynama çabası içindedir. Emperyalist cephede bulunan bir ülkenin, bu yoldaki çabaları elbette ki belli hudutları aşamaz. Fakat General de Gaulle'ün Amerikaya karşı Fransanın bağımsızlığını sağlamakta gösterdiği hassasiyet ve Kongo, Vietnam gibi milletlerarası meselelerdeki hür davranışları, bazı az gelişmiş ülkelerde, bir de Gaulle akımı yaratmıştır. Pakistanın Çin ve Sovyetler Birliği ile münasebetlerini düzeltmesi ve Amerikaya karşı daha bağımsız bir tutum takınması, «Gaulisme» sayılmıştır. Inönünün son davranışlarına, «Gaulisme» etiketi yakıştırılmaktadır. Ne var ki «Gaulisme» in asgari şartı, kendi kendine güvenmek ve her ne pahasına olursa olsun dış yardım sağlama çabalarından vazgeçmektir.

General de Gaulle
Moda yarattı!..

SURİYE

Sermaye kaçıyor

Suriyede inşaat malzemesi, kauçuk, tekstil, yağ, bira fabrikalarının dahi kamulaştırılmasına yol açan geniş bir devletleştirme hareketine gidildi. Sanayi Bakanı *Hişam El Aas*, hareketin amacının, sermaye kaçırılmasını önlemek olduğunu açıkladı. Urkek ve hassas sermaye, rejimin çizdiği hudutlar çerçevesinde çalışmak yerine, işletme faaliyetlerini aksatarak sür'atle dışarıya kaçma yolunu seçmişti. Bazı haberler, kaçan sermaye miktarını 180 milyon dolar olarak göstermektedir. *Başbakan Hafız'a göre*, «Kapitalistler, dışarıdaki emperyalist müttefikleri ve paraları dolayısile güçlüdürler.» Bu gücü kırmak için şimdi Suriyede, kapitalistlere karşı temyizi kabil olmıyan ağır cezalar verecek bir askeri mahkeme kurulmuştur. Mahkeme, «söz, yazı ve fiil ile Suriyede sosyalizmin uygulanmasını bozanlar ile son millileştirme tedbirlerine karşı duranları ağır şekilde cezalandıracaktır.»

Suriye, halen halk temeli olmıyan coşkun bir kapitalizmi tasfiye hareketinin bütün hastalıklarını göstermektedir. Iktisadi durum berbattır. Rejimi çok geç olarak halk temeline oturtma çabalarının ne sonuç vereceği belli değildir. Halen çiftçi, işçi, öğrenci ve öğretmen temsilcilerini bir araya toplayan bir «Devrim Konseyi» kurulmaktadır. Fakat öyle görünür ki, Suriyede rejimin oturması, daha bir hayli zaman alacaktır.

VİETNAM

Amerika ile Pazarlık

Sivil hükûmetten hoşlanmıyan askerler ile Amerikalı diplomatlar arasındaki pazarlık, Vietnamın asıl hâkimi olan Sam Amcanın taleplerinin yerine getirilmesiyle sonuçlanacağa benzemektedir. Askerlere bir iki ufak tâviz vermekle yetinilmektedir. Bir kısım üyeleri askerlerce tevkif edilerek fesholunan Yüksek Milli Konseyin tekrar kurulmasından Amerika vazgeçmiştir. Ama başka isim altında, Yüksek Milli Konseye benzer yeni bir geçici yasama organı kurulacaktır. Sivil hükûmet, askerlerin üstünde olacaktır. Askerlerin sivil hükûmeti kontrol eden bir askeri komite kurulması talebi reddedilmiştir. Böylece üç hafta önceki duruma dönülmektedir., fakat hiç bir mesele çözülmüş değildir.

ÜÇÜNCÜ DÜNYA KONUŞUYOR

Afrika Milliyetçiliğinin DÜNYA GÖRÜŞÜ

Konuşan: Tom F. Mboya

(Kenya Afrika Ulusal Birliği Genel Sekreteri)

Çağdaş dünyamızın en belirgin ve en önemli bir gerçeği de, yabancı egemenliğinden, yabancıların sömürge yönetimlerinin hapishaneye döndürdükleri eski Afrikadan yen bir Afrika'nın, yeni Afrika halklarının doğmakta olmasıdır. Çağımızda en gerici siyasal kuvvetler bile bu yeni Afrika gerçeğinin dünyamızın veçhesini değiştireceğini inkâr edememektedirler. Yepyeni amaçlar, yeni isteklerle dipdiri ve uyanık bir Afrika, milliyetçilik akımının kazandırdığı bir tempo ile yürüyüşe geçmiştir. Afrika bu yürüyüşle kendi halklarına bağımsızlık, yeni bir sosyal düzen, adalet ve ekonomik kalkınma sağlayacaktır.

Milliyetçilik denilince ne anlaşılması gerektiğini açıklamak yersiz. Çünkü hep bilindiği gibi milliyetçilik insanoğlunun uzak olmayan bir geçmişinde görülen toplumsal ve tarihsel bir oluşumdur. Ne var ki, özel olarak Afrika Milliyetçiliğinin amaçlarının ve tarihsel nedenlerinin gelişimini belirtmek yararlı olacaktır.

Hepimizin bildiği gibi 19. Yüzyılın son çeyreğinde Afrika, Avrupa sömürge yönetimlerinin boyunduruğu altına girmiş bulunuyordu. Sömürgeciler kendi kültürlerine, geleneklerine, kanun ve hukuk anlayışlarına, ekonomik amaçlarına uygun bir yönetim biçimi getirdiler Afrika'ya. Bu sömürgeleştirme sürecinde olup bitenleri bilmeden Afrika'nın neden ötürü bugün geri ve yoksul kaldığını anlamak güçtür. Şüphesiz bu sömürgeleştirme süreci içinde de Afrika bazı değişiklikler geçirmiştir. Fakat Afrikanın öz çocukları kendi geleceklerini, kendi kaderlerini biçimlendirmede söz sahibi olamamışlardır. Sömürge yönetimleri, Afrika'da susturulmuş baskı altına alınmış, milyonlarca Afrikalının dileklerine karşın, diledikleri beğendikleri türden bir siyasal ve ekonomik yapı kurmuşlardır. Yüzyıllarca hiçbir denetime uğramaksızın tam bir insan istismarı sürmüştür. Afrikalılar kendilerini unutmuşlar, kökünden sökülmüş bir ağaç gibi geçmişlerinden, çağlardan beri süregelen kendi inançlarından, değerlerinden uzak ve yalnız kalmışlardır.

Zaman geçtikçe, Afrika'lılar da kendi benliklerine dönmeğe başladılar. Bugün Afrikalılar, o eski sömürge günlerinde kendilerine efendilik edenlerin içden dost olmadıklarını anlamışlardır. Işte bu uyanışa, bu kendi benliğine dönüşe bizler Afrika Milliyetçiliği adını veriyoruz. *Bu akım bağımsızlığın kazanılması ile Afrika'da söneceğe benzememektedir.* Afrika bugün en büyük savaşını ırkçılığa, ırk ayrımına karşı veriyor. Beyaz egemenliğinin azaldığını, eninde sonunda beyazların çekilip gideceklerini söylemek meselenin önemini azaltmaz. Bugün Güney Afrika'da eski günleri aratmayan bir ırk ayrımı *«Apartheid» politikası uygulanıyor. Avrupa egemenliği ve baskısı ile* birlikte yürütülen ırkçılık, Afrika'nın her neresinde olursa olsun büyük sosyal ve siyasal sorunlar doğurmaktadır. Kabileler arası anlaşmazlıklar, ayrımlar bugün de duruyor. Bunların başlangıcı sömürgeciler zamanına kadar uzanır. Sömürgeciler, bulundukları ülkelerde *sömürge ordusunu bir etnik gruptan, polis ve diğer kamu* görevlilerini diğer etnik gruplardan kurarlar ve böylece bölgesel ayrılıkların ve etnik grupların arasındaki rekâbetin sönmesine dikkat ederlerdi.

Bugün ise, Afrikalı ülkeler arasında ne denli ayrım olursa olsun, *hepsinin de temel özelliği geri kalmış olmalarıdır.* Sömürge yönetimleri sırasında çıkarlarından başka şey düşünmeyen Avrupalı sömürgeciler ekonomik, beşeri ve toplumsal gelişmelere yardımcı olmamışlardır. Metropol ülkelerden Afrika'ya gelen sermayenin aradığı tek şey, geldiği kendi ülkesine ve başta sermaye sahiplerine kâr sağlamak *olmuştur. Afrika'nın,* Avrupalı ülkelerin istemlerine cevap verebilecek bir düzeyde tutulması yeterli görülmüştür. Afrikanın fakirlikten ve yoksulluktan kurtulmasına yardımcı olmak unutulmuştur.

Bugün bağımsız bir Afrika gerçeği var. Eski sömürgeci devletlerle ilişkilerimiz yeniden gözden geçirilecektir. Yeniden ekonomik ve siyasal ilişkiler kurulacak fakat bunlar tam anlamıyla eşitlik temeline oturtulacaktır. Bu eşitlik anlayışının mantıki sonucu olarak ta birbirimize yardım edeceksek, bu ihtiyacımız hangi alanda ise orada kalacaktır. Ileri ülkelerin yardım kılığında ülkelerimizde yeniden egemenlik ve «Efendilik» kurmalarına meydan vermiyeceğiz. Mali, teknik, ihtisasa dayanan konularda devamlı yardımlara muhtacız. Bunları ileri ülkelerden, nereden olursa olsun, bize baskı yapmayan, karşılığında bedel olarak bağımsızlığımızı ve özgürlüğümüzü istemeyen yerlerden alacağız. Şuradan veya buradan yardım alıyoruz diye söylenmek kimsenin hakkı değildir. Ihtiyacımız olduğu için yardım alıyoruz ve eskinin sömürgeci ülkelerinden de eşitlik anlayışımıza uyan bir davranış görürsek, onlarla da işbirliğine hazırız.

Derleyen: MEHMET TUĞRUL

EGİTİM NEDİR, NE DEGİLDİR ?

Behzat Ay

Eğitim işleriyle uğraşanların çoğu, eğitim yoluyla ülkemizin kalkınıvereceğini sanırlar. Buna öğrencilerini de inandırırlar. Böylece birçok ütopyacı ülkücüler yetiştirilir. Eğitim, masallardaki sihirli deynek sanki. Böyle yetişen gençler birkaç yıl içinde bir karamsarlığa, umutsuzluğa kapılırlar. Okullarda öğrendikleriyle gerçeklerin hemen değiştiriliverceğini hayatta olanaksız görerek «şehir kulüplerinde, oyun masalarında kendilerini oyalamakta bulurlar avuntuyu.

Hele hele, bizim okullarımız kuralları ezberletme ve bu kuralların ezberleme derecesinde değerlendirilme yapıları kurumlar olunca iş tamamen değişir. «Halkın vergileriyle okudum, halkımı uyaracağım» diyecek yerde, «dirsek çürüterek bu duruma geldim» diyen okumuşlarla karşılaşırız çoğun.

Ünlü bir eğitim uzmanı şöyle diyor:

«Eğitimin halka yönelmiş bir amacı olmazsa, otuz milyon cahili okula gönderseniz, bu sefer okuldan otuz milyon diplomalı cahil çıkar.»

Bu sözün doğruluğu üzerinde tartışmak gereksiz. Eğer okullarımızda eğitimin amacı halka yöneltilmiş olsaydı, bugün «bana ne yıllarca dirsek çürüttüm şimdi cahil halk için konuşup memuriyetimden olamam» diyenlerin sayısı pek çok az olurdu.

Bir de şu var: Toplumsal, ekonomik politik yapımız o kadar bozuk ki bu yapı ortamında yalnız eğitim yoluyla da yapılacak iş çoğumsunmamalı. Toplumsal ekonomik, politik durumlarla öylesine içicedir ki eğitim sorunu ve öylesine bağıntılı ki sürekli olarak birbirinden etkilenmektedirler. Bu ortam içinde «ben eğitimciyim, toplumsal, ekonomik, politik yapı beni ilgilendirmez, yalnız eğitim yoluyla çok şeyler başaracağım» diyenlere «Donkişot musunuz?» diye sormak geliyor içimizden.

Temel yapı eğitimi öylesine etkiliyor ki, kendi çevresinde dönen bir uydu yapıyor tekmil.

Bir zamanların Roosevelt Amerikasında eğitimde bireyciliğin yıkılışını Muzaffer Şerif Başoğlu bir yazısında anlatmıştı. Bu yazısından birkaç paragrafı birlikte okuyalım. Muzaffer Şerif'in:

«Romantik eğitimciler, meselâ çoğunlukla yalnız hayalde yaşayan yeşil köyde, bir köy öğretmeninin hayatın asıl akıntısından ilgisini kesmiş feragatlı çalışmasıyla dünyanın cennete döneceğini hayal eden eğitimciler edebiyatçıları okulun dünyayı günlük, gülistanlık bir hale getireceğini söylerler. Kuşkusuz bu, saf ve romantik bir ayrımdan başka bir şey değildi» Bunun gerçeğe dayanan bir yeri yoktur. Toplum varlığı içinde eğitim kurumlarının faaliyet ve yönü okullara hakim olan ekonomik ve politik gruplara bağlıdır. Ekonomik ve politik yönde imtiyazsız ve ahenkli bir duruma olmadan eğitimde ahenk ve nizam meydana getirmenin olanağı yoktur. (İçtimai Cephe) mecmuası, eğitimi, gelişim halinde bulunan bir toplumun, bir kültürün cephelerinden ancak biri olarak görür. Kendisinden daha güçlü olan politik ve ekonomik etmenler düzelmeden okul düzelmez.»

Rakamları konuşturalım biraz...

Devlet İstatistik Enstitüsünün hazırladığı bir rapordan şunları öğreniyoruz:

1 milyon 906 bin kişinin yaşadığı 6 bin 382 köyümüzden 15 bin 536 sında okul yoktur. 10 bin 304 köyümüzün çevresi ile ulaşımını sağlayacak motorlu araçların çalışmasına elverişli yolu bulunmamaktadır. İlçe ve bucak merkezleriyle telefon irtibatı olmayan köylerin sayısı 28 binin üstündedir. Orman içinde 5 bin 93, orman kenarında da 225 köy kurulmuş bulunmaktadır. Burada yaşayanlar geçimini özellikle orman ürünlerinden sağlayan köylü vatandaşların sayısı altı milyondan fazladır.

Köy evlerinin durumuna gelince:

8 bin 635 köyümüzde evler kerpiçten, 15 bin 753 ü taştan, 540 ı tuğladan, 1.805 inde hımıştan, 4 bin 553'ü tahtadan (ahşap) 114'ü kamıştan, 3 bin 624 ü karışık malzemeden yapılmıştır. 358 köydeki evlerin nelerden yapıldığı tesbit edilmemiştir. 17 bin 197 köydeki evlerin damları ise topraktır.

Bu rakamlar tümümüzün suratına indirilen şamarlarken, başka bir istatistikten de öğrendiğimize göre: «Koskoca Erzurumda, Erzincanda valnız ve yalnız birer kişi, Ispartada yedi kişi, Tokat'ta dört, Kütahyada beş vatandaş, ve Türkiyenin nerdeyse en verimli ovasına sahip olan zengin Adanalarında yalnız otuz üç çiftçi zirai gelir vergisi ödemiş 1963 yılında.

En dar gelirli odacılar, geçimini güç belâ sağlıyan öğretmenler memurlar gelir vergisi verirken çiftlik sahiplerimiz ödememektedirler zirai gelir vergilerini!

Millî gelirin yüzde sekseninden yararlananlar vergilerin yüzde otuz altısını ödemektedirler. Bu durumda vergi adaletinden söz edemeyiz.

Millî gelirin yüzde otuz sekizini nüfusun yüzde ikisi har vurup harman savurursa ekonomik demokrasinin A sında bile olmadığımızı gösterir.

Ve Türkiyemizde ekilir toprağın yüzde yetmiş beşi köylü nüfusun yüzde yirmi beşinin elinde olursa köylülerin kalkınması sağlanamaz.

Bu 35 bin köylü ki, tümünün birden yıllık bütçesi ancak bir kentin caddesini yapabiliyor (150 milyon lira Köy İşleri Bakanının açıklamasına göre).

İşte bu ortamda bu bozuk yapıyı yalnız eğitim yoluyla düzeltip Türkiyeyi kalkındırmak bir bir hayaldir. Eğitim, yalnız başına bir sihirli deynek değildir. Fakat, özgür bir ortamda halkçı bir amacı olur ve öteki sorunlarımızla birlikte ele alınırsa ancak o zaman eğitim yoluyla büyük işler başarılabilinir.

Yoksa, bu bozuk yapı sürüp giderken, eğitim ancak yüz elli yıldan beri oynadığı rolü oynayabilir.

Toplumsal, ekonomik yapı öylesine bozuk ki, eğitimi de, eğitim işleriyle uğraşanları da etkisi altına almakta... Politik duruma hiç değinmedim. Değinmek de istemiyorum şimdilik. Çünkü herkes, aşağı yukarı durumu biliyor.

Bütün bunları yazmakla, özgür düşünce kendiliğinden gelecek bozuk yapı kendiliğinden düzelecek demek istemiyorum. Düşün özgürlüğü, konuşma, yazma, çalışma ve aksiyonda özgürlük isteyerek, kendi çapımızda savaşarak elde edeceğiz. Demokrasi yönetimi işte bunlar için de bir vasıtadır.

Toplumsal, ekonomik, politik yapımızı da çeşitli vasıtalarla düzelteceğiz. *Ve eğitim bu vasıtaların içinde en önemlisi olacaktır.*

Eğitim uygulamamız milliyetçi midir ?

Yıllar geçtikçe Kurtuluş Savaşının birlikte getirdiği, ekonomik, *toplumsal ve politik değer yargıları haksız olarak anlam değiştirmeye başladı.* Değiştirilen değer yargılarının başında MİLLİYETÇİLİK geliyor. Bugün birçoklarının anladıkları ve savundukları *milliyetçilik ile gerçek* Türk milliyetçiliğinin doğuşları, yapıları, amaçları arasında büyük ayrımlar vardır.

Milliyetçiliği tekellerinde sananlar, olumlu ve olumsuz tüm ekonomik toplumsal, siyasal yapının titizlikle, aynen korunmasını istiyorlar. Belli bir azınlığın ekonomik gücünü, halkın yokluğuna karşın, savunuyorlar. Geriliğimizin başta gelen nedenlerinden birisi olan, orta çağdan kalma toprak hukukumuzun değiştirilmesine karşı, saklı ya da açık, savaş cepheleri kuruyorlar. Ekonomik yapımızın kanun yoluyla değiştirilmesine, dolaylı olarak kalkınmamıza karşı duruyorlar. Din ile milliyetçiliğin bir bağını kurarak, «Milliyetçi ve mukaddesatçı» sloganı ile halkın milliyetçilik duygularını amaçlarına âlet etmeğe çalışıyorlar.

Gerçek Türk milliyetçiliğinden saptırılan bu milliyetçiliğin ortak özelliği; gericiliği, tutuculuğu ve sömürücülüğü eylem haline sokmaya çalışmasıdır. Milletin temel unsuru olan halkla ve halkçılıkla uzaktan yakından bir ilgisi yoktur bu milliyetçiliğin. Baştan sona *değin gelişme içindedir bu milliyetçiliğin taraftarları.* Milletin unsuru olan halkın açlığı, açıklığı, vakitsiz ölümü, bilgisizliği, hakarlıklar içinde kıvranıp durması, kişi başına düşen millî gelirin çoğalması gibi sorunların çözümü ya plânlarında yoktur, ya da başka uluslardan çözme beklerler. Milliyetçilik serhat boylarında ölenlerimizi ve onları duygu ve düşünülerini öğrenmek ve yaşatmaktır.

Uzun zamandanberi, her dereceli okullarımızın öğretim programlarında yukarıda niteliklerini saydığımız milliyetçilik anlayışı yeralmaktadır. Ve bu geri anlayış bir kısım basın, yayın ve zaman, zaman hükümetlerin politikasıyla da beslenmektedir. Sömürmeye karşı durmayan bu milliyetçilik anlayışı, ulusumuzun gerek iç gerekse dış sömürücüler tarafından tüketilmesine karşı en ufak bir davranış *bile göstermemektedir.* Ekonomik ve politik güçleri ellerinde tutanların bir paravanları haline getirilen bu milliyetçilik anlayışı, bilerek ve bilmeyerek okullarımızda salgın halinde uygulanmaktadır.

Oysa, gerçek Türk milliyetçiliği sömürücülüğe direnme inancından doğmuştur. Bizim milliyetçiliğimizin anası Türk Kurtuluş Savaşıdır. Halkçı olmayan, tutucu ve gerici olan devrimcilik ilkesi ile bağdaşamayan, köklü reformlara karşı duran bir anlayış, Türk milliyetçiliğine yabancıdır. Ve gene bilimde, ulusal gelirin çoğalmasında, ulusun toptan mutlu yaşamasına ışık tutmayan bir ilkeyi milliyetçilik olarak benimseyemeyiz. Biz ne başka ulusları aşağı görür ne de onların bizi aşağılamasına ve sömürmesine meydan veririz.

1945 yılından sonra hızla değiştirilmeye başlanan öğretim programları, yönetmelikler, genelgeler, emirler bir yandan gerçek laik öğretimi, öte yandan da milliyetçi öğretim ve eğitimin kökünü kazıdılar. *Ders kitaplarımız ırkçılığın, saldırganlığın, öteki uluslarları aşağılamanın,* halktan uzaklaşmanın tipik örnekleriyle doludur. «Altaylardan attığım ok Alp dağlarını aştı» inancı en güçlü şekilde *eğitim yoluyla* kazandırılmaktadır.

Yirmi yıl öncesine kadar tarih kitaplarında (Orta III.) 80 sayfa yer tutan Kurtuluş ve Kuruluş tarihimizin yeri 10 katı daraltılarak *eski kesin ilkeler yerine köşesiz sözler* konmuştur.

Program ve ders kitaplarının dışında da uygulamamız millîyetçi değildir. Yirmi milyon alfabesize okuma olanağı, ilkokulu bitirenlerin % 97 sine orta öğretime devam, yoksul halk çocuklarına, eylemli olarak, yüksek okullarda okumada fırsat eşitliği vermeyen bir uygulama nasıl millilik niteliğini kazanabilir?

Tüm çağdaş eğitim kurumları millî ekonomi ve kalkınma ilkeleri içinde örgütlenir ve uygulamaları da buna göre olup dururken, millî geliri sadece tüketen insanlar yetiştiren bir eğitim düzeni kim ne derse desin milletin yararına işleyen bir düzen değildir. Bizim okullarımızın uygulamaları ile; bilenlerin bilmeyenleri soyarak geçinmelerini sağlıyacak korkunç bir çark döndürülüyor.

Uygulanan eğitim düzenimiz milliyetçilikten o kadar uzaktadır ki, *dört yıldanberi, Anayasamızın öngördüğü ölçüler içinde, her* dereceki okullarımızın öğretim programları bile değiştirilmemiştir.

Aydos Toros

açık oturum

Almanya'daki İşçilerimiz

«Kırlarda, tarlasında açık ve engin gökyüzüne bakmaya alışkın köyden gelen işçilerimiz Almanyadaki madenlerde, eğitimsizlik yüzünden kazalara uğruyorlar. Zonguldak madenlerinden giden işçilerimizin kaza oranı ise Almanlardan çok daha düşük.»

Sivasal Bilgiler Fakültesinde düzenlenen ve Çalışma Bakan Bülent Ecevit, Doçent Dr. Nermin Abadan, Türk—İş Genel Sekreteri Halil Tunç ve İş ve İşçi Bulma Kurumu Genel Müdür Yardımcısı Mukbil Birerçin'in katıldıkları açık oturumda Doçent Dr. Nermin Abadan böyle başlıyordu sözlerine.

Almanyadaki Türk işçilerinin sorunları konusundaki açık oturumda ilginç konuşmalar yapılmış, yurt dışına işçi döndermenin uzun vadede hiç de yararlı sonuçlar veremiyeceği iddia olunmuştur.

Devlet Plânlama Teşkilâtı adına Almanyadaki işçilerimizin durumları hakkında bir araştırma yapan Nermin Abadan, Çalışma Bakanı ve İş—İşçi Bulma Kurumu Genel Müdürü Yardımcısının, yurt dışına işçi göndermenin, ülkeye döviz kazandırmada, toplum kalkınmasında liderlik yapacak kişilerin yetişmesinde ve işsizliğe [illegible] yararlı olacağı yolundaki görüşlerine katılmadığını belirtmiş şöyle demiştir:

«Bilimsel yönden konuşursak, bir almak zorunda olduğumuz gerçekler bizi bambaşka sonuçlara götürmektedir. Bugün Avrupa yepyeni bir oluşum içindedir... Avrupa Ortak Pazarı ve benzeri kuruluşlar içinde yer alan sanayileşmiş, zengin ve ileri ülkeler gelişmemiş ülkelerden işgücü çekmekte ve yabancı işçilere kendi toplumlarında aşağı sayılan, hiç bir vasfı gerektirmeyen basit, bedeni hizmetleri gördürmektedir.. Almanyadaki yabancı işçiler gerçi hukuken Alman işçileri ile aynı haklara sahipseler de bunlar fiili bir istismara uğramaktadırlar. Bunun sebebi işçilerimizin dil bilmemeleri, gittikleri dış ülkelerin âdet ve geleneklerini, değerlerini tanımamışlar ve sosyal hayattan uzak kalmalarıdır. İleri ülkelerdeki geri kalmış ülkelerden gelen işçilerin bugünkü durumuna bir ad koymak gerekirse buna «yeni sömürgecilik» diyebiliriz.»

«İşçilerimizin yurda dönüşlerinde kalifiye işçi olacakları, köyleri toplum kalkınmasında liderlik yeteneği kazanacakları doğru değildir. Bizim yaptığımız araştırmadan şu sonuçlara vardık: Almanyadaki işçilerimizin yüzde 47 si tam anlamıyla bedeni işlerde çalışmaktadırlar. Özel bilgi gerektiren işlerde çalışanlar sadece yüzde 8 dir. İşçilerimizin yüzde 41'i hiçbir alet, yüzde 47 si ise hiçbir makina gerektirmeyen basit işlerde kullanılmaktadır.»

«Başka bir gerçek de işçilerimizin batılı yaşayışı öğrenme imkânı bulamamalarıdır. Batılı toplum ve aile hayatını tanıyamama sebeplerinin başında işçilerimizin toplu halde yurtlarda kalmaları, yurtların çoğunun ise endüstri şehirlerinin varoşlarında bulunmalarıdır. İşçilerimizin içinde hiçbir Alman ailesi ile tanışma imkânı bulamamış olanların oranı % 77 ye yükselmektedir.»

«Yerinde yaptığımız görüşmelerde gördük ki, Alman işverenler Türk işçilerini boyuna methetmektedir. Bu kadar bol methin ardında bazı sebepler vardır. Gerçekten, diğer ülkelerden gelen işçiler, özellikle İtalyanlar, kuvvetli sendikaları ile mücadele ederek geniş haklar elde etmektedirler. Türk işçilerinin ise % 80 i daha sendika sözünün anlamını bile bilmemektedir.»

«Almanyadan gelenlerin toplum kalkınması lideri olacakları, bunların köylerine yerleşeceklerini sanmıyorum. Korkarım ki işçilerimiz ellerinde radyo, teyp, altlarında eski arabalarla, tam bir tüketici alışkanlığı kazandırılmış olarak döneceklerdir.»

Almanya'ya işçi gönderen ülkeler arasında, Almanya ile bu alanda en az haklar elde eden anlaşmalar yapan ülkenin Türkiye olduğunu söyleyen konuşmacı sözlerinin sonunda, «İşçilerimizin ailelerini Almanyaya götürmeleri bazı tehlikeli alâkaları önlemek için şarttır» demiştir.

Ecevit konuşuyor

İktisadî gelişmemiz ile nüfus artışımız arasındaki dengesizliğe dikkatleri çekmekle sözlerine başlayan Çalışma Bakanı özetle şöyle demiştir:

«Dışarıya işçi göndermek işsizlik problemimizi hafifletmeye yaramaktadır. Bu konuda bizden çok daha iyi durumda olan İtalya, İspanya, Yunanistan ve Yugoslavya bile bizden çok işçi göndermektedir.

«Yurt dışına gidemeyen işçilerimiz, gidenlerin sayesinde işverenler karşısında daha büyük bir pazarlık gücüne kavuştuklarından daha iyi ücretler alabilmektedir. Ayrıca son yapılan işçi dövizleri değer ayarlaması ile ayda 200 bin dolar civarında gönderilen dövizler şimdiden 2 milyonu geçmiştir. Önümüzdek aylarda bu 3.2 milyon dolar olacaktır.»

«Ayrıca tarihimizde ilk defadır ki elitler arasında bulunmayan basit vatandaşlar, köylülerimiz bu *kadar büyük sayılarda Avrupaya* gitmekte ve Batı dünyası ile temas imkânı bulmaktadır. Bunlar yeni dünya görüşü edinmede, Avrupa toplum düzenini tanımada elitlerden daha yeteneklidirler. Çünkü bizzat çalışma düzeni içinde yer almaktadırlar. Bizim işçilerin intibak kabiliyeti İtalyanlardan bile üstündür. Bu gerçek bizzat İsviçre işverenlerince de kabul edilmektedir.»

İşçilerimizin *ekonomik* konulardaki değer yargılarının ve düşüncelerinin belirli şekilde değişmekte olduğunu söyleyen Bakan, şöyle demiştir:

«Almanyada yaptığım son gezi sırasında işçilerimizle 100 e yakın konuşmada onlarla devletin katılacağı ve öncülük edeceği bir Yatırım Ortaklığı kurulmasından söz ettik. Türkiyede özel teşebbüs ferdi kalmaktadır. Herkes kendisi bir tezgâhla basit işletmeler kurmak istemektedir. Fakat Almanyadaki işçilerimizde bu zihniyet değişmiştir. Küçük işletmelere dayalı bir ekonomi ile, Ortak Pazar ülkeleri ile başedemiyeceğimiz açıktır. Kurulacak bu Yatırım Ortaklığı için Hükûmetimiz çalışmalar yapmaktadır. Hem dış ticaret açığımızda, dış borçların 2 milyar lirayı bulan yıllık taksitlerinin ödenmesinde, hem de yurt kalkınmamızda işçilerimizin tasarrufları yararlı olacaktır. Dövizi ve parayı dış ülkelerden almaktansa, işçilerimizin alın teriyle kazandıklarından yapacakları tasarruflardan yararlanmak daha iyidir. Çünkü dış yardımlarda birçok şartlar ileri sürülmektedir.»

Halil Tunç konuşuyor

Sözlerine gençliğin işçi konularına ve sosyal konulara ilgi duymasına ve Türk işçileri adına kendilerini davet etmesine teşekkür etmekle başlayan Türk-İş Genel Sekreteri ise şunları söylemiştir:

«İşçilerimiz yurt dışına, buralarda iş bulamadıkları için gitmektedir. Bu durum bir istihdam politikamız olmadığını, yurt sorunlarına uzun vâdeli, temelli çözüm yolları aramaktan kaçındığımızı göstermektedir.»

«Köylerden şehirlere akın, istihdam ve geniş yatırım tedbirleri almakla, mahdut malî imkânlarımızı en iyi şekilde kullanmakla önlenebilir. Kitle halinde işsizlik, kontrolsüz şekilde yapılan 1950 yılındaki traktör ithali ile başlamıştır. Traktör alanlar başkalarının tarlalarını da kira ile sürmeye başladılar. Köylü toprağı bıraktı şehire geldi. Giderek küçük toprak sahipleri topraklarını büyük toprak sahiplerine satar oldular. İşsizlik böyle başladı.»

«Bugünkü şartlarda dışarıya işçi gönderilmesi mazur görülebilir. Bu konuda biz prensip olarak hükûmet politikasına karşıyız. İş-İşçi Bulma Kurumu Genel Müdür Yardımcısı Mukbil Birerçin'in görüşüne katılmıyoruz. Gelecek yıllarda da Almanyaya yarım milyona varan işçi gönderebileceğimizi sanmıyorum. Amerika'da teknolojik ilerlemelerin işsizlik yaratması problemi ile ilgili bir seminerde ben de vardım. Alman delegeler önümüzdeki yıllarda teknooljik gelişmeler ve otomasyon yüzünden Alman işçilerinin bile işsizlikle karşı karşıya geleceklerini belirtmişlerdi. Bugün hiçbir vasfı gerektirmiyecek kadar basitleştirilmiştir işler. Bu bakımdan Alman-ya'daki işçilerimizin kalifiye işçi olarak yurda dönebileceklerini sanmıyoruz.»

«Gene İş-İşçi Bulma Kurumu görevlisinin yurt dışına gönderilecek işçilerimizin kalifiye işçi olarak dönmeleri ile yabancı sermayenin teşvik olunacağı yolundaki görüşüne katılmadığımızı belirtmek isterim. Yabancı sermaye tâviz aldığı yere gelir. İşgücünün hem kalifiye, hem de kendi ülkelerindekine oranla ucuz olması gerçi lehte bir faktördür. Fakat önemli tâvizler almadan yabancı sermayenin gelmiyeceğini unutmayalım. Bu konuda memleketimizde acı örnekler görmekteyiz.»

Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine işçi göndermenin fayda ve mahzurlarına değinen Mukbil Birerçin özetle şu konuşmayı yapmıştır:

«Yabancı sermaye, sadece insan gücünün bol olduğu yere değil, vasıflı insan gücünün olduğu yere gider. *Dış ülkelere işgücü ihracı*nın bir faydası da toplum kalkınmasında rol oynayacak liderlerin yetişmesinin sağlanmasıdır. Avdetler başlayınca bunlardan büyük kısmı köylerinde yerleşecekler ve toplum kalkınması lideri olacaktır. Bu yıl yurt dışındaki işçilerimizin sayısı 100 bini bulmuştur. 3-4 yıl sonra yarı mmilyon olacaktır. İşçilerimizin ayda 600 lira tasarruf yaptıkları anlaşılıyor. *Bu ilerki yıllarda toplam olarak* yılda 3.5 milyarı bulacaktır. İşçilerimiz teminatlı yoldan ve doları 12 liradan bozdurarak yurdumuza döviz getirmektedirler. Böylece ilerki yıllarda dış borçlarımızın yıllık taksitleri tutarı olan 2 milyar liralık döviz ihtiyacımızı yabancılara el açmadan karşılayabileceğimiz gibi işçilerimizin tasarruflarından yurt kalkınmasında da faydalanmamız mümkün olacaktır.»

Nermin Abadan

Halil Tunç

Bülent Ecevit

Grevci Sevinç Gülsuna'nın dedikleri

Çıkmışım da gelmişim Çarşamba'dan Berec'e
En güzel türkülerde şimdi var şimdi yok
Bir uç kemancıyım, ulusalım, sesim ince
Orada doymadım da geldim, burada doymadım da grevdeyim
Nöbetteyim hem de bilinçliyim hem de
Uzun uzun yıkılmalara dayandım
Oyun yaşındayım, okul yaşındayım, yalansızım.

Ben bir çarşaf gibi silkeletmem kendimi bayır aşa
Adıma dönsün isterim insan-yasa
Adıma dönsün isterim ev ev yaşama.

Dal gördüm dalın yanında bir gün, sevdim
Atlar düşündüm evler düşündüm, yoklardı ama
Ben olmayan şeyler düşündükçe kendimi sevdim
Sulardan geçiyordum, sulara baktım, sonra aynaya
En güzel yeşil gözlerimdeymiş ben demiyorum, diyen ayna.

Beni kimseler tutamaz daha, kimseler bile
Çalıştığım kadar yaşarsam eşitim, özgürüm
Dünden bugüne en titiz büyüttüğüm
Saçımdan çok, boyumdan çok, budur işte.

Çok sayılardan çok'u siliyorum önce sonra sayın'ı
Daha da bir yeşil görüyorum gözlerimi o zaman
Bütün o kadınlardan daha bir güzel görüyorum kendimi inadım tutuyor
Ellerim öbür ellere varıyor nöbetteyken işteyken durmadan.

Mehmet KARABULUT
Beşiktaş Kız Lisesi Felsefe Öğretmeni

Müşfik Kenter ve Yağız Tanlı olayı

Ayperi Akalan

Kent Oyuncuları C. Dyer'den Taşralı ismi ile tanıttıkları bir oyun sundular. Kırkını aşmış, bu yaşınadek hiçbir kadınla cinsel ilişki kuramamış pısırık bir budalanın bir orospucukla geçirdiği bir gecenin öyküsü bu oyun. Tam üç perde boyunca «ha yattılar, ha yatacaklar. Olmadı. Hah. Bu sefer tamam artık.» gerilimini ana tema olarak almış kaba, tiksindirici bir oyun. Bay Dyer bizi tanımakla hiç bir şey kazanmadığımız bu iki zavallı kişinin savaş alanı olan yatağın kenarına zorla iliştirmek, aralarına katmak saygısızlığı ile de yetinmiyor. Kendinde seyirciyi aptal kişi sayma *hakkını da görüp Amerikalı esnaf* psikoanalizcilerin yutturmalık dolmalarını da sürüyor önümüze. Meğer orospucuğu anası «bedbaht» etmiş. Mutsuz geçmiş çocukluğu, fakirlikten, olanaksızlıklardan değil de hep bir budala ananın yüzündenmiş olanlar. Allahtan Bay Dyer «Taşralı»nın akıllanmaz cinsel tutukluğunun nedenini öyle pek araştırmağa girişmiyor. Bu yaşına dek yeyip, içip oynamış bu öküz kadar güçlü adam anlattığına göre salt mahcup oluşundan ötürü bunca yıl doğaya karşı koymuş. Altın yürekli orospucuk ne yapıp yapıp bu koca budalanın bakirliğini çalacak anladığımıza göre, sonunda usta bir sünnetçi gibi görecektir işini. Bu «mutlu son» üzerine de sinirleri iyice gıdıklanmış seyirci bir «Oh.» çekecek ve «oldu da bitti maşallah» türünden candan, yürekten alkışlarla başarıya ulaşmış bu garip gerdek gecesini alkışlıyacaklardır. Bu kadar yalın, bu kadar utanmasız derlenmiş yatak hikâyesini elbet tuzsuz, bibersiz sunmazlar insana. Az göz yaşı, az kahkaha, biraz melodram, biraz komedi, bol ruhbilimcilik oyunu gerekli. Doğrusu hepsi de gerektiği gibi yerli yerine serpiştirilmiş.

Anlaşılmaz neden. Yıldız Kenter bir başka sarılmış bu oyuna. Bir Yıldız Kenter show'u haline getirmiş. Yıldız Kenter Amerikan takvim kızlarına taş çıkartacak bir biçimde saçlarını, bacaklarını, *kollarını, gözlerini* ayrı ayrı, poz poz değerledirip göz önüne seriyor. Yatağın üstüne yatıp saçlarını sallıyor aşağıya, ya da göz alıcı renkler, daracık pantolonlar içinde kıvır kıvır dans ediyor. Sık sık soyunup dökünüyor. Olur olmaz ses tonlarında bağırıyor. Oynadığı kişinin ayrı durumlarının arasına bir geçit koymaksızın, üç beş ayrı kadın oynuyormuşçasına. Üç beş ayrı oyun biçimine kesintili kesintili girip çıkıyor. Bütün bu görüntüler dizisi o kadar şaşırtıcı ki sanatçının kendine güvenini, gençliğini ve güzelliğin bilmesek her kadının başına gelebilecek ruhbilimsel bir bunalımın dürtüleri içinde olduğunu düşünmek akla en yakın gelen çözüm yolu olacak.

Ama bir Müşfik Kenter var bu oyunda. Bütün kişisel düğümlerin uzağında ve bu kadar sıradan, bu kadar kaba bir oyun içinde bile bu kadar «büyük» bir oyun veren anlaşılmaz oyuncu, Müşfik Kenter Taşralı'yı oynarken belirtmiş oluyor ki bu oyuncuyu hangi oyuna koysanız gücünü yıpratamaz, yeteneğini zedeleyemez. Dengesinden, oyun gücünden bir ufacık birim bile çekip alamazsınız. Tam tersine o her role, her oyuna kendinden bir şeyler katar öylesine sağlam ve yenilemez bir aktördür.. Müşfik Kenter bu büyük oyun gücünün, ne denli bir sanatçı olduğunun bilincinde değil midir ki, parmağını kımıldatsa taşları ezebilecekken böyle her isteğe boyun eğen, iyi niyetli, yufka yürekli akıldan yoksun bir Samson gibi davranır? Müşfik Kenter'in Kent Oyuncuları kuruluşunun içindeki yeri ve durumu nedir bilemiyorum. Ama böyle bir sanatçının sanatına olduğu kadar seyircisine karşı da önde gelen görevi değerinin kesince bilincinde olması ve bu değeri olur olmaz oyuna sebil edecek yerde, tersine kendi değerini oynuyacağı oyunlara ölçü olarak *kullanmasıdır. Biz ülkemizin her* kesiminde alt yapıda, üst yapıda tartışmasızca fakir, geri kalmış bir ülkeyiz. Ve her toplumsal olayda her gerçekleşmiş kurumda bizlerin de yaptığı bir ödememiz, katıldığımız bir sorumluluğumuz vardır. Bu durum bizlere, Müşfik Kenter örneği değerden yana böylesine zengin kişilerin sahip oldukları zenginlikleri kendi çıkarları ya da umursamazlıkları yönünde har vurup, harman savurmalarını yargılamak, bu tutum*larına karşı* çıkmak görevini yükler. Bu açıdan Müşfik Kenter kendisi, ne sebepten neye adadığını iyice eleştirmek ve Müşfik Kenter Olayı üstünde önemle düşünmekle yükümlüdür. Ülkenin bütün zenginliklerinin, bütün değerlerinin çıkarcıların elinde bir Ali Cengiz oyununda iç edilmesinde, yurt hesabına, halk adına irkiltici, korku ve utanç verici bir durum görmeyenler Taşralı'da Müşfik Kenter'e alkış tutabilirler. Önce toplumu, sonra tiyatro gibi toplumdal bir sanatı önemsemenin bilincinde olanlar elbette Müşfik Kenter olayını gözleyecek, izleyecek ve eleştireceklerdir. Bana kalırsa, Müşfik Kenter asıl bu tutumdakilerin övgü ve alkışlarına yönelmeli ve sanatının yüceliğini, tiyatroyu ve kendi sorumluluğunu öngörmelidir. Yok, sâdece localardan kendini «ah canım» sesleri ile bağrına basan şişman hanımların geniş yürekleri için oynuyorsa o başka.

Yıldız ve Müşfik Kenter «Taşralı»da

Oraloğlu tiyotrosu G.B. Show'un Pygmalion'unu oynuyor. Dekor: Başlangıçta soyut, sonra derme çatma gerçekçi, sonra iyiden iyiye yok, sonra genel gerçekçi. Oraloğlu sahnesi de tüm olarak duvarda yanlamasına duran bir «Aralık» zaten..

Kostümler: (Nil Gerede) Dekorun gerçekçi ve muhteşem olduğunu varsayarak, bir film için hazırlanmışçasına gerçekçi, özenli bezenli ve şık. Yani perhizde lâhana turşusu.

Çeviri: Show'dan hele yergisinden pek bir şey kalmamış. Dialogların arasına yakası açılmadık küfürler sokulmuş. (Akıl, yorum ve zevk meselesi!) Eliza da dialekt ayrımlarının belirtilemeyeceği gör önünde tutularak «pepeme» olarak sunulmuş. Bu tutum, oyun içindeki en akıllıca tutum. Ne var ki Yağız Tanlı bir pepemeyi bile aşacak konuşma yeteneğinden yoksun olduğu için bu hile faydasız kalıyor.

Sahneye konuş ve oynanış: (L. Oraloğlu) Başlangıçta farsımsı, sonlarda Amerikan sinemasının otomatizm denilen komedi türünün yozlanmış şekli. L. Oraloğlu'nun öteden beridir tiyatro oyunu olarak benimsediği bu tür Amerikan kıtası, Amerikan pazarı, Amerikan yardımı ve Amerikan kazığının son kerteyi bulduğu şu bunalım günlerinde insanı koltuğunda çivi varmışcasına tedirgin ediyor. L. Oraloğlu ilk perdedeki fars karışımında, sonrada çay sahnesinin ilk kısmında başarılı usta bir komedyen olarak oynuyor. Hemen sonra, oyun boyunca da yer yer olduğu gibi Debbie Reynolds, Doris Day karışımı baygınlık verici bir şurup sunuyor *seyircilere.* Kendi hesabıma tiyatroya gidip, diş gıcırdatmalı, göz kısmalı Doris Day düzenleri ile karşılaşmak çileden çıkarıyor beni. Ama suç, sâdece bu onun türünü benimsemiş olanların değil tabiî. Neredeyse iki kuşak, yıllar boyunca sanat, oyun diye Amerikan film piyasasının en vıcık, en kötü örnekleriyle kuşatılmış olarak yetişti. Şimdi hep beraber Amerikan filmi sahnelerini bilinç altı davranış kesimine getirmenin sorumsuzluğunu, günahını *ödüyoruz. Bu yönden L. Ora*loğlu salt bireysel yanlıtıda değildir. Asıl söz konusu olan Oraloğlu'nun toplumsal koşullanması, çevre etkisine, kötü gelenekleşmeğe karşı koymak içinde hem güçsüzlük hem dönülmez bir zaman aşımında olması olayıdır. Bu durumda Oraloğlu'nun oyunculuk açısından yapacağı en iyi seçim, sahneye koyuculuktan vaz geçerek kendini iyi tiyatro yöneticilerine teslim etmesi böylece yeteneğini değerlendirme yollarını aramasıdır. Ama benim asıl sözünü etmek istediğim kişi Altona'nın unutulmaz kâbusu Yağız Tanlı, Yağız Tanlı bu kez de oyunun baş kişisi Prof. Higins'e ve dolayısıyle Show'a yönelmiş somut bir yergi...

Dil Uzmanıdır Higins: Hem de bir baş kaldırıcı, Viktorya devri kalıntılarına karşı çıkan, öfkeli bilim adamı. Kurduğu tuzağa kendi düşecek, kaldırım sürtüğü Eliza'dan meydana getirdiği Lady'ye aşık olacaktır. Show saplayıcı yergisini bu «son»la açığa vurur oyunda. Bir toplumu, belli bir katı «çukura düşmüş çıkamaz» döngüsüne oturtur. Evet Higins'i oynuyor. Y. Tanlı.

Bizim, Y. Tanlı önce, düpedüz konuşamıyor. Sözcükleri ağzından değil, burnundan çıkıyormuşcasına gıdıklama ile guruldamaya eş bir ses veriyor. Sözlerinin anlaşılabilen kadarı ise baştan aşağıya yanlış vurgular içinde. Bizde neresi olduğunu bilemediğim mahalli bir şivesi var. Oysa Higins (Türkçe uygulamada) örneğin bir Mesut Cemil Tel konuşması ile en güzel bir İstanbul lehçesi öğretecek Eliza'ya. G.B. Show'un oyununda ki ana durumun ilk kısmı Higins'in bir kakni'ye dil hocalığı etmesi, onu dil aracılığı ile yeniden var etmesidir. Dangul dungul konuşan birisinin dil hocalığına yeltenmesi gibi bir komiklik *yoktur bu oyunda. Oysa,* Y. Tanlı böylesine konuşamıyan bir kişinin tükürükler saçarak, ağız dolusu patırdı etmesini üstelik bu haliyle dil hocalığı etmeğe kalkmasını seyr ettirip güldürüyor. Ama, biraz saygı lütfen. Bizleri Show'un adına çağırdılar gülmeye. Yağız Tanlı adına değil.

Üstelik Y. Tanlı yalnız değil orta yerde. Oyunda bir Venüs Briz var ki konuşurken dilinden önce, çenesini devindirmek gibi başarılamaz sanılan bir atraksiyonu gerçekleştiriyor. Kaş göz iğriltmeleri içindeki bu oyuncuyu en koyusundan bir Leydi olarak kabul edeceğizde bir kaba laf edince çok şaşırtıcı çok etki*leyici olacak!.*

Bu durumda L. Oraloğlunun oynayıp, oynattığı Pygmalion'a dense, dense «varsayım tiyatrosu» denilebilir. Bir Yağız Tanlı olmazlığı birde böylesine yan oyuncular ile oynamakta diretirse olsa olsa Ulunay öper Oraloğlunun alnından. Yanlış oldu bu sözler. Çünkü baktım Oraloğlu'nun alnından öpmeyen, bu oyuncuyu övmek için sözlüklerde ki övgü sözlerini tüketmeyen yok gibi. Bu «Tiyatro yazar»larına eleştirmeğe yanaştıkları oyunda göz önüne alacakları ilk kişinin, ilk açının oyunun yazarı olması gerektiğini hatırlatmak isterim. (Biliyorum. L. Oraloğlunu kucaklamak için G.B. Show'un şerefler, hak edilmişliklerle ağarmış başını ayaklar altına alıp, bu başa, bu kadar saygısızca basmayı göze alanlara böyle bir hatırlatış bir güldürmelik daha katacak oyuna.)

Yağız Tanlı olmazlığı, L. Oraloğlunun yanıltısı, Venüs Briz güldürmeciliğinin yanı sıra İhsan Yüce var oyunda, tartışılabilir bir yorum ve oyun. Ama düpedüz güzel bir oyun oynuyor, Yüce. Sonra Yıldız Alpar'ın oyunu ve durumu geliyor asıl. Ölçülü, dengeli bir kompizisyonla ihtiyar Leydiyi gerçekleştiren Yıldız Alpar önce Türkçesi, sonra diksiyonu, ses tonu, plâstik stilize tavırları ile oyunun tek Leydisi. Alpar bu oyunu ile Oraloğlu sahnesine düşmüş bir merihli kadar şaşırtıcı bir etki yapıyor. Oğlu ile (Yağız Tanlı) konuşurken bu oyuncunun zavallı durumu ile rolüne sığınıp bir güzel «alay ediyor gibi geldi bana. Doğrusu bu kadar muzipIik te hakkıdır Alpar'ın.

Özetle: «Çabalama kaptan ben gidemem» diretmesindeki oyunculara, bu denli olmazlıklara daha ne kadar ve neyin adına tahammül edeceğiz? Yağız Tanlı'yı bir aktör olduğunu varsaydırmakla yanıltmak, bu genç adama böyle bir oyun etmek de ayrıca kötü bir davranış. Ben böyle bir kötücüllüğe katılmak istemediğim için söylemem gerekir ki Yağır Tanlı'dan baş rol oyuncusu olmaz. Show veya Santre kişisi hiç olmaz. Halkı bu saygısızca aldatmalarla soyup gitmeye devam ederlerse açıklamak gerekecek ki böylesine oyunlar, böylesine topluluklar «Tiyatrodan» sayılmaz. Bu eylemin bir başka adı başka tanımı vardır...

Birde ikide birde «devlet yardımı» feryatları yükseliyor bu ticaret evlerinden. Devletin her *düzensizliğe koşulup,* halkın suyunu çıkardığı yetmiyormuş gibi Yağız Tanlı'yı oyuncu etmek için de mi devletin kesesini açması gerekiyor? «İsteyenin bir yüzü kara» dedikleri, utanmasız durum bu olacak her halde.

TO LET OR NOT TO LET

Apartman diktim gökdelen
Halkın sırtından taş çekerekten
Kiraladım sonra kat kat
Yaşasın tarihsel dostluğumuz.

Okudum oralarda
Geldim. Isıl ısıl bürolarda
Kendimi kiraladım
Ayda kaç bin beş yüz.

Özgür dünya mözgür dünya
Malta eriği yeni dünya
Toprağımı kiraladım
Bedeli kurulu düzenimdir, ölümsüz.

Camlara yazdım dilinizce,
Usakcadan çeviri İngilizce
Kafalar kalemler veresiye
Açık pazar onur satar çarşımız.

Kiralanmak - kiralanmamak
İşte bütün sorun bu!
Vere dursun beyler dayalı döşeli evlerini
Tek göz oda vermez gecekondularda halkımız.

Ceyhun Atuf Kansu

Antonioni'nin «Macera» sından bir sahne İtalyan sine ması gelişiyor.

DÜNYANIN EN TUHAF MAHLUKU

Akrep gibisin kardeşim
Korkak bir karanlık içindesin
Akrep gibisin
Serçe gibisin kardeşim
Serçenin telâşı içindesin
Midye gibisin kardeşim
Midye gibi kapalı rahat
Ve sönmüş bir yanardağ gibi korkunçsun kardeşim
Bir değil, beş değil, milyonlarcasın.
Koyun gibisin kardeşim
Gocuklu celeb kaldırınca sopasını
Sürüye katılırsın hemen
Ve âdeta mağrur koşarsın salhaneye
Dünyanın en tuhaf mahlûkusun yani
Hani şu derya içinde olup
Deryayı bilmeyen balıktan da tuhaf.
Ve bu dünyada bu zulüm senin sâyende
Ve açsak, yorgunsak, al kan içindeysek eğer
Ve hâlâ şarabımızı vermek için üzüm gibi eziliyorsak
Kabahat senin
Demeye dilim varmıyor ama
Kabahatin çoğu senin kardeşim.

Nâzım Hikmet

(1950 Bursa Cezaevi)

1964'TE DÜNYA SİNEMASI

Sona eren yıl içinde dünya sineması nasıl bir gelişme gösterdi? Beş kıtaya yayılan [illegible] sinema [illegible] çok kez [illegible] çok güç. Ama yine de [illegible] bir [illegible]. 1964 te [illegible] filim çevrildi. Bu rakkam, daha önceki yıllardan büyük bir fark göstermiyor. Yapımcılar genellikle 1964 yılından memnundurlar, ama eleştiriciler bir [illegible] kısırlığından yakınmaktadırlar. Yapımcılar arasında en çok Birleşik Amerikadakiler sevinçli çünkü yıllardan beri ilk defa olarak, Birleşik Amerikada sinema seyircilerinin sayısında bir artış görülmüş, buna karşılık televizyon seyircilerinde bir bezginlik uyanmıştır.

Yapım sayısı bakımından uzun yıllardan beri olduğu gibi, Asya başta gelmektedir. Japonya geçen yıl 350 kadar filim meydana getirmiştir. Hindistan'ınki 300, Hong Kong'unki 200 civarındadır. Her biri yılda 100—150 filim çeviren Güney Kore, Filipin, Formoza onları izlemektedir. Birmanya, Pakistan, Tayland'ın filim yapımları da *80—100 arasında oynamaktadır.* Ama Asyanın hemen bütün filimleri alelacele çırpıştırılmış, değersiz, yapıtlardı; yalnız «iç tüketim» göz önüne alınarak meydana getirilmişlerdir. Yalnız Japonya dış pazarlara açılmak filimlerinin niteliğinde bir yükselme çabası içindedir. Bu alanda Birleşik Amerika örneği Japonyayı etkilemektedir. Yıllık filim yapımını 150 civarında tutan Birleşik Amerika bunun % 90 ını yabancı ülkelere gönderebilmektedir.

Bu yıl Batı Avrupada en çok filim çeviren ülke olan İtalya da, yine aynı pazarlarda, filimlerinin niteliği ile geniş bir yer tutmuştur.

İtalyanın bu durumuna karşılık Fransız sineması mali yönden bir bunalım belirtisi göstermektedir. Genç Fransız yönetmenlerinin çoğunun Amerikan ya da İngiliz yapımcılarıyla çalışması bunu açıkça ortaya koymuştur. [illegible] Almanya, hemen her zaman olduğu gibi sanat yönünden bir [illegible] bunalımını sürdürüp gitmiştir. İngiliz sinemacıları, göze çarpacak bir başarı kaydetmemelerine rağmen durumdan o kadar şikâyetçi değildirler. [illegible] sinemacıları ise bu yıl çevrilen [illegible] filim ve uluslararası alanda kazandıkları yankı ile her zamankinden daha memnun görünmektedirler.

Doğu Avrupa'da

Sovyetler Birliğinde geçen yıl piyasaya 65 uzun filim sürülmüş. [illegible] oranla bu sayı azsa da Sovyet filimlerinin işletilmesi öbür bütün ülkelerden farklıdır. Sovyetler Birliğinde 130 bin sinema vardır ve genellikle bir filim 20 milyon seyirci tarafından görülür.

Polonya geçen yıl ancak bir filmle, o da Andrzej Munk'un 963 de çevirdiği «Yolcu»yla dikkati çekmiştir. Polonyanın 24 filmine karşılık geçen yıl 40 filim meydana getiren Çekoslovakya ise genç bir yönetmen kuşağının ortaya çıkışına tanık olmuş, bu da Çekoslavakyanın Locarno, San Francisco, Cannes, San Sebastien gibi festivallerde başarılar sağlamasına yol açmıştır.

Lâtin Amerikaya gelince, geçen yılın en talihsiz kıtası olmuştur denilebilir. Gerçi, yapım sayısı bakımından göze çarpar bir azalma varsa da bu endişe verecek ölçüye varmamıştır. (Meksika 65, Brezilya 18, Arjantin 15 filim). Buna karşılık sanat yönünden düşüş Lâtin Amerika filimcilerini *kara kara düşündürmektedir.*

1964 te dünya sinemasının durumunu bu kaba çizgilerle belirttikten sonra, şimdi bazı ülkelere daha yakından bakabiliriz.

Amerika'da

Birleşik Amerika sinema endüstrisini yönetenler 1964 yılını «iyi» olarak nitelemektedirler. Gerçi istatistikler henüz yayımlanmamıştır, ama 1964 yılındaki Amerikan yapımının, bir önceki yılın yapımını geçmiyeceği anlaşılmaktadır, yani yapım 150 civarındadır. O halde «iyi» lik nereden geliyor? İyilik, yapım sayısının aynı kalmasına rağmen, hasılattaki artıştadır. Üstelik bu hasılat artışı biletlere yapılan zamdan çok, seyirci sayısındaki bu artışın nedenmektedir. Amerikan sinemacılarını sevindiren de seyirci sayısındaki bu artıştır. Yıllardan beri ilk defa olarak televizyon, sinema seyircilerini «ayartamamış» tır. Seyirci sayısındaki bu artışın nedeni üç etkene bağlanmaktadır: Filimlerin niteliğindeki yükselme ve her zevki okşayacak derecedeki çeşitlilik, sinema salonlarının daha elverişli hale sokulması, televizyonun eski çekiciliğini kaybetmesi.

İTALYA

Birleşik Amerikada televizyon eski çekiciliğini kaybetmişse, televizyonun rekabetine en iyi karşı koyan sinemanın da İtalyan sineması olduğu teslim edilmektedir. 1964 te İtalyada, bir yıl öncekinden daha az filim çevrilmiş (239'a karşı 210), daha az yatırım yapılmış (36 milyar lirete karşılık 32 milyar liret), fakat daha çok gelir sağlanmıştır (60 milyon lirete karşılık 62 milyon liret. Oysa 963 te 4 milyon olan televizyon sayısı 1964 te 4,5 milyona yükselmişti.

İtalyan sineması nitelik yönünden gelişmesine devametmektedir, İtalyan sinemacılarının uluslararası festivallerde birbiri ardından kazandıkları ödüller bunun delilidir. Başta Antonioni'nin «Deserto rosso — Kızıl Çöl»ü olmak üzere Pasolini'nin «Il Vangelo secondo Matteo — Matta'ya göre İncil»i, Germi'nin «Sedotta e abbandonata — Kandırılmış ve bırakılmış»ı, Monicelli'nin «I compagni — Arkadaşlar»ı, Comencini'nin «La ragazza di Bube — Bube'nin kızı», Maselli'nin «Gli indifferenti — Kaygusuzlar»ı bunlar arasındadır.

Fransız sineması

Fransa geçen yıl, Fransız yatırımının çoğunlukta olduğu ortak yapımlar da dahil olmak üzere 91 filim meydana getirdi. 1963 teki 88 filme göre bu bir artış sayılırsa da 1962 deki 90 filimle aynı seviyede demektir. Oysa Fransa 1961 de 108, 1960 da 124 filim meydana getirmişti. Hasılat yönünden geçen yılın «şampiyon»u başrolde Jean Paul Belmondo'nun oynadığı Philippe de Broca'nın «L'homme de Rio — Rio'lu adam»ıdır. İkincisi yine Belmondo'nun oynadığı ve Henri Verneuil'ün çevirdiği «Cent mille dollars au soleil — Güneşte 100 bin dolar» dır. Bunu JJacques Demy'nin müzikli filmi «Les parapluie de Cherbourg — Cherbourg şemsiyeleri» izlemektedir. Sanat yönünden dikkati çekenlere gelince, bunlar arasında *Godard'ın «Le* Mepris — Küçümseme»si, Franju'nun «Judex»i, Demy'nin «Cherbourg şemsiyeleri», Bunuel'in «Le Journal d'une femme de chambre — Bir hizmetçinin hatıra defteri,» Perrault — Brault'nun «Pour la suite»i, Godard'ın «Bande a part» yer almaktadır.

İngiltere'de

İngiltere, 1963 ün sonunda çıkan «Tom Jones» (Tony Richardson) ya da «The Servant — Uşak» (Losey) çeşidinden bir başarıyı 1964 te de gösterdi sayılamaz. Ancak Jack Clayton'un içeride ve dışarıda dikkati çeken «The Pumpkin Eater — Kabak yiyenler»i ile *Richardson'un «Tom Jones»*indeki kameracısı Desmond Davis'in çevirdiği ve kendisini gerçekçi okulun genç yönetmenleri sırasında iyi bir yer sağlayan «The Girl With Green Eyes — Yeşil Gözlü Kız»ı 1964 ün İngiliz sineması için bir *«geçiş yılı» haline soktu*

Doğu blokunda

1964 te Sovyetler Birliğinin 85 uzun filmi arasında dördü dikkat çekti. Bunlardan Basov'un «Tişina — Sessizlik» i, Stalin çağının baskısını oldukça cesur bir şekilde yansıtıyordu. Konstantin Simonov'un ünlü romanından aktarılan «Yaşıyanlar ve ölüler», geçen savaşı konu alan dört saatlik destansı bir yapıttı. Aleksandr Stolper'in yönettiği bu filmi, Kozintsev'in çevirdiği «Hamlet» izliyordu. Smortunovskiy'in oynadığı Hamlet rolü filmi hem doğuda hem batıda büyük başarı sağladı. Daniela'nın «Moskovada geziyorum»u Cannes Festivalinde umulduğu kadar başarı elde edemediyse de, hafif müziği ve «iyimser komedi» çeşidindeki nadir Sovyet filimlerinden olması bakımından dikkati çekti.

Polonyanın 24 filmi içinde Wanda Jakubowska'nın toplama kamplarını ele alan «Dünyanın sonu» Aleksandr Ford'un Anders ordusunun bir subayının bir Alman kızıyla aşk serüvenini anlatan «Hürriyetin ilk günü» Hoffman ve Skarzewski'nin 2. Dünya Savaşından Polonyaya katılan batı bölgesindeki yeni hayatı anlatan «Kanun ve yumruk» u Rozewicz'in geçen savaşta işgal makamlarıyla işbirliği bildirisini imzalamak zorunda kalan bir Polonyalı avukatın serüvenini anlatan «Yankı»sı gibi yapıtlar bulunmaktadır.

40 uzun ve 400 kısa filim meydana getiren Çekoslovakya geçen yıl özellikle bir «yeni dalga» denebilecek bollukta genel yönetmenlerin ortaya çıkışıyla dikkati çekti. Hepsi de Güzel Sanatlar Akademisine bağlı Sinema Fakültesinde yetişen bu gençler arasında Jean Nemeç, Jaromir Jires, Milos Forman, Pacel Juraçek, Vera Chytilova, Stefan Uher, Evald Schorm.. gibileri anımsanacak başarılar kazandılar. Forman'ın «Maça Kızı» ı Locarno Festivalinin büyük ödülünü, «Büyük duvar» yine aynı festivalin ikinci ödülünü. Nemeç'in «Gecenin elmasları» Manheim Festivalinin büyük ödülünü Karel Zeman'ın «Bir delinin hikâyesi» San Francisco Festivalinin büyük ödülü ile en iyi yönetmen ödülünü. Jiri Brdeçkanın «Limonata Joe»su San Sebastion Festivalinin ikinci ödülünü kazandılar. Jaromir Jires'in «İlk çığlık»ı Cannes Festivalinde özel mansiyon aldı.

Japonya

1963 ün 373 filmine karşılık 1964 te 350 filim çeviren Japonya sinema bakımından «büyük devlet» olmak niteliğini korudu. Japonyada televizyonun bütün öbür ülkelerdekinden büyük bir gelişme gösterdiği göz önüne alınırsa (Japonyada televizyon her gece yedi ayrı program sunmaktadır ve bunlardan ikisi renklidir) yapımdaki bu ufak azalma önemsizdir. Japonyanın geçen yıl en büyük başarısı Cannes Festivalinde ödül kazanan ve New York Times»in yılın en iyi on filim listesine alınan «Suna no onna — Kum kadını»ydı. 1962 Venedik Festivalinin «İlk yapıtlar» bölümünde en iyi yönetmen olarak seçilen Hiroshi Teshigahara, «Kum Kadını» ile jüri özel ödülünü aldı ve «Japonyanın Bergman'ı» diye anılmağa başlandı.

Bir Japon filmi: «En büyük aşk»

Sosyalist Kültür Derneğinde

DIŞ HEGEMONYA TARTIŞMASI

S.K.D. nin mutad söyleşi toplantılarından geçen Cumartesi günü yapılanında Mümtaz Soysal «Türkiyedeki Siyasi Düşünce ve Davranışlar Üzerinde Dış Hegemonya» konusunda konuştu.

Kalabalık bir dinleyici topluluğu tarafından izlenen konuşmasında Soysal, Türk siyasi düşüncesinin gelişmesini çok kısa bir şekilde ana hatlarıyla çizerek söze başladı. Türk siyasi düşüncesi, Kurtuluş Savaşından sonraki «lâiklik, devrimcilik, halkçılık ve devletçilik» devrine gelinceye kadar ülke gerçekleriyle pek ilgisi olmayan bazı düşünce akımlarının ve okullarının yüzeydeki taklitlerinden ibaret kalmıştı. Ancak 1930 ların başlarındadır ki, Türkiye, kendi gerçeklerine uygun düşen ve onu çıkmazlardan kurtaracak olan yolunu bulur gibi olmuştu. Bu yol ve onun gerektirdiği çözümler, doğal sonuçlarına götürülseydi, Türkiyenin sosyalist düşünceye hem de gerçekçi ve deneyci yollardan, bir zorunluluk olarak varması beklenebilirdi. Ama, İkinci Dünya Savaşı sonrasının dünya politikasına getirdiği unsurlar, Türkiyede böyle bir gelişmenin gerekli sonuçlara ve çözümlere ulaşmasını engellemişti. Bu yeni unsurların zoruyla ortaya çıkan çok güçlü Amerikan etkisi Türkiyedeki siyasi düşüncenin tekrar milli çözümlerden uzaklaşarak yabancı kalıpların hegemonyası altına girmesine yol açmıştı. Amerika Birleşik Devletleri, ilk yıllarda, iki büyük ideolojik kampa ayrılmış dünya karşısında, gayet tabii olarak, kendi görüşünü ve siyasi anlayışını çevresindeki ülkelere yaymak, onlarla kendi toplumu arasında benzerlik kurarak «ideolojik savunma bölgesi»ni mümkün olduğu kadar geniş tutmak istemişti. Misyonerce bir görüşle harekete geçen bu saf düşünce tarzının ne gibi meseleler ortaya çıkardığını iyice anlayabilmek için Amerikan siyasi düşüncesinin ve inançlarının üzerinde dikkatle durmak gerekirdi. Amerikan demokrasi inancı, siyasi iktidarın mutlaka kötülük ve zorbalık kaynağı olacağı, vatandaş hak ve özgürlüklerinin devlete karşı korunması gerekeceği, devletin iktisadi hayata karışması yoluyla bu korkulacak gücün daha da tehlikeli hale gelebileceği, «serbest» teşebbüsün bu bakımlardan demokrasinin de teminatı olduğu, rekabetin siyasi hayatta da tıpkı iktisadi alanda olduğu gibi toplumun yararına sonuçlar ve çözümler doğuracağı, bu rekabet içinde sistemlerin ve ideolojilerin değil kişilerin önemli olduğu ve nihayet toplum düzeninin köklü reformlar yoluyla değil, «istikrar» içinde başarılacak tedrici bir gelişmeyle iyileştirilebileceği şeklindeki temellere dayanmaktaydı. Demokrasi misyonerliği düşüncesi en saf ve menfaatten uzak şekliyle bile, bu ilkelere yaklaşan siyasi güçleri tutmak, bunlardan uzaklaşan siyasi güçleri de baltalamak yoluna ister istemez sürüklenecekti.

UYANIK MENFAATÇILIK

Bunun yanında, asıl dikkatle gözönünde bulundurulması gereken nokta, Amerikalıların «aydın ve uyanık menfaatçilik» dedikleri düşünce tarzının yarattığı meselelerdi. Dış yardımlar, en basit şekliyle, Amerikan siyasi makamlarının ve özellikle geniş seçmen kütlesinin gözünde, hem yabancı ülkelerdeki halkların, hem de Amerikan halkının menfaatlerine uygun düşen bir politikanın sonucuydu. Dünyayı ve Amerikayı komünizm tehlikesine karşı korumak Amerikan halkının gözünde ancak bu yoldan mümkün olabilecekti. Dış yardımlar, yalnız Amerikanın ideolojik savunmasını gerçekleştirmekle kalmıyacak, aynı zamanda da çeşitli yollardan Amerikan ekonomik hayatı üzerinde hayırlı etkiler doğurabilecekti. Amerikan seçmeni ancak bu şartlarla kendi verdiği vergilerin dış ülkelere akmasını hoş karşılayabilirdi. Bunun içindir ki, Amerikan seçmeninin ve politikacısının gözünde, dış yardımın en verimli ve en elverişli şekli, yardım alan ülkenin «müteşebbis» leriyle birlikte kurulacak yabancı sermayeli ve karma yönetimli teşebbüslerdi. Böylece, hem Amerikan demokrasi anlayışına uygun bir toplum düzeninin özel teşebbüs ilkeleri üzerinde yükselmesi kolaylaştırılmış, hem yapılacak yardımlar verimli şekilde kullanılmış, hem de bunlardan elde edilecek meyvaların tekrar Amerikaya dönmesi sağlanmış olacaktı. İşte, bu çerçeve içinde, kirli hesapların ve kötü menfaatçiliğin hükmünü yürütmesi ve Amerikan dış politikasındaki bu misyonerce davranışın imkânlarından faydalanarak kendi ceplerini dolduranların ortalığı kaplaması mümkün olmaktaydı. Amerikada bu çevrelerin dış politika alanındaki hâkimiyetleri, belki Amerikan politik düzeninin başka alanlarında olduğundan da kuvvetliydi; çünkü o çevrelerin temsilcileriyle dolu olan yasama organının, yani Kongrenin dış politikaya istediği yönü verebilmek için elinde son derece etkili birçok imkân vardı.

TÜRKİYEDEKİ ETKİLEME

Mümtaz Soysal, Türk siyasi düşüncesinin ve siyasi davranışlarının işte böyle bir etkilemeye açık bulunduğunu belirterek sözlerine devam etti ve özellikle 1950 den sonra bu alanda göze çarpan gelişmeleri anlattı. Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında, aldatıcı bazı etkenler dolayısıyla iktisadi alanda görülmüş olan parlak sonuçlar, ilk ağızda, bu dış etkinin ileri sürmek istediği ilkelerin Türkiye gerçeklerine de uygun olduğu düşüncesini uyandırmış, karşı tutumda olanların cesaretlerini kırmıştı. Ama, Türkiyenin gerçekleri eninde sonunda 27 Mayıs olayını ve arkasından sosyalist düşüncenin gelişmesini zorunlu kılmıştı.

Şimdi, Amerikan resmi makamlarının ifadesi, türlü akımlar karşısında «tarafsız» kalmak, şu veya bu sisteme, şu veya bu partiye değil, doğrudan doğruya halka ve ülkeye yardım etmek şeklindeydi. Ama, konuşmacının başlangıçtanberi belirttiği gerçekçi nedenler dolayısıyla fiili davranışların resmi politikaya uyabilmesi çok çok güç, hattâ imkânsızdı. Amerika, dünya politika sahnesinde söz sahibi bütün ülkeler gibi, gayet tabii olarak, kendi düşünce tarzına uygun siyasi güçleri ve kişileri tutmak, kendi menfaatlerine cephe alan, kendi sisteminden ve kurduğu düzenden uzaklaşma eğilimi gösteren güçleri ve kişileri de zayıflatmak yoluna gidecekti. Örneğin Asyada daha bağımsız bir politika gütmeğe doğru yönelen Eyüp Hana karşı Amerikan makamlarının muhalif aday Fatma Cinnah'ı tuttukları, hattâ türlü yollardan ona maddi yardımlarda bulundukları, inanılır bir resmi kaynağın, yani Pakistan Adalet Bakanının demeciyle anlaşılmıştır. Türkiyede de, siyasi düşüncesini ve davranışlarını tamamiyle Amerikan düşüncesine yatkın ilkelere dayandırdığını söyleyen siyasi bir kuruluşun veya kişinin Amerikalılardan destek görmesi kadar tabii bir şey olamazdı. Resmi demeçlere ve davranışlara rağmen, Amerikalıların bu yönde faaliyet göstermeleri, kendi açılarından, onların tabii ödevleriydi. Ama, bu tabii ödevin yerine getirilebilmesi, her ülkenin özel durumuyla sınırlandırılmıştı. Amerika Birleşik Devletleri, örneğin İngiltere veya Fransada da kendilerine yatkın olan siyasi güçlerin ve kişilerin iktidara gelmesini elbette isteyeceklerdi. Ama, bu yönde faaliyet gösterebilme imkânları, o ülkelerin iktisadi güçleri ve özellikle o ülkelerde buna karşı koyacak siyasi kuruluşların varlığıyla sınırlıydı. Türkiyede de ülkenin dış etkiler karşısındaki iç bağımsızlığını koruyabilecek en esaslı güç, sosyalist düşünce ve sosyalist kuruluşlardı. Bu bakımdan, dış etkilerin zaman zaman ortaya çıkan can sıkıcı sonuçlarından yakınanlar, böyle bir önleyici unsurun gelişmesinde kendi menfaatlerinin de bulunduğunu idrak etmeliydiler.

Burada önemli bir nokta üzerinde durmak gerekiyordu. Türkiyede sosyalizmin mücadele etmek istediği zihniyet ile Amerikan düşünce tarzı arasında ideolojik bir yakınlık bulunduğu muhakkaktı. Onun içindir ki bu zihniyet sahipleriyle Amerikan makamlarının yaptıkları temasların örneğin sosyalist düşünce çevreleriyle yapılan temaslar gibi sadece «haber alma» düşüncesine dayanması imkânsızdı. En azından, sosyalizmin mücadele etmek istediği zihniyetin sahipleri kendileriyle yapılan temasları, kendi yönlerinde yapılmış bir tercih şeklinde görmek ve bundan faydalanmak isteyeceklerdi. Bu bakımdan, özellikle 1960 dan sonra Amerikan çevrelerinde belirmiş olan «bütün akımları tarafsız bir açıdan ve istihbarat kurumları üniversiteler ve basın temsilcileri yoluyla mümkün olduğu kadar yakın bir şekilde izlemek, muhtemel gelişmelere karşı hazırlıklı olmak» şeklindeki düşüncenin tamamiyle «tarafsız» sonuçlar doğurduğunu iddia etmek safdillik olurdu.

SOSYALİZMİN KAYNAKLARI

Türkiyede çoğunluk rejimi olarak yerleşecek bir sosyalizm bütün bu dolambaçlı yollara ve müdahalelere kesin set çekeceği içindir ki, başka birçok bakımdan olduğu gibi, bağımsızlık açısından da Türkiyenin gerçeklerine uygun düşmekteydi. Emeği değerlendiren, kalkınma için dış kaynaklara avuç açmaktansa iç tasarruflar ve vergilendirmeler yoluyla milli yükselişin imkânlarını hazırlayan, eğitimde dış etkilere değil, Türkiye gerçeklerine yönelen, eğitim imkânlarını dış teknik yardım ve burs musluklarına hâkim olanlara göre değil, halk tabakalarının ihtiyaçlarına göre ayarlayan, haber alma yollarını, basını Çombe'ye karşı kurtuluş bayrağı açanlara «asi» dedirtenlerin elinden kurtaran bir sosyalist iktidar, Türkiyeyi dış etkilerin elinde oyuncak olmaktan da kurtaracaktı.

Mümtaz Soysal'ın konuşmasından sonraki tartışmalar da hayli ilgi çekici oldu. Özellikle dinleyiciler arasında bulunan Sayın Gökhan Evliyaoğlunun bir sorusu o zamana kadar dokunulmamış bir mesele üzerindeki sosyalist görüşün belirtilmesine vesile oldu. Sayın Gökhan Evliyaoğlu, özel teşebbüsçülük ve Amerikan etkisi dolayısıyle bahis konusu olan tehlikeler gibi, sosyalizm dolayısıyla da bir Sovyet hegemonyası tehlikesinin bulunup bulunmadığını, sosyalistlerin bu konuda yeteri kadar dikkatli olup olmadıklarını öğrenmek istiyordu. Konuşmacı bu noktanın aydınlanmasına imkân verdiği için Evliyaoğluna teşekkür etti ve fikir özgürlüğü üzerinde herkesten daha fazla hassas olan sosyalistlerin zaman zaman karşıt fikirlerle karşılaşmaktan zevk duyacaklarını belirterek söze başladı. Türkiyedeki sosyalist akım, karşısına çıkan bütün engellere rağmen, ülkenin gerçeklerinden doğan, gücünü oradan alan ve Türkiyenin, eninde sonunda, türlü metodları ve metodsuzlukları deneyip kurtuluşunun tek çıkar yolu olarak görmeğe başladığı bir düşünce sistemine dayanmaktaydı. Sosyalist çözüme başka yollardan gelmek de elbet mümkündü ve nitekim Jön Türklerdenberi bu yolda çok çeşitli düşüncelere rastlanmıştı. Ama, bugünkü sosyalist akımın gerçek gücü, sosyalizmin evrensel temellerinden başka, bir de ülke gerçeklerine dayanmasında, olayların zorunlu kıldığı bir çözüm olmasındaydı. Bu bakımdan, Türkiyedeki sosyalist akımın, hele bugüne kadar uygulanmış sıkı koşullar ortasında dış telkinlerden ilham aldığını söylemek gerçeklere aykırı düşerdi. Öte yandan, Türkiyedeki sosyalist çözüm ile Sovyetler Birliğindeki çözümler arasında iktisadi metodlar bakımından çeşitli benzerliklerin bulunması da sosyalist sistemin tabii sonuçlarından sayılmak gerekirdi. Bu böyledir diye Türkiyedeki sosyalist çözümleri «sosyalist» olmaktan çıkarmak ve ille de bir «ortayolculuğa» sürüklemek gerçekçi olmazdı. Bugün ortayolculuğu savunanlar, bu savunmalarını zaman zaman «her iki hegemonya tehlikesinden ülkeyi uzak tutmak ve metodlarda tam bir orta yolu bularak ne Amerikanın, ne de Sovyetler Birliğinin peyki olmamak» düşüncesine ve âdeta «geometrik» bir endişeye dayandırmaktaydılar. Sosyalist düşüncenin böyle bir kompleksle hareket etmesi için sebep yoktu; çünkü bu düşüncenin çözümleri ülke gerçeklerinin zorladığı çözümlerdi ve dış telkinlerle bunların ilişkisi yoktu. Sosyalist akımın dıştan gelebilecek hertürlü hegemonya teşebbüslerine karşı en sağlam dayanağı bu gerçekçiliğiydi.